

Spomenici kotara Ivanec.

Lepoglava.

Pavlinski samostani u Hrvatskoj i Slavoniji.

Neugodan je danas prizvuk imenu Lepoglave, do nedavno najveće kaznionice u svoj Hrvatskoj i Slavoniji. Nu zato je u prošlosti stekao drevni pavlinski samostan lepoglavski toliki ugled, da mu ime još i danas obasjava žalosnu sadašnjost.

Pavlinski je red stekao za Hrvatsku i Slavoniju toliko istinskih zasluga, da moramo od srca požaliti, što je nestao. I znanost je naša i pjesništvo je naše ovjencalo zasluge toga reda za kulturni napredak Hrvatske, a središte je tomu kulturnom radu bio samostan lepoglavski.

Dakako, da nije tako uvijek bilo, ta lepoglavski je samostan jedan od mlađih fundacija. A ni sam red nije ostao ukočen i nije odrvenio, već je pavlinski red živio u vremenu, mijenjao se vremenom, te živio i za svoje vrijeme. Kolika razlika između onih prvih pustinjaka, koji su se po tradiciji sakrivali oko Pečuha u špiljama i onih fino kultiviranih pisaca, slikara, graditelja, rezbara, zvonoljevaca itd., koji su živjeli u vrijeme, kad je red dokinut, pa evo o njihovim djelima možemo i danas zboriti s najvećim poštovanjem.

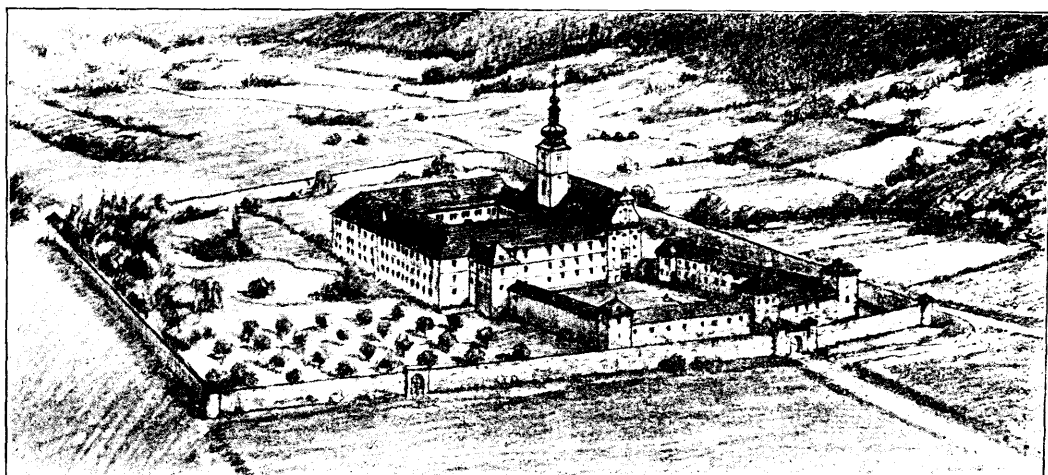
Vrlo se rano proširio pavlinski red, koji je nastao u XII. stoljeću (a papa ga je Klement V. g. 1307., te Ivan XXII. g. 1319. potvrdio) u Hrvatskoj. Ne znamo više točno, koja mu je misija bila povjerena, ali nema sumnje, da je uzrok brojnim fundacijama bila ne samo pobožnost, već i drugi ciljevi. Osnivači su pavlinskih samostana bili većinom velikaši, rjeđe građani važnijih gradova, a velikaši su bili i štitnici reda do njegova izumrća a i sami su stupali unj, tako, da se taj nekada pustinjački red pretvorio nekako u aristokratski, uzimajuć tu riječ u njenom najboljem znamenovanju.

Pavlinski su samostani nicali na mahove. U Dubici¹, koja je dala ime nekad znamenitoj županiji dubičkoj, osnovan je g. 1244. prvi samostan na tlu današnje Hrvatske. Nekada se je naime dubička županija sterala s obje strane Save na današnjem hrvatskom i bosanskom teritoriju. Taj su prvi samostan utemeljili građani dubički po nalogu vojvode Kolomana, koji je želio, da mu i redovi pomognu u borbi protiv bogomilstva. Tri godine kasnije već se u Remetama do Zagreba nalazi drugi samostan pavlinskoga reda, koji se domogao velike važnosti, pa proživio sve doba do ukinuća reda². Dubičkom je samostanu nestalo traga, a crkva i sa-

¹ Tkalčić, Pavlinski samostan u Dubici. *Viestnik hrv. arheol. društva*. N. ser. I str. 189 i d.

² Barlé, Remete. *Povjesni podaci o samostanu, župi i crkvi*. Zagreb 1914.

mostan remetski ostali su — dakako skrtnjeni i izmijenjeni — do današnjega dana. Nije sigurno, tko je ovaj potonji samostan utemeljio, ali je vjerojatno, da su to učinili kanonici zagrebački. U nekada prostranoj županiji garešničkoj pod Garićem gradom biskupâ zagrebačkih i glavnim kastrom garešničke županije, utemelji magister Tiburcij g. 1295. treći samostan pavlinski. Još postoje pod gradom u uzanoj dolini dosta znatni ostaci te „Bijele crkve“, kako je narod zove, nu ne mogu nam puno više da kažu o svojoj prošlosti, jer je već mnogo toga zemlja prekrila, a visoke su bukve na tom mjestu izrasle. Ljetopisac spominje, da su u tome samostanu još g. 1571. stanovali Pavlini. Nekada je taj samostan bio glava mnogih drugih samostana i važan locus credibilis. Sva ta tri samostana imala su crkve posvećene materi božjoj, koja je ostala patronom i većini kasnijih fundacija u Hrvatskoj.

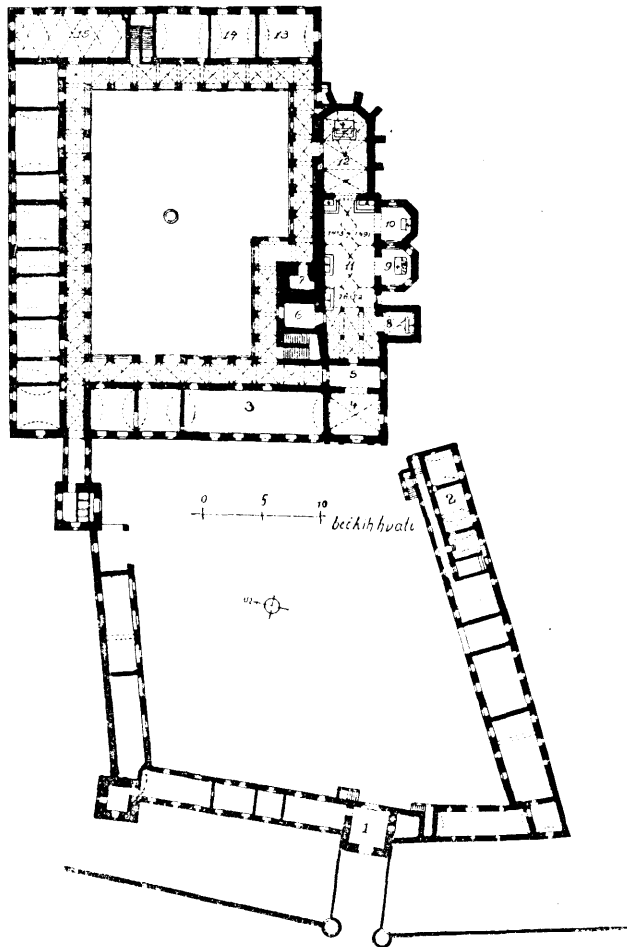
Sl. 9. Lepoglavski samostan u vrijeme dokinuća njegovâ.
Po starom crtežu narisao prof. dr. Branko Šenoa.

U četrnajstom vijeku nastao je samostan u Bukovici (Bakva), koji je osnovao g. 1301. dominus Salamon, a ponovila ga g. 1413. kraljica Barbara. Dvije godine kasnije nastaje samostan sv. Petra u Slatu (danas Slavsko polje kod Vrginmosta), a nešto kasnije nalazimo trag samostanu bl. djevice Marije u Turnju u Lici.

Zanimljivo je, da su kroniste pavlinskoga reda znali za samostan in Turun ili Turunie, dapače je označen na karti P. Grieskirchera, nu nije se pravo znalo, gdje je to mjesto. Ljubić¹ navodi listinu, kojom sinovi kneza Kurjaka potvrđuju tome samostanu neki posjed. Nu prof. Klaić upozorava na listinu u drž. arhivu u Budimpešti², koja ima staru oznaku Acta monasterii B. M. V. in monte Turun No 8., a glagolicom: „to je list pod Turan na Udvni reda sga. Pavla remete“. Listina je datirana od 14. maja 1364., a njom daruje magister Thomas u ime svoje, svoje braće i rođaka tri predija, Bezluk zvana „in Croacia, in districtu Wdnina heremitis in ecclesia virginis gloriose in monte Turun“. Morao je taj samostan već

¹ Ljubić, Listine V. 270.

² M. O. D. L. 34824.

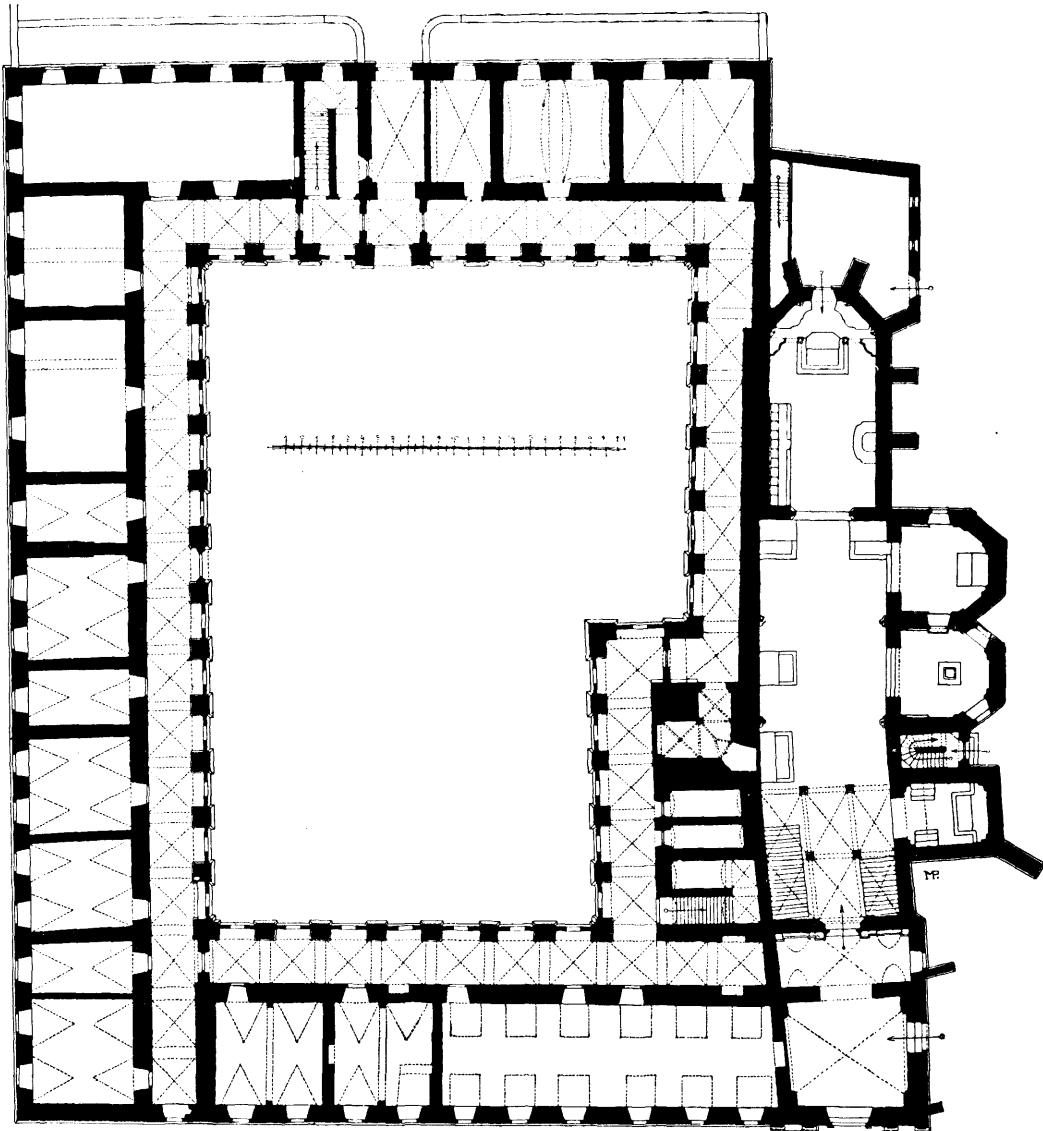
Sl. 10. Tlocrt samostana s crkvom u Lepoglavi iz g. 1854., prije nego je prizidan prednji odjel kazniione.

1. Ulaz u samostan.
2. Zgrada za strance (danas župni dom).
3. Ljetni refektorij.
4. Veliko predvorje pred crkvom; nad njim nekadašnja knjižnica.
5. Malo predvorje pred ulazom u crkvu, u kojem je nekada bio oltar sv. Ivana.
6. Kapela Lauretanska, što su ju g. 1692. podignuli Draškovići. Danas je zazidana.
7. Zvonik crkve.
8. Kapela žalosti gospodnje. Sazidala Judita Balagović g. 1673.
9. Kapela Patačićeve sagrađena g. 1706.
10. Kapela Ratkajska, sagrađena g. 1702.
11. Lađa crkve. Do zvonika sagrađena za doba knezova celjskih, a produžena g. 1672.
12. Svetište crkve.
13. Stara sakristija (danas napuštena).
14. Kapelica sv. Duha (danas kapelica za pravoslavne).
15. Zimski refektorij.

prije postojati, a sve se čini, da Turan i nije nego Udbina. Kroniste spominju u Lici i pavlinski samostan sv. Ivana, pa bl. djevice Marije u Busan, nu isprave o tome ne govore, kao ni o pavlinskom samostanu u Brinju; ovi su samostani spadali na Istarsku provinciju (uz još nekoje, koje ću kasnije spomenuti). U XIV. vijeku nastaje još i samostan u Strezi (g. 1373. ili 1379.), danas Pavlin Kloštar kod Bjelovara s crkvom svih svetih, što ga utemelji Ivan Besseney (Bissen) de Özdöge, zatim i onaj u Čakovcu (g. 1376.) posvećen bl. djevici Mariji i svim svetima, kasnije sv. Jeleni, zadužbina Stephana, vojvode erdeljskoga. A oko g. 1390. podiže Ivan V. Frankopan sa sinom Nikolom samostan sv. Nikole u Modrušama, koji je imao katkada i do 80 redovnika, a Turci su ga razorili. Nu g. 1708. podigne se u manjem obliku iz nova i potraja do ukinuća reda g. 1786.

Tako je još prije osnutka lepoglavskoga samostana u svakom kraju Hrvatske i Slavonije bio po koji pavlinski samostan, a sada dolazi doba osobito brojnih novih kreacija.

Lepoglavski samostan nastao je oko g. 1400.; pravu godinu utemeljenja nisu ni sami redovnici znali. Četiri godine kasnije nastaje samostan bl. djevice Marije u Kamenском, zadužbina Katarine Metljičke, udove Stjepana Modruškoga, a 6. X. 1412. osnovaše Benedikt Nelipić sa sinom Ladislavom, gospodari Dobre kuće kod Daruvara samostan sv. Ane de Dobra kuća,

Sl. 11. Tlocrt prizemlja lepoglavskoga samostana s crkvom u g. 1913. Snimio arh. M. Pilar. Nova sakristija sazidana iza svetišta; između kapele Patačićeve i trpečega Isusa novo stubište na pjevalište.

kojemu se crkva uzdržala do današnjega dana¹. Iste ili blize koje godine nastao je samostan u Crikvenici, posvećen sv. Mariji, zadužbina Nikole Frankopana², u sv. Jeleni kod Senja (danas iščeznuo) i samostan sv. Spasa kod Senja, koji je također iščeznuo, nu ruševine u zatonu Spasovcu kod Senja sačuvale su mu ime do danas. Godinu dana kasnije obnovila je kraljica Barbara spomenuti već samostan u

¹ Szabó, Vjesnik hrv. arh. društva n. s. XI. ² Laszowski, Hrv. povj. građevine str. 68. str. 43.

Bukovici (Bakva), a polovicom XV. vijeka (oko g. 1453.) stvara Martin Frankopan samostan u Novom, od kojega je ostala do danas vrlo zanimljiva crkvice na novljanskom groblju. Pod kraj toga stoljeća, 1. XI. 1490. utemeljuju plemeniti ljudi Draškovići iz sela Zažićna u Lici na brdu Gradini manastir i crkvu sv. dive Marije, koje g. 1500. dariva Anž Frankopan. To je Zažićno sada Dolnje Pazarište, a na brdu 603m visokom vide se još ostaci tih građevina¹.

Kroz XVI. stoljeće nema nitko ni vremena ni volje, da osniva nove samostane, kada se nisu mogli ni stari očuvati od Turaka. Istom u XVII. vijeku počimlju opet nicati novi samostani, a opet ih utemeljuju velmože. U Sveticama do Ozlja na brdu Smolči utemelji biskup zagrebački P. Domitrović, tutor Nikole i Petra Zrinskoga, samostan g. 1627., a samostan Augustinaca sv. Nikole u Senju² dobiju Pavlini g. 1634. Ivan Zakmardi de Diankovec, protonotar kraljevine, utemelji g. 1664. u starom kaštelu samostan u Ulimju, na štajerskom tlu, te mu do g. 1688. prizide i crkvu, koju posveti biskup Aleks. Mikulić, a slijedećega ljeta utemelji isti Zakmardi samostan u Križevcima. To je zadnja fundacija. Crkve obaju samostana služe još i danas kao župne crkve. U Varaždinu naslijede Pavlini posjed svojih takmaca Isusovaca, kad li je taj red bio g. 1773. dokinut, nu već za par godina prestaje i pavlinski red. Bilo je u Istri i na otocima još nekoliko samostana: S. Petri in Sylvis, B. M. V. ad Lacum, rezidencija u Baški, u Klavaru, a spominje se i samostan u Slankamenu na Dunavu.

Prikaz građevnoga razvitka lepoglavske crkve i samostana.

Od svih je pavlinskih samostana ovaj u Lepoglavi došao do najvećega ugleda, postao je sijelo slavonske vikarije, u XVII. stoljeću sijelo hrvatsko-slavonske provincije, a često je u njem boravio general reda. A ipak ne znamo, kako je zapravo samostan nastao, tek znademo, da je sasvim neispravno mišljenje, koje se očituje i u priči, da je taj kraj negda bio pust, pa da je neki stari vještac prorekao postanje samostana nakon sto godina, kako se i zbilo. Prethistorijski nalazi, nadođaji rimskih starina, naročito novca, pokazuju, da je lepoglavski kraj bio od vajakada nastavan. U srednjem je vijeku pripadao, kako tradicija tvrdi, porodici Bebek, a pošto je ova izumrla, obdaru tim posjedom kralj Sigismund knezove Celjske³. Onda, kada im je Sigismund darovao županiju Zagorsku, bili su tamo već gradovi Krapina, Lobor, Oštrc, Belec, Trakošćan, Kostel, Cesargrad, od kojih se nalaze još svuda barem znatnije ruševine, pa grad Lepoglava, kojemu danas više nema traga. Knezovi su celjski bili obdareni 27. siječnja 1399., a po tradiciji su već slijedeće godine utemeljili pavlinski samostan sub Lepoglava, kako se isprva nazivao. A vidjeli smo, da je baš početkom XV. vijeka nastalo nekoliko novih pavlinskih samostana, pa sve da i nije ni samostan utemeljen baš g. 1400., kako pavlinska tradicija veli, niti crkva g. 1415. posvećena, opet se to moralo zbiti svakako u prvim decenijama XV. vijeka.

¹ Devčić, Prosvjeta 1906. str. 518.

² Senjski je samostan bio *ad mare* na mjestu, gdje je danas trg. Još se vidi na starijoj fotografiji.

³ Klaić, Vjesnik kr. zem. arkiva X. str. 181.

Celjska kronika¹ prevodi ime Lepoglava sa *Schönhaupt*², pa priča, da su celjski knezovi sami porušili neke svoje gradove, pa među njima i „*Schönhaupt, daselbst bei haben sie ein kloster Hermaniter ordens aufgehoben und gestiftet*“. Nije još pravo jasno, zašto su to počinili, ali se mora stalno uzeti, da je grad Lepoglava stajao na brdu Gorici, gdje je danas crkvice sv. Ivana, i gdje su se do nedavno još jasno vidjeli tragovi oveće građevine. Već sam vojnički zgodni položaj toga brijega³ potvrđuje to mišljenje, a objašnjava potpuno i prvotni naziv „sub“ Lepoglava (sr. sl. 12.).

Sl. 12. **Lepoglavski samostan g. 1915.** Na brdu na lijevo kapela sv. Ivana, pod brdom u sredini nova kazniona, na desno lepoglavski samostan sa kasnijom kaznioničkom prigradnjom.

Sin Hermana utemeljitelja Lepoglave, Fridrik, izdao je 9. ožujka 1451. Pavlinima povelju, oslobodio ih od neke daće i dao im za dobro Gredu, dok su od njegovog oca dobili druge posjede. Ni u toj se ispravi ne veli, kada je zapravo samostan utemeljen. Svakako je istinita tvrdnja tradicije, da je to bio malen samostan sa crkvom, koja je veoma postradala za turskih provala u osamdesetim godinama XV. vijeka: tradicija samostana znala je, da se ta nesreća zbilila na dan sv. Bartola g. 1481. Nikako ne će biti ispravna tvrdnja Kaukova, da od crkve Celjskih knezova u Lepoglavi nije ništa ostalo, ta da je ona u svem zamijenjena građevinom

¹ Krones, Die Freien von Saneck und ihre Chronik als Grafen von Cilli. II. str. 157.

² Lepoglava nema se jamačno prevoditi sa „Schönhaupt“, jer je lep- osnovka, koja se veoma često nalazi u geografskom nazivlju jugoslavenskih zemalja, a ne može se ni pomisliti na značenje *liep* = *schön*.

³ Brdašće se diglo u ravnici, podaleko od gorskog masiva, te pruža priliku dalekoga pogleda na sve strane. Možda je baš ta prednost položaja postala u doba Celjskih manom, kada se oružje usavršilo, pa su grad napustili, dok su sve druge, koji su svi skrovi-tije posagrađeni, usčuvali.

Ivana Korvina, sina kralja Matije, koji je g. 1489. postao gospodarom Zagorja. Zapisnici samostana vele, da je on oštećenu crkvu obnovio, a ne kažu, da ju je s temelja sagradio, pa to utvrđuje i ekzistencija trijuh grbova na zaglavnom kamenju svoda svetišta lepoglavске crkve: i to su sve grbovi knezova Celjskih, a Korvinova nema nigdje. Jamačno je Korvin znatno opravio crkvu i zaštitio samostan grabom i tornjevima, pa tako i jest građevina Celjskih knezova još i danas pred nama, kako je oko g. 1491. po Korvinu opravljena bila: Cijelo svetište i lađa do drugoga pilova od svetišta u glavnom je djelo knezova Celjskih. Tako je i ta crkva knezova Celjskih bila u svetištu svodena, a u lađi je imala ravni drveni strop (tabulat), dok je Ivan Korvin opravio svetište i presvodio lađu mrežastim svodom. Još se nad svodom lađe uz zvonik vide ostaci nekadašnjega pročelnoga zida prvotne crkve. Taj je zvonik nekad bio znatno niži, te je iskočio dijelom pred prvotno pročelje crkve, uz koju se naslanjao, kako to vidimo i u remetskoj pavlinskoj crkvi kod Zagreba. Tako je i prvobitna crkva lepoglavska imala svetište nešto veće od lađe, kako je to običajno bilo kod samostanskih crkvi.

Dalje građevne promjene lepogravске crkve bile su tijekom stoljeća dosta znatne. Već je g. 1640. prvi put povišen toranj, koji je u starom svom sastavu ostao do iznad gotskih prozora, koji se danas više iz vana ne vide. Možda je to povišenje postalo potrebno zato, što se valjda tek sada presvodila i lađa, koja je imala isprva drveni strop, pa je njen krov bio niži, tako da se je onda mogao toranj dobro vidjeti. O tom na žalost nema „Liber memorabilium parochiae lepoglavensis“¹ nikakova podatka.

Nu ni ta visina tornja nije dostojala, pa ga je g. 1711. dao prior Stj. Demšić još za 4 hvata povisiti, tako da je zide tornja sezalo u visinu do 22 hvata. Tada je dobio toranj i sadašnju kapu, a cijeli je posao stojao 1514 forinti. Ovo je povišenje postalo nužno, jer je crkva tada dobila i sadašnju fasadu, kako će se kasnije prikazati.

Uz crkvu zidao se tijekom godina i novi samostan, pa je valjalo Korvinovu crkvu produžiti, što se i zbilo u razdoblju od g. 1663.—1676. Sada se je duljina crkvene lađe podvostručila, to jest cijeli onaj dio od drugoga pilova do vratiju ispod pjevališta, onaj dio, kojega os nije više ista s osi dosadanje lađe, sagrađen je nov iz temelja, pa je toranj sada dospio nekako u polovinu zida crkvene lađe. U to je doba sagrađeno i prostrano pjevalište, koje počiva na četiri stupa. Nad ulaznim vratima smješten je grb benefaktora grofa Emerika Erdödyja, koji je gradnju potpomogao darom od 500 for., pa je sada tako nastalo novo pročelje. Nad vratima se i sada još nalazi Erdödyjeva spomen ploča s grbom, nu kako je crkva opet pregrađivana, taj je kamen danas prezidan, ali tako da se još vide pismena:

IDCEEMK	MCC
VSePCSCR	MCC
16	76 ²

¹ Rukopis danas u arhivu jugosl. akademije u Zagrebu. IV. d. 77.

² Kukuljević čita napis ovako: *Illustrissimus dominus Comes Emericus Erdödy de Monyoro-*

kerek, capitaneus militum caproncensium, comitatus Varasdinensis suprenus et perpetuus comes, sacrae caesareae regiaeque majestatis consiliarius, camerarius. 1676.

Za vikara Ciprijana Jelačića popločena je g. 1681. crkva kamenom a u to se vrijeme nekako počimlje s prigradivanjem pobočnih kapela, kako su to velikaši onoga doba običavali činiti, da budu doduše jednom u crkvi sahranjeni, a opet da su i tu odijeljeni od drugih ljudi.

Prvu je kapelu žalosti gospodnje dala sagraditi Judita Balagović, kako to pokazuje napis iza oltara: M. D. J. B. MDCLXXIII (br. 8 na sl. 10). Judita je Balagović de Japra supruga Ivana baruna Pethő de Gerse, gospodara Ivanca, kojemu je ona postavila spomenik u svetištu Iepoglavске crkve. U tu je kapelu smješten oltar sa slikom bl. dj. Marije, koja drži mrtvoga Isusa u krilu, a taj i danas postoji. Kapela ima oblik četvorine, izvana je poduprta jednim jakim potpornjakom iz novijega vremena, a nalazi se na desno od pjevališta. Kasnije je dobila naziv kapela mrtvih. Nasuprot ovoj kapeli podigao je g. 1692. do tornja grof Ivan Drašković kapelu lauretansku, a budući da je on te godine umro, dovršila ju je sljedeće godine Magdalena Nadaždi (sl. 10. br. 6). Nekada se u tu kapelu ulazilo pokraj oltara sv. Križa; sada je taj ulaz zazidan i kapela pregrađena pa učinjena spremištem, dok se u gornjem dijelu danas nalazi izlaz iz kora u zvonik. Bila je urešena štuko - ornamentima, od kojih su se sačuvali neki ostaci.

Sl. 13. Pogled na svetište Iepoglavské crkve.
Najstariji dio građevine.

Treću je kapelu uz ladu do svetišta podigla udova grofa Sigismunda Ratkaja, Sofija Rozsina Gaisruk za svoga muža, koji je umro 5. maja 1702., pa ju je posvetila sv. Josipu (sl. 10. br. 10). Ta je kapela zatvorena sa 3 stranice osmerokuta, a uz nju se prislonila jednaka četvrta kapela Patačićeva, koju je počeo graditi g. 1705. Lađislav Patačić, pa kako je on 17. rujna te godine umro, to je njegova udova Barbara Vragović Maruševačka dovršila kapelu, posvetivši je sv. Trojstvu (sl. 10. br. 9). Tada bude tijelo pokojnoga Ladislava prenešeno g. 1706. iz filijalne kapele sv. Jurja. Sprovod je poveo sam biskup Brajković, koji je tom prilikom blagoslovio sve kapele. Konačno je g. 1718. urešena kapela bogatim štuko - ornamentima.

Nekada su na kor ulazili samo redovnici, a ulaz je bio na koru nad glav-

nim ulazom u crkvu. Nu kako je taj zazidan, ugrađeno je sada stubište između prve kapele mrtvih i kapele Patačićeve.

Ivan Krištolovec sagradi g. 1710.—1711. novu biblioteku, koja je bila smještena u prvom spratu samostana u produženju crkve. Tako je pred glavnim ulazom u crkvu nastao malen trijem, a pred ovim još jedno predvorje, nad kojim se nalazi spomenuta divot-knjižnica. Tako je crkva morala dobiti novo pročelje, koje zapravo i nije pročelje same crkve, a tada je po drugi put izvedeno po-

Sl. 14. Pročelje lepoglavске samostanske crkve.
(Sagrađeno g. 1710.—1711.)

Kapelica a i menza oltara postoje još i sada, nu ne služi se tamo više služba¹ (sl. 10. br. 5).

Tako je crkva dograđena do onoga oblika, kako ga danas vidimo, samo je iza svetišta prigradena nova sakristija, dok je ulaz u prijašnju sakristiju bio u svetištu na lijevo uz spomenik Ivana Korvina. Taj je ulaz zazidan.

Još je postojala jedna kapela tik do stare sakristije, a bila je posvećena sv. Duhu. Po tradiciji postojala je još od g. 1426. kapela sv. Duha, koju je posvetio patrijarha akvilejski Ludovik Teck². Ta se je uništila, kada se gradio samostan, a

višenje tornja. To novo pročelje postoji i sada, urešeno kipovima crkvenih otaca: Ambrozija, Augustina, nad ovima Grgura Velikoga i Jeronima te nad njima kipom Isusovim. Nad vijencem su kipovi sv. Pavla pustinjaka i sv. Antuna, među njima kip Marijin, a na vršku kip sv. Trojstva. Nad glavnim vratima dvo-gubi je prozor, a nad ovim grb Jurja Patačića, biskupa bosanskoga, koji je za ovo djelo darovao 500 for. Danas je to pročelje u dvorištu kaznionice, pa župljani ne mogu kroz glavna vrata u crkvu. Da kažnjenici kod eventualnog bijezanja ne bi mogli upotrebiti tih kipova, to su im se po nalogu ravnateljstva kaznionice odbile ruke (sl. 14.).

U trijemu između predvorja i staroga ulaza a pred samim crkvenim vratima podignuta je g. 1719. kapela sv. Ivana, a predvorje urešeno štuko figurama i ornamentima.

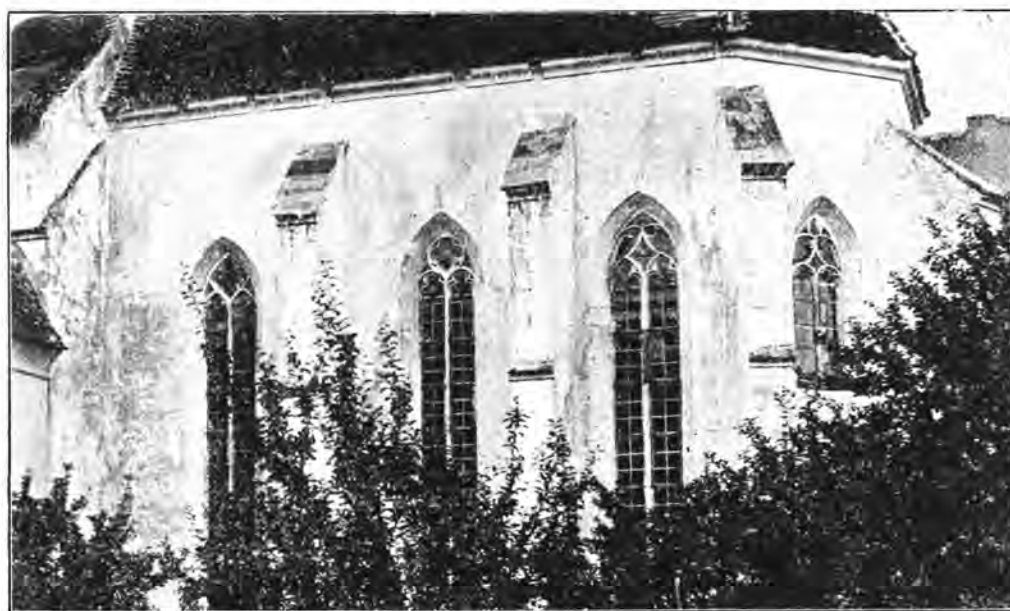
¹ Primjedba Kaukova o toj kapeli (str. 34) ne stoji.

² Patrijarha Ludovik Teck (ili Tech) vladao je u Akvileji od g. 1419. do 1423. Te je godine

Venecija uzela Akvileju, pa je patrijarka pobjegao u naše strane, a kasnije u Trient, gdje je kao naslovni patrijarha g. 1435. umro.

u njem nova kapela sv. Duha do prijašnje sakristije. U toj se nekadašnjoj kapeli sv. Duha danas služi služba za sljedbenike grčkoistočne vjere (sl. 10 br. 14).

Od crkve se Celjskih knezova sačuvao glavni dio, nu od njihova samostana nije jamačno ostalo baš ništa. Vikar Pavao Jovanović poče g. 1650. s temelja pregrađivati samostan i započe gradnjom nove sakristije 7. travnja 1650. na istom mjestu, gdje je i prije sakristija stajala. Dvije godine kasnije darova ban Nikola Zrinski daću, „dica“ zvanu kroz 10 godina za izgradnju samostana, pa sada general reda Jovanović nastavlja novogradnju istočnoga dijela, u koji se 25. siječnja 1656. svečano useli, a g. 1663. dovrši se sjeverni dio i spoji sa istočnim za vikarijata Solanyjeva. Zapadni se dio samostana dokrajčio poslije g. 1673., da se dvije godine kasnije opaše cijeli samostan na daleko zidom. Vanjska su vrata sa gostinjcem bila podignuta g. 1604., ali teško da su kod novogradnje ostala. Diversorium et edu-

Sl. 15. Prozori sa kružištem u svetištu lepoglavske samostanske crkve.

cillum počeo se graditi g. 1683., a g. 1733. dobivaju redovničke ćelije u sjevernom krilu svodove, dok je stan priorov jur g. 1729. bio presvođen, a g. 1735. bude najviši dio sjevernoga krila također presvođen. Tako je u glavnom bio i samostan posve dovršen i s crkvom spojen, a znatnije su promjene učinjene izgradnjom nove biblioteke g. 1710.—1711., kada je i načinjena nova crkvena fasada, pa dogradnjom foresterije u g. 1720./1. (danas župnički stan¹) te g. 1758. izgradnjom manje knjižnice. Samostan je ovelika zgrada po običaju onoga vremena, u sasvim jednostavnim oblicima sagrađen, a urešeni su bili samo refektoriji (zimski je g. 1719. povećan).

¹ Napis na župnom stanu glasi:

PALMIGERO POPVLO DVM DICTAT JURA JOANNES
KRISTOLOVECZ. SEDES HAS LOCAT HOSPITIBUS.
PRINCIPIS IPSE SVI SEQVITVR VESTIGIA. COELO
AVCTAS QVI SOCIA DIVIDIT ASSE DAPES. (1720)

G. 1722. dao je Ivan Petheö uresiti ljetni refektorij celatura gypsaria i naslikati slike iz života sv. Pavla, a nove su slike načinjene na svodu i u lukovima g. 1733. Zimski je refektorij urešen novim slikama g. 1739.

Sadašnje stanje lepoglavske crkve i samostana.

Vrijeme sjaja lepoglavske crkve za uvijek je prošlo; ona je danas obična selska župna crkva, ali je veličajno djelo prošlih vijekova, takovo, da se njegoa trajna vrijednost ne može nikako umanjiti.

Prođemo li velikim i malim trijemom vratima, koja su urešena slikama četvorice evanđelista, nad kojima je kamena ploča s Erdödomim grbom iz g. 1676., vratima, uz koja stoje u štuku izvedeni svetački likovi pod palmama i stupimo li u crkvu, ne vidimo u prvi tren ništa do čarobne prikaze crkvenoga svetišta. Ma da i jeste i sama lađa dosta svjetla, opet je mnogo tamnija od svetišta. Visokim šiljatim triumfalnim lukom, profiliranim u oblicima kasnoga gotskoga vremena, prelazimo mramornim stepenicama u 7·00 m široko i 13·40 m dugačko svetište. Sama je lađa neobojena, pročelna stijena svetišta barokno je oslikana baroknim stupovijem, koje snažno ističe visinu te stijene i visinu triumfalnoga luka (11 m). Nad šiljem luka pod pavlinskim je grbom zapis:

LaVDetVr ple DeVs trIVnVs
In SpLenDore sanCtVarII IstIVs (= 1743).

Svetište je zatvoreno sa tri stranice osmerokuta, poduprto izvana sa pet otpornjaka i rasvijetljeno sa 5 velikih dvočlanih gotskih prozora, koji su urešeni značajno kasno-gotskim kružištem (Masswerk), u kojem se jasno ističe motiv ribljega mjehura. Dva prozora iza glavnoga žrtvenika u donjem su dijelu zazidana, a jedan — šesti na lijevo od glavnoga oltara — zazidan je sasvim (sl. 15.).

Svod je svetišta učinjen na tri polja, bogato urešen figurama anđela i četiriju evanđelista u lunetama i prikazom sv. Trojstva nad glavnim oltarom. Zaključno je kamenje urešeno grbovima knezova Celjskih: tri zvijezde u modrom štitu, tri crvene pruge u štitu i spojnim grbom, sastavljenim od ovih dvaju prije spomenutih. Rebra toga kasnogotskoga svoda upiru se o polustupove, koji su nekada svi sezali do tla, ali kada je trebalo stvoriti mjesta za velike slike na stijeni, odbijena su sa svake strane po dva polustupa.

Glavni oltar sjajno je barokno djelo: u gornjem dijelu stoluje bog otac; u sredini između plemenito obličanih stupova postavljena je zavjetna slika Marijina¹, nad kojom nose dva anđela baldakin, a dva druga pod slikom pokazuju na nju. Veliki kipovi crkvenih otaca u haljinama s fino izdjelanim bogatim naborima postavili se među stupove do slike Marijine i na konzole uz zid svetišta. Tabernakul je izradio fratar Klemens g. 1753. (sr. sl. 16).

Na stranama svetišta smještena su sjedala, po deset na svakoj strani. U spomenici lepoglavskoj zabilježeno je, da je g. 1673. Kristofor Druškovečki dao načiniti nove klupe u svetištu, nu to nisu više ove klupe.

¹ Slika je dopremljena iz Čenstohova, a smještena je bila prije na pokrajnom oltaru, sada oltaru anđela čuvara.

Zasloni su urešeni sa 20 slika, većinom iz života Isusova, za koje veli Kukuljević, da ih je naslikao Ivan Ranger g. 1743., nu to ne potvrđuju izvori, koji znadu samo to, da je te godine dobila crkva lepoglavska nove klupe. Nu sravnivši ove klupe s onima na koru, za koje pozitivno znademo, da su učinjene nakon dvogodišnjega rada g. 1737., možemo ove smatrati djelom iz g. 1743., pa možemo i ustvrditi, da slikarije na klupama potječu od Ivana Rangera (sl. 17).

Ivan je Ranger rođen u Tirolu g. 1700., a umro je kao redovnik pavlin 27. siječnja 1753. Već smo prije upoznali njegove slikarije u župnoj crkvi u Belcu, koje je naslikao g. 1739., a možda potječu od njega i dijelovi slikarije župne crkve u Hrašćini. G. 1750. izveo je Ranger potpunu slikariju u crkvi sv. Jurja u lepoglavskoj Purgji, o kojoj će biti govora kod opisa te crkvice. Krivo čini Kukuljević¹, kada veli, da je Ranger g. 1731. naslikao slike u svetištu lepoglavske crkve, jer je te godine slikano svetište u kapeli sv. Ivana nad Lepoglavom, a izvor ne veli, tko je tu slikariju učinio. Svetište je lepoglavske crkve cijelo naslikano g. 1742., kako izvor svjedoči, a napis nad šiljem triumfalnoga luka potvrđuje, pa nemamo razloga sumjati, da je to djelo Rangerovo. O slikarijama na koru crkve, o onim u refektorijima i u knjižnici bit će kasnije spomena. Svakako je Ranger baš u to vrijeme bio jedini pavlinski slikar, druga su dvojica Luka Markgraf i Franjo Bobich već bili umrli prije: Markgraf g. 1704., a Bobich g. 1728.²

Sli. 16. Svetište lepoglavske samostanske crkve iznutra.

1 Kukuljević, Slovník umjetnikah jugoslavenskih. Zagreb 1858. str. 364.

² Benger u „Analima“ II. 379. veli; da je 25. VIII. 1704. umro u Lepoglavi Lucas Marg-

Ranger je i u ovim slikarijama posve čovjek svoga vremena. Kako je barokno doba željelo veličajne prostorije za svoje velike ljude, tako ih je htjelo prirediti i svom najvećem gospodinu bogu. Pa kad se to nije dalo učiniti arhitekturom, moralo je priteći u pomoć slikarstvo. To smo već opazili u slikarijama crkve belečke, koje su bile učinjene tri godine prije; to se nalazi i u ovim radovima, a to će isto učiniti Ranger i u svom posljednjem većem djelu, u slikama kapele sv. Jurja u Purgu.

Sl. 17. Desna strana svetišta u samostanskoj crkvi lepo-glavskoj. Na stijeni barokna slikarija Ivana Rangera: Isus tjera trgovce iz hrama. Pod slikom sjedala sa slikanim naslonima. Desno nekadašnji ulaz u staru sakristiju i nad njim nadgrobni spomenik Ivana Petheö de Gerse. Desno kraj nekadašnjega ulaza u sakristiju spomenik Ivana Korvina.

Na stijenama se naslikaju pilastri, balustrade sa sagovima, tobožnji lukovi, kroz koje se vidi tobožnja daleka pozadina. Nije Rangera smetalo, što je pred njim gotski sanktuarij; on je to isto tako radio, kao da je u crkvi, koja je baš u isto vrijeme dozidana.

Sa svake strane svetišta smještena je nad klupama preko 8m dugačka slika. Na lijevo: Isus tjera trgovce iz hrama (sl. 17). Opet sasvim barokno djelo, nemirne uzrujane figure, na kojima može umjetnik pokazati svu svoju crtalačku spremu, figure, koje mu daju priliku, da naslika šarovite draperije, a opet ne mari, da sve te figure složi u jednu slikarsku cjelinu. Isus se zaletio s bičem u hram, dvojica se pred njim srušila, treći bježi preko stola za drugim osobama Isusu na lijevo, jedan se trgovac spustio s desna Isusu, pa grčevito čuva svoju škrinju, dok drugi dig-

graff, arte pictor. Qui quemadmodum subtili penicillo eleganter aliorum formabat effgies ut hodieum insignem eius artem ostendant

praedicti coenobii ambitus, illustrium Paulinae familiae virorum iconismis manu huiusce fratris Lucae eformatis decorati.

nuvši obje ruke s užasom u licu ostavlja hram. Na desno prikazan je Isus, kako stoji u hramu kao 12 godišnji dječak, metnuvši lijevu ruku na knjigu, a desnu dig-nuvši u zrak. Oko njega mudraci i jedan sio da se zadube u svoju knjigu, a u uglu dvojica, od kojih jedan pokazuje rukom na Isusa. Na vratima se pojavljuju Marija sva presenećena, a za njom dolazi sv. Josip.

Ne možemo nipošto poreći vrijednost ovih sli-karija, ili ju tako smanjiti, kako je to nekad učinio po-kojni Šime Ljubić u polemici sa drom. Isom Kršnjavijem radi freska u refektoriju, kada je ustvrdio, da su lepoglavski freski uopće neznatne vrijednosti¹. Istina, ne možemo nikako pristati ni uz mišljenje Kršnjavijevo, kao da bi neki freski imali veliku umjetničku vrijednost, već ćemo ih radije posmatrati kao djela prije svega dekorativna, a kao takovim ne da im se poreći znatna vrijednost. A ovo vrijedi jamačno i za sve druge pavlinske slikarije, koje su svjedočanstva velike marljivosti, silne radinosti i osobite čežnje za ukrasom boje. Mnogo kasnija vremena proizvodila su kud i kamo manje djela mnogo manje vrijednosti, n. pr. sterilni XIX. vijek sve do devedesetih godina.

* * *

Pred glavnim je oltarom u svetištu grobnica Ivana Korvina, u kojoj počivaju njegovi smrtni ostaci i oni sina mu Kristofora. Tu su grobnicu otvarali već g. 1650., pa g. 1824., 1880. i 1886., kada je i ostatke u raci fotografski snimio i istražio prof. Török. Nekada je bila tu i nadgrobna ploča², koja je prikazivala oklopljena viteza sa štitom u ljevici, a zastavom u desnici, nu kako je uslijed hodanja po njoj stradala bila, dade ju 8. prosinca 1824. grof Iv. Esterhazy izvaditi i uzidati na lijevu stranu do glavnoga oltara, gdje se i danas nalazi (sl. 17 i 18). Na grobnicu metnuše novu ploču, koja je g. 1899. opet drugom novom zamijenjena. Nekada je nad grobom bio napis:

*Haec tenet arcta ducem tumba Iohannem,
Matthiae qui stirps incluta regis erat.
Strenuus hic armis, partaque mundo triumphat
Plurima post victor diem clausit extremum.
Anno Christi ter quingentesimo quarto
Die Octobris 12. Iohannes de Gyula fieri fecit³*

Sl. 18. Nadgrobna ploča Ivana Korvina, uzidana na lijevoj strani vel. oltara u svetištu crkve lepoglavske.

¹ Viestnik hrv. arheol. društva II. 1880. str. 118.

² Dr. Schönherr Gyula, Corvin János sir-emléke a lepoglavai plebániatemplomban. Ma-

gyarország műemlékei. Budapest 1905. str. 109—114.

³ Kukuljević, Nadpisi str. 120 br. 406.

Fratri su ovaj napis zamjenili drugim, koji je g. 1824. vjerno prenešen na dvije ploče, a na drugoj ploči su dodana na kraju još dva retka, tako da napis sada glasi ovako:

*Anno Domini millesimo quingentesimo quarto
Octobris duodecima die, hora undecima nocturnali
Heros ultimos dies Ioannes Corvinus clausit
extremos. | Sub eremo corpus ad claustrum Lepoglava
tumulare iussit. | Aspice rem charam. bini hinc inde
cingunt gloriosae virginis aram. | Dux Ioannes et fi-
lius ejus Christophorus, quibus assint gaudia trina. |
Dum licuit, tua dum viguit Regia o Ioanne
potestas. | Fraus latuit, pax in Regno ista tui
tempore firma fuit, regnavitque honestas.*

*Anno Christi Domini 1505 die
decima septima Martii obiit.
Hic iacet extinctus crudeli morte Ioannis
Corvini natus, Principis egregii,
Christophorus Princeps, cui nondum venerat
aetas maior, sed puer hic sacrificatus obit.
Chara precor Genitrix manantia lumina fletum
comprime, sydoreum sustinet umbra polum.
Curante Ioanne de Comitibus ab Esterhazy
Regi aplico. ab Intimis consiliis¹.*

Nad nekadašnjim ulazom u staru sakristiju uzidan je spomenik Ivana Petheő de Gerse († 31. kol. 1671.). Spomenik je mramorna oblongna četverostrana ploča providena profiliranim okvirom. Nad pločom je također zaokviren visok trouglat zabat, a pod njom polukružan nastavak. U zabatu su u reljefu prikazane dvije spojene ruke, a nad njima je uz kose letvice zabatova okvira napis:

EGO DORMIO ET COR MEVM VIGILAT.

Na četverouglatoj uokvirenoj ploči je u reljefu izrađen grb Petheőov, a ispod njega je uklesan ovaj napis:

MAVSOLÆVM
SPLIS AC MĀGCI DNĪ IOANIS PETHEŐ
L : B : DE GERSSE SACR : CAES : REGIEQ
MATTIS CAMPESTRIS MILITIÆ CAUTA
NEI PIE IN DNŐ DEFVNCTI ANŐ DNĪ
MDCLXXI DIE XXXI AVGVSTI
POSITVM
A DILECTIŠŠA EIVS CONSORTE MĀGCA
DNA IVDITH BALAGOVICH DE IAPRA

Na donjmem polukružnom nastavku su još tri reda napisa:

ANNO DOMINI
M : DC : LXX : III
DIE XV : DECEMB :

Spojni je grb Petheőovih nad napisom lijepo izveden. Štit je razdijeljen u dva polja. U lijevom je polju orao sa raširenim krilima, na njegovim prsima štit sa patkom između dva šaša (genus Nádasd), a na desnom polju uspravljn lav sa mačem i odsječenom glavom između polumjeseca i zvijezde (grb Balagovičevih) (sr. sl. 17).

Nad ovim je grbom nekada visio barjak od crne svile, kojega više nema, a na kome je nekada bio napis: *Coelitibus, regi, patriae, thoroque Ioannes. | promi-*

¹ Kukuljević, n. dj. str. 121 br. 407.

*sam stabili fovit amore fidem. | Acta licet bellis. Titulis et honoribus aucta. | Non habuit maculam laus Petheana suam. | Exequiae 18 ian. 1671.*¹

Na desnoj strani glavnoga oltara nalazi se izlizana grobna ploča nad rakom Ivana i Jurja Ratkaja iz pješčenjaka sa grbom. Napis se sada više ne da pročitati, a nekada je glasio: *Magnif. Dñi | Ioan. et Georg. Ratkay | de Nagy Thabor sibi | suisque posteris | a. MDCIV.*²

Jednostavna željezna ograda dijeli svetište od lađe. Dok svetište djeluje neobično svečano i svojim proporcijama i svojom slikarijom, lađa djeluje svojom veličinom i svojom jednostavnošću: ona je samo izbijeljena, a jedini je njen slikarski ures velika slika nad korom, koja svojim svježim bojama i danas vanredno dekorativno djeluje. Oltari i propovjedaonica sa svojim obiljem oblika i skladnošću boja, zatim štukatura oko Patačićeve kapele, sve to ukida svaku monotoniju u lađi. Prema rezultatu dosadašnjih istraživanja bila je prvotno lađa crkve dugačka 14 m, a sada je nakon produženja 26·5 m duga; širina je lađe 8 m. Presvođena je sva mrežastim svodom na četiri polja; rebra sjede na polupilovima, samo nad korom na konzolima. Dvema se stepenicama uzlazi iz lađe u svetište. Na desno je uz svetište oltar sv. Ane, na lijevo oltar s. anđela. I ti su oltari kao i ostali u lađi djela XVIII. vijeka. Na sadašnjim su oltarima u sredini veće slike neznatne vrijednosti, sve uokvireno ornamentima kasnoga baroka. Na knjizi, što je drži sveti Joakim — na lijevo na oltaru sv. Ane — ubilježeno je: Franz Kochler Mahler von Wien Anno 1777. U to su vrijeme nastala i sadašnja dva pobočna oltara na lijevoj strani lađe (nasuprot kapelama na desnoj strani lađe) sv. Križa i sv. Pavla (između njih spomenik obitelji Češković) i propovjedaonica. Na oltaru sv. Križa smješten je gore Veronikin rubac, a dolje između dvije figure dobar korpus. Na oltaru sv. Pavla kleči taj svetac u ekstazi pred palmom, sa strane figura sv. Ivana i redovnika. Propovjedaonica je također skladno kasno-barokno djelo, nu nešto premalena za ovu veliku crkvu. Na krovčiću nad propovjedaonicom stoji crkva, žena sa križem, a pod njom se ruši sotona. Sama je propovjedaonica urešena pozlaćenim reljefima (iz drva), koji prikazuju scene iz sv. pisma i sa anđelima.

U dosadašnjim prikazima lepoglavске crkve čitamo, da su sadašnji oltari iz XVI. vijeka³. U spomenici lepoglavskoj svominju se doista često oltari crkve: g. 1501.

Sl. 19. Škrinjica sa moćima sv. Feliksa mučenika u Ratkajskoj kapeli crkve lepoglavске.

¹ N. dj. str. 124 br. 413.
N. dj. str. 122 br. 410.

³ Hudjek, Župna crkva u Lepoglavi. Kat. list. 1901. str. 131.

daje Marko de Dombro (Dubrava) načiniti oltar sv. Pavla pustinjaka i sv. Križa, g. 1508. postavljen je oltar sv. Marije, g. 1533. oltar sv. Ane, a g. 1633. obnovljen je i glavni oltar. Biskup Martin Borković posvetio je 26. VII. 1676. četiri oltara: sv. Pavla, sv. Križa, Ivana evanđeliste i oltar trpećega Isusa, a dvije godine kasnije dao je sam načiniti nov oltar sv. Pavla.

Nu sasvim je nemoguće, da su sadašnji oltari g. 1777. samo popravljeni. Nekako u to vrijeme načinjeni su svi oltari u svetištu i u lađi, te propovjedaonica iz nova, kako sami najjasnije govore, a da se je ono mišljenje moglo uzdržati, kako je u spomenutom članku veleč. g. župnika Hudjeka spomenuto, krivo je to, što je lepoglavska spomen-knjiga prestala svojim bilješkama g. 1764., pa je tek kasnija ruka sastavila najnužnije notice poslije ukinuća samostana.

U crkvenoj su lađi smještene i neke slike na platnu: Isus se rastaje s Veronikom, Isus pada pod križem, mučeništvo sv. Lovre, Mojsija, koje su sve obične radnje pavlinskih slikara. U lađi je pred svetištem grobnica pavlina, a na pokrovcu grobnice ubilježena je g. 1736. Dviju drugih grobnica za svjetovnjake nema više. Između oltara sv. Križa i sv. Pavla uzidan je grobni spomenik iz crnoga mramora sa bijelim prutima iz g. 1711., a postavio ga je Pavao Češković, prepozit zagrebački, svomu bratu Pavlu († 1709) i svojim roditeljima Pavlu Češkoviću († 1666) i Katarini. Dva viteza u oklopu (stariji drži mač, mlađi buzdovan; gore između njih grb Češkovića) izrađena su veoma ukočeno, ma da je sličnost sa odnosnim članovima te porodice vjerojatna. Veliki napis sadržaje cijelu genealogiju toga roda.¹

D. O. M. G.
 SVB HAC PETRA PETRVS CVM PAVLO
 ET CATHERINA. GENITORIBVS IACENT.
 ILLE A LVPO, HIC A GEORGIO PROAVO
 ANTIQVO COGNOMINE DONIR DICTO PROGENITIS.
 QVI IAM TVNC ILLVSTRIS A CHECHIS VETVSTA CROATARVM PROPAGINE.
 PROPTER FIDEM FVGIENS ET RELIGIONEM.
 NOVIS A CÆSARE ARMALIBVS INSIGNITVS
 CHESKOVICHIVS DICTVS FVIT.
 ET QVAMVIS PROH DOLOR HIC STIRPIS VLTIMVS. OPTIMA ÆTATE.
 IN EXTREMIS TAMEN MORTEM PRÆ VITA PRÆOPTAVIT.
 SCILICET:
 VT PETRVS PETRÆ, QVÆ CHRISTVS EST. CITIꝰ IVNGERETVR.
 PECTORE CANDIDVS. OFFICIO CONSPICVVS. MILITÆ CLARꝰ
 SED CHRISTIANA PIETATE CLARISSIMVS.
 ET QVIA VIVVS OMNIVM (LAVDEM) MORTVVS MOEROREM MERVIT.
 PATRE DCLXVI FILIO DCCIX SVpra MILLESIMVM. VITA FVNCTIS.
 QVIBVS VTPOTE GENITORI ET GERMANO PAVLVS CHESKOVICHIVS
 ECCLESIE ZAGRABIENSIS MAIOR PRAEPOSITVS.
 CVM DOLORE MAXIMO
 HOC MONVMENTO PARENTAT.
 MDC CXI.

U Ratkajevoj kapeli, prvoj do svetišta na desno, sačuvan je nadgrobni spomenik sa grbom Ratkaja (zdenac), uokviren ratničkim emblemima. Napis značajan za XVIII. v. postavljen je g. 1722., a glasi²:

¹ Kukuljević, Nadpisi str. 123. br. 412.

² Kukuljević, n. dj. str. 126. br. 417.

Grb Ratkajski sa zdencem.

SISTE VIATOR ET LEGE
 QVA DVRA LEGE
 ME DIRA MORS
 EX RATKAIANA IN HĀC MORTVALE URNĀ EFFVDIT.
 VIX INSPEXERĀ AD HŪC GENTILITIŪ FONTEM.
 DUM CEU ALER NARCISS,
 IN FLOREM IUVENTUTIS CONVERS,
 EX PROVICYS AD PATRIOS LARES.
 EX PALĀDIS ORCHESTRA, AD MARTIS PALESTRĀ TRĀSIENS.
 CHRISTINĀ AB ERDEDIB,
 MIHI VIX THALAMO IVNXERĀ.
 ILLA DVM TVMVLO IACTA FVIT.
 EX PRIMIS AD QDA. NON MIN,
 SOPHIAE ROSINAE EX COMITIBVS A GEIZRVG,
 UT OPIBVS SIC VIRTVTIBVS CLARAE
 VOTA VENI.
 PRIMO CLAVI AVREA
 A CAESARE LEOPOL. HONORATUS.
 DEINDE IM,
 EX CROATIS FACTVS COLONELLVS.
 DVM SINCERITAE ANIMI, CONVERSATOĒ AMABILI.
 CVNCTIS PERPLACENS,
 LONGOS MIHI DIES POLLICERER
 OPTIMO AETATIS FLORE, QDO. SCILICET SVpra XL
 SAECVLARI VERO QDO. SVpra MDCC. AÑO.
 IPSO FLORŪ MENSE, DIEM
 PRAECIPITI FATO IM,
 HOC MONVMENTO QVASI IN MOMENTO CONCLVS,
 DEFLUXI IN CINERES. REVIXI IN VERMES.
 VIUA INCONSTĀTIS HŪANAE VITAE,
 TUAQVE VIATOR ET LECTOR,
 NEC NON CHARORŪ PIGNORŪ IMAGO.

od zdola:

QUORUM ULTIMO GENITVS
 CAROL, IOSEPH, PATRI SIGISMVND
 PERPETUO DE NAGY ET KIS-TABOR,
 HOC PEGMA DOLORIS APPENDIT.
 MDCCXXII.

Kapelu je podignula g. 1702. Sofija Rozina de Gaisruk za svoga tada već pokojnoga supruga grofa Sigismunda Ratkaja, te je bila posvećena sv. Josipu. Nu kako su ova i susjedna kapela služile nakon ukinuća samostana oružanom, nestalo je oltara, pa je g. 1839. dozvolio biskup Haulik, da se ovamo prenese oltar iz kapele sv. Duha, koja se nalazila do stare sakristije. Taj oltar može potjecati iz g. 1657., kada je Petar Petretić onu kapelu posvetio, a vicekomes Juraj Gorup dao načiniti

nov oltar. Vrlo je jednostavan, crno obojen i pozlatom urešen, ima gore sliku sv. Vendelina, dolje sliku, koja prikazuje dolazak sv. duha apoštolima, a uz svaku sliku po dvije svetačke figure. U toj se kapelici nalazi na konsoli pokraj prozora lijepa bogata barokna škrinjica, u kojoj počivaju ostaci sv. Feliksa mučenika, koji su doneseni u Lepoglavu g. 1685. iz Rima, nu Pavlini su za ove ostanke uzaludno tražili iz Rima „officium divinum“ (sl. 19).

U susjednoj Patačićevoj kapeli nema više oltara. Sada je nestalo i onoga oltara sv. Ivana, koji je ovamo prenešen g. 1839. iz kapelice na desnoj strani glavnoga ulaza u crkvu, pa je postavljena nelijepa figura Marijina. Pozadina je kapele upravo nevjerojatno loše izmaljana, a novo oslikani prozor nije ništa bolji. Nad ovom i Ratkajevom se kapelom vide još tragovi zazidanih gotskih prozora. Barbara Vragović Maruševačka podigla je tu kapelu g. 1705., te u nju prenijela slijedeće godine samrtne ostatke svoga supruga Ladislava Patačića, vicekolonela križevačkoga. Lijepi mramorni spomenik, urešen grbovima Patačić-Vragović, uokviren ratničkim emblema, prikazuje u reljefu Ladislava u oklopu, kako kleči pred raspelom (sl. 20). Na ploči pod tim reljefom ima napis¹:

VNA LADISLAVI PATATICH QVÆ CONEGIT VRNA
VIRTVTVM ET LAVDVM NOMINA QVANTA PERMIT
PRISCA FIDES, CANDORQVE ANIMI. MAVORTIVS ARDOR.
DELITVM STYRPIS. CVNCTA SEPVLTA IACENT.
BARBARA EI VRAGOVICH, IAM VIVA DOLORIS IMAGO.
FIDA OLIM CONIVVX, HÆC MONVMENTA LOCAT.
MDCGX.

Ploče sa grobnice nestalo je. Na njoj je bilo napisano²:

HIC IACET LADISLAVS PATACHICH
COLONELLVS CRISIENSIS. QVI OBLIT
IN BALNEIS CILIENSIBVS XIII 7BRIS.
(1599).

Kapela je urešena bogatim štukoornamentima. Na stijeni prema crkvenoj lađi na luku lebdi anđeo s trubljom, s koje visi barjak s napisom:

OSEPH
ANTO
QVADE
10 FECIT

Spomenknjiga veli, da je štukaturu dala g. 1718. izvesti Marta Tereza grofica Lamberg, kao izvršiteljica oporuke Barbare Vragović. Na tu godinu pokazuje i kronostih nad ulazom u tu kapelu³:

¹ Kukuljević, n. dj. str. 128 br. 419.

² Kukuljević, n. dj. str. 122 br. 408.

³ Kukuljević, n. dj. str. 129 br. 420.

Slika Ivana Rangera na zidu kora crkve lepoglavske (Po kopiji prof. dra. Branka Šenoe).

PERILLVSTRES VIRTVTIBVS ET SANGVINE CONIVGES
 LADISLAVS PATACHICH ET BARBARA VRAGOVICH.
 PAVLINE RELIGIONIS FAVTORES. CARNE EXVTI
 HAC IN CAPELLA SVPERIS SVISQVE POSTERIS
 VIVVNT. (1718)

Kako više nema lauretanske kapele grofova Drašković, koja je sada odijeljena od crkve, te učinjena spremnicom, treba još jedino spomenuti kapelu trpećega Isusa, što ju je g. 1673. podigla Judita Balagović Japranska. U toj se kapeli sačuvao i oltar iz istoga vremena, urešen značajnim baroknim zmijolikim ornamentima. Na vrhu je kip dobroga pastira, pod njim slika uskrsloga Isusa, uz koju stoji anđeo s križem na lijevo i anđel s ljestvama na desno, a nad mensom slika je Marijina s mrtvim Isusom u krilu. Pokraj slike su kipovi sv. Dominika i sv. Tereze.

Na tlu je ploča na grobnici, nu od napisa se ne vidi više ništa do riječi: *NOTA DEO PATRIÆ*, dok je čitav napis nekada glasio¹:

NOTA DEO. PATRIAE TOTI, SIMVL ET PEREGRINIS.
 SACRIS PRESBITERIS. PAVPERIBVSQVE VIRIS.
 BALTHASARIS ZABOKY QVONDAM CARISSIMA CONJVX
 BARBARA GERECZI HIC PRIMA SEPVLTIA IACET.
 NAM QVAE CONFRATRES SVMME DVM VIXIT AMAVIT.
 HÆC QVOQVE VVLT OBIENS FIDA MANERE SVIS.
 (1678).

Na stijeni su 2 velike slike bez osobite vrijednosti: Isusa šibaju i Isusu među krunu na glavu. Mnogo više zaslužuju pažnje dvije lijepe kasnobarokne klupe u kapeli, urešene grbovima, od kojih jedna pripada obitelji Czindery (sl. 21).

Na koru su smještene intarzijom urešene orgulje iz XVII. vijeka, a dao ih je načiniti o. Pavao Ivanović za svoga vikarijata g. 1649. Jedan napis glasi²:

ORATE FRATRES PRO PATRE PAVLO IVANOVICH. VICARIO.
 QVI HOC OPVS FIERI CVRAVIT. AO. MDC^{XL}/_{IX} (1649).

a drugi veli, da su orgulje g. 1737. popravljene. Tada ih je popravio Ivan Janicsek, organista iz Celja (sr. sl. 22). Te su godine načinjene i nove stolice na koru; sa svake strane po sedam, a radilo se na njima dvije godine. Poput onih u svetištu urešene su i ove slikama, nu ne iz života Isusova već iz života raznih svetaca: Ephraim, Paphnutius, Abraham, Hilarion, Hieronymus itd. Tada je Ranger naslikao svoje najbolje dekorativno djelo na koru crkve „veliki prikaz iz Apokalypse“. Dvadeset četiri starca klanjaju se janjetu, što sjedi na knjizi sa 7 pečata, a okolo lebde andeoske glavice, dok se u kutovima pomaljšaju simboli četiriju evanđelista. Okrunjeni su starci odjeveni u bogato šareno ruho, a u rukama drže kupe i harfe. „Et viginti quattuor seniores ceciderunt in facies suas et adoraverunt viventem in saecula saeculorum“. Friz obilazi cijelim korom, a samo je mjestimice

¹ Kukuljević, n. dj. str. 125 br. 415.

² Kukuljević, n. dj. str. 122 br. 411.

nešto oštećen, dok su Rangerove boje posvuda izvrsno sačuvane (sr. priloženu tablu I). Nad sada zazidanim ulaznim vratima nalazi se zapis¹:

17 REGINA EREMITARVM ORA PRO NOBIS 37.

Prikaz same crkve zaključujem spominjuć sadašnju sakristiju, podignutu iza kako se je g. 1855. preuzeo samostan u svrhe kaznioničke. U sakristiji se danas

Sl. 20. Unutrašnjost kapele Patačićeve sa spomenikom Ladislava Patačića.

nalaze ovi predmeti: Veliki ormar (7 m dug) za spremanje ruha i posuda, sa 10 pretinaca gore i četiri dvokrilna pretinca dolje. Na gornjim vratašcima pretinaca naslikano je 12 slika iz života Isusa i apoštola, a na donjim osam slika iz života sv. Petra i dva prikaza mrtve prirode. Na manjem ormaru nalaze se četiri slabije slike (Isus, Marija, smrt i pakao). Na svakom od dvaju klecala po jedna slika. Još je jedno omanje klecalo sa 3 ormarića u gornjem dijelu. Osim toga nalaze se na platnu slikane slike: poslednja večera, jedan biskup daje vojniku kruha, Marija se ukazuje nekom svecu. Sve su te slikarije izvedene po načinu pavlinskih slikarija XVIII. vijeka.

U lepoglavskom su se samostanu negda čuvali predmeti velike vrijednosti, od kojih se do danas nije sačuvao ni jedan komad do monstrancije, koja je prenešena u riznicu zagrebačke stolne crkve. Od straha pred Bočkajem bile su lepoglavske dragocjenosti privremeno odnešene g. 1605. u Cesargrad². U popisu dragocjenosti, koje je većinom darovao Ivan Korvin, a poslije

¹ Kukuljević, n. dj. str. 130 br. 423.

² Viestnik hrv. ark. društva I. 1879. str. 16.

i njegova udova Beatrica, spominje se: plašt Matije Korvina, koji je izvezla njegova zaručnica; dva kaleža „antiquissimi laboris“, urešena dragim kamenjem, dva jednostavnija kaleža, četiri biserjem urešene kazule, monstrancija i turibulum „antiqui laboris, quod prepter gravitatem suam manu vix sustineri potest“, brojne geme, srebrna fijala, srebrne pozlaćene posudice za vino i vodu, srebrni svijećnjaci, a kasnije je darovala Beatrica još dva kaleža, dvije kazule, relikvijar sa ostatkom sv. križa, manju kadionicu, srebrnu fijalu, žlice, škarice i srebrne posudice¹. G. 1687. priređen je opširan popis crkvenih dragocjenosti, koji je priopćio Laszowski², a taj popis znade i za brojne druge predmete. Nu nisu samo velikaši darivali lepoglavsku crkvu, već su se i sami redovnici poskrbili za nakit: Pavao Ivanović nabavi g. 1668. šest svijećnjaka i velik srebrn križ, g. 1725. o. Ivan Krištolovec srebrne kipove sv. Pavla i sv. Augustina, g. 1733. daruje Franjo Čikulín srebrn kip Marijin. Kolike je vrijednosti bilo staro ruho, vidi se iz bilješke, da je g. 1746. prodano za 5450 for. O sudbini lepoglavskih dragocjenosti saznajemo iz prikaza M. Kučenjaka: „Crtice povjesničke o kaptolu čazmanskom“ („Naše Pravice“ u Varaždinu g. 1912. br. 1—16.), da je 20. ožujka 1786. u Peštu odaslano u četiri sanduka: 9 srebrnih propela, 28 srebrnih, pozlaćenih kaleža, 2 srebrne kadionice, 4 relikvijara, 10 svijećnjaka, 6 lampi, 1 monstranca, 7 kruna, 10 srebrnih kipova (među ovima jedan Pavla Pustinjaka i jedan sv. Augustina), 36 srebrnih žlica, više vrčeva, zdjela i posudica za vino i vodu. Odneseno je 30 kazula, više dalmatika i pluvijala, tri srebrom okovana misala, biserom urešena infula, te plašt Matije Korvina, koga je darovala udova Ivana Korvina, Beatrica Frankopanka.

Danas ima župna crkva tek jedan posve jednostavni kalež iz vremena pavlinskih, urešen grbom toga reda.

U zvoniku lepoglavske crkve visi pet zvonova. Na velikom zvonu (118 šir. 110 vis.) nalazi se zapis³:

Sl. 21. Kasnobarokno sjedalo u kapeli trpećega Isusa samostanske crkve u Lepoglavi.

¹ Viestnik hrv. ark. društva II. 1880. str. 117.

² Laszowski, Popis crkvenih dragocjenosti bivšega pavlinskoga samostana u Lepoglavi. Vjesnik kr. zem. arkiva 1901. str. 124.

³ Kukuljević, n. dj. str. 131 br. 430.

† A FULGURE ET TEMPESTATE LIBERA NOS DOMINE.
FVSA LEPOGLAVAE PER RELIGIOSVM FRATREM
LACTANTIVM SANTINI. O. S. P. E. ANNO D. MCCLXVII.

a na malom, koje je ove godine (1915.) preliveno, bilo je zapisano ¹:

CHRISTVS NOBISCVM STATE. † TRANSFVSA
LEPOGLAVAE. A. D. MDCCLXII. †.

Sl. 22. Pjevalište samostanske crkve u Lepoglavi. Ugrađeno u noviju prigradnju lađe, a počiva na četiri stupa. Orgulje su iz g. 1649. Na stijeni iza orgulja nalazi se velika fresko slikarija I. Rangera: 24 starca klanjaju se jagnjetu.

i Zlatar“. Kapele sv. Valentina na Veternici i sv. Donata nema više, a i kapela bl. dj. Marije na Veternici opisana je u „Spomenicima kotara Krapina-

Pavlini su bili sami dobri zvonoljevci, te su g. 1762. u Lepoglavi načinili zvonoljevaonicu². Tada je saljeveno veliko crkveno zvono 16 centi teško, a salio ga, kako napis veli, fratar Lactantius Santini (17. augusta), dok je posvetu zvona obavio 1. oktobra Stj. Pucz. Santini je radio od g. 1762. do 1767., kada je salio još jedno veliko zvono za crkvu. O zvonovima govori i spomenknjiga lepoglavska u više navrata: G. 1721. dao je bar. Gabriel Gottal 670 for. za zvono a nabavljeno je u Gradcu i obješeno 21. listopada, a težilo je 10 centi. U isto je vrijeme sam konvent nabavio malo zvono za 79 for. G. 1759. kupljeno je u Gradcu još jedno zvono od četiri cente za 85 for.

U okolišu samostana lepoglavskoga bilo je posagrađeno i nekoliko kapela.

Kapela sv. Jurja u Purgu lepoglavskoj zaslužuje svoj potanji opis, a po svoj je prilici pavlinima pripadala i kapela sv. Jakova (nekada bl. djevice Marije) na Očuri (sada župe Radoboj), koja je opisana u „Spomenicima kotara Krapina-

¹ Kukuljević, n. dj. str. 130 br. 427.

² Kukuljević, Zvonoljevstvo u Hrvatskoj. „Vijenac“ g. 1880.

Zlatar“. Tu je po tradiciji bila već kapela, kada je g. 1515. Beatrica Frankopanka, udova Ivana Korvina darovala Veternicu pavlinima. Kapela je bila posvećena bl. dj. Mariji i svim svetima, odakle i drugi naziv mjestu Svetinje. G. 1612. dao je general reda Zaicz restaurirati kapelu i podići novu zgradu, pa bi se u taj eremitorij povlačili redovnici pred kugom. Kuriju je g. 1640. povećao biskup M. Borković, a g. 1744. sazidana je sadašnja kapela i zapadni dio kurije.

Na brdu, gdje je valjda nekada stajala tvrda, što ju porušiše Celjski knezovi, dao je general Ivan Zaicz g. 1612.—1614. sazidati kapelu sv. Ivana, koju je 19. lipnja 1727. zapalio grom, pa je trebalo temeljite obnove. Tako obnovljenu kapelu oslikao je g. 1731. po svoj prilici Ivan Ranger, a g. 1752. dobila je ona nov oltar sv. Florijana (sr. sl. 12).

Glavni je žrtvenik posvećen sv. Ivanu, a stijene su urešene slikama šestorice svetaca imena Ivan. S desna pod prozorom naslikan je kralj u šumi, kako se skrstiv ruke moli pred raspelom, a za njim na tlu žezlo i kruna. Napis veli: S. Ioannes, seu Ivan Croat. et. Dalm. regis filius, eremita“. Bogato su skulpturama urešena dva pobočna oltara sv. Barbare i sv. Ane. Po napisima na njima načinjeni su g. 1763.¹

Osim tih oltara još su dva u kapeli: oltar sv. Vida, koji je dao postaviti g. 1738. „Wierth zu Lepoglava“ i oltar sv. Florijana sa slikom Lepoglave iz XVIII. vijeka. Propovjedaonica donešena je ovamo od druguda.

Refektoriji i knjižnica samostana u Lepoglavi.

Neobično razvijena ljubav k umjetnosti, napose slikarstvu, karakteristična je osobina XVIII. vijeka, na koju se po crkvama i samostanima svagdje nailazi. Vidjeli smo, kako su tečajem vremena pavlini svoju crkvu bogato uresili, pa tako nije ni čudo, da su gotovo još bogatije uresili i one prostorije, gdje su po više puta dnevno boravili, naime svoje refektorije. Malo je neobično, da su ti refektoriji dapače i prije oslikani bili nego sama kuća gospodnja.

Zimski je refektorij (sl. 10 br. 15) bio u istočnom dijelu samostana, tamo gdje su danas stolarske radionice, nu tu nema slikarijama više ni traga, a morao ih je još vidjeti Ivan Kukuljević², koji opisuje g. 1856. oba refektorija spominje (ispremješano) portrete u jednom i drugom refektoriju. Znamo, da je zimski refektorij bio oslikan g. 1739., nešto kasnije nego su bile izvedene slikarije u ljetnom refektoriju.

Mnogo bolje smo upućeni o slikarijama u ljetnom refektoriju (sl. 10 br. 3); makar da je i od njih najveći dio propao. G. 1878. predlagalo je ravnateljstvo kaznionice, da se ti freski ljetnoga refektorija skinu i prenesu u Zagreb, ali se na predlog dra. Ise Kršnjavoga, koji ih je pregledao, od toga odustalo, pa je pokojni slikar Ferdo Quiquerez preslikao samo neke komade, a od drugih je učinio škice olovkom². Kako je nakon dvije godine došao golemi potres, srušio se strop toga ljetnoga refektorija i tako je većine slikarija nestalo. U „Vijencu“ od g. 1878. (str. 802.) priopćio je dr. Iso Kršnjavi opis toga refektorija, pa si možemo barem nekako pre-

¹ Kukuljević, Nadpisi str. 131. br. 428 i 429.

³ Viestnik hrv. ark. društva. II. 1880. str. 118.

² Mittheilungen der k. k. Central-Comission z. Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale. 1856. str. 236.

dočiti ono, što se je izgubilo. Danas služi taj refektorij za kaznioničku školu, a mjesto prijašnjega badnjastoga svoda s kapama imade ravan strop na traverzama. Sve te slikarije djela su XVIII. vijeka. U spomenknjizi lepoglavskoj veli se, da je g. 1722. dao Ivan Petheö ovaj ljetni refektorij uresiti štukom te slikama iz života sv. Pavla pustinjaka, dodavši im poetske stihove. G. 1733. urešen je refektorij novim slikarijama na svodu i u lukovima, a trošak su nosili osim konventa bivši general Stj. Demšić i provincijal Andrija Musar. Nigdje se ne spominje, tko je te slikarije izveo, ali one od g. 1733. nedvojbeno su djela Ivana Rangera.

Sl. 23. Slikarija jednoga medaljona u ljetnom refektoriju lepoglavskom. Taj je dio refektorija porušen potresom od g. 1880. Slika po kopiji Ferde Quiquereza u narodnom arheološkom muzeju u Zagrebu.

Sačuvalo se je do danas ovo: Na uskoj stijeni do vrata velika slikarija, kako papa Ivan XXII. potvrđuje g. 1307. Pavlinima pravila sv. Augustina. U pozadini sjedi na prijestolju papa, sa svake strane po nekoliko kardinala, lijevo stoje sprijeda švajcarski gardiste, s desna primaju četiri klečeća pavlina spis iz ruke papinskoga legata. Na suprotnoj uskoj stijeni nalazi se u sredini špilja, pred njom paoma a na njoj raspelo. U špilji sjede sv. Pavao i sv. Antun (plastično izradene figure). Na desno je naslikan sv. Augustin, koji drži ljevicom žarko srce a desnicom pero; na lijevo je slika sv. Jeronima.

Na lijevoj uzdužnoj stijeni postoje još ove slike: Nad vratima je u formi

medaljona portret Pavla Ivanovića. koji je bio dva puta general reda a koji je poklonio lepoglavskoj crkvi orgulje. Dr. Iso Kršnjavi veli u „Vijencu“ 1878. str. 803., da je Paulinac Ivanović izradio g. 1649. orgulje, a osim toga i najbolje freske u samostanu. Ne samo da je slabo vjerojatno, da bi graditelj orgulja bio ujedno i slikar,

Sl. 24—26. Slike sa stropa ljetnoga refektorija samostana lepoglavskoga. (24. Svadba u Kani galilejskoj, 25. Posljednja večera, 26. prizor sa neke gozbe). Po crtežima Ferde Quiquereza sačuvanim u narodnom arheološkom muzeju u Zagrebu.

to je dostatno samo pokazati te freske, da nikako ne mogu potjecati iz doba, u kojem je Ivanović živio. On je bio samo redovnik, koji se uspeo do velikih redovničkih časti, te je mnogo uradio za pavlinske samostane, tako da ga napis pod portretom u Lepoglavi zove plurium monasteriorum et praecipue lepoglavensis zelosissimus instaurator. Ali niti je sam gradio kada kakove orgulje, a još je manje naslikao slike u svetištu, koje su nastale oko sto godina iza njegove smrti. U naravnoj je veličini

naslikan Emerik Esterhazy, nadbiskup ostrogonski, nekad profesor filosofije u Lepoglavi g. 1690. i teologije g. 1694., kasnije kraljevski kancelar. Isto su tako u naravnoj veličini naslikani Ivan Korvin i Herman Celjski, koji žezlom pokazuje na samostan lepoglavski, kakov je bio u XVIII. vijeku.

Iščeznule su slikarije u 12 kapa svoda, izvedene u obliku medaljona, koje su prikazivale scene iz života sv. Pavla pustinjaka i sv. Antuna, a navodi ih dr. I. Kršnjavi u spomenutom već opisu. U arheološkom muzeju u Zagrebu nalaze se tri kopije načinjene od Ferde Quiquereza: 1. Sv. Antun dolazi u pustinju s napisom *Dabunt fors antra quietatem* 2. anđeo se ukazuje sv. Antunu u pustinji s napisom: *extat te sanctior alter*, 3. sv. Antun ide u pustinju k sv. Pavlu, uz njega kentaur, koji ga napastuje; napis *monstrant monstra viam* (sl. 23). Na krajevima nekih strana refektorija bila su četiri vijenca (girlande), od kojih je onu uz sliku kneza Celjskoga Quiquerez kopirao, a kopija se nalazi u arheološkom muzeju u Zagrebu.

Na stropu refektorija bile su velike tri slike, 6 m. duge, 2 m visoke, od kojih je srednja prikazivala posljednju večeru. Do nje je bila slika svadbe u Kani Galilejskoj i slika gozbe, na kojoj sakate nekoga mladića. Od tih slika nema sada dođuse više ništa do Quiquerezovih škica, nu i po tima se može pravom zaključiti, da ih je slikao jedan te isti slikar u jedno te isto doba, slikar, koji je volio ovako bujne scene, da u njima pokaže sve svoje umijenje (sl. 24—26).

Vrijednost slika, što su se sačuvale, ako i nije bog zna kako velika, nipošto se ne smije smatrati neznatnom. Kako je izgledala dvorana, u kojoj su se nalazile, kada je još bila svima slikama — oko 30 na broju — urešena, to si sada samo mašta može predočiti.

Osim refektorija bila je i ljekarna urešena fresko slikarijama, kojih također više nema, a još je najbolje sačuvan ukras u knjižnici, koju je Ivan Krištolovec dao g. 1710. i 1711. izvesti uz pripomoć biskupa bosanskoga Jurja Patačića. Kasnije je biblioteka služila kao zatvor za mlade zločince, a danas je tu spremište užara, pa je sva pocrnila. Nu još je i danas izvrsno sačuvana vanredno fina štukatura stropa, koja uokviruje četiri medaljona sa vrlo oštećenim slikarijama, koje prikazuju lječništvo, filosofiju, teologiju, pravo (sl. 27)³. Na stijenama pod svodom nalaze se portreti. Pod lječništvom nad ulazom naslikan je Gašpar Malečić, *ordinis prior generalis, ss. theologiae doctor, huius bibliothecae fundator*, koji je položio 1000 for. za osnutak knjižnice. Pod filozofijom je portret F. Ladislava grofa Nadaždija, generalnoga vikara reda, tada čanadskoga biskupa, dobrotvora biblioteke. Pod teologijom je prozor, pa nema portreta, a pod pravom je portret F. Emerika grofa Esterházyja, generala reda, zagrebačkoga biskupa, dobrotvora biblioteke. Osim toga su u kutovima još rečnice, koje se odnose na prikazane osobe.

Biblioteka se nalazi nad prvim, velikim trijemom, kojim se danas dolazi u crkvu, pa je njen prozor ujedno prozor na pročelju crkve (nad prostorom br. 4 na sl. 10). Prije se dolazilo iz biblioteke u hodnik, koji je nad drugim, manjim trijemom, pred

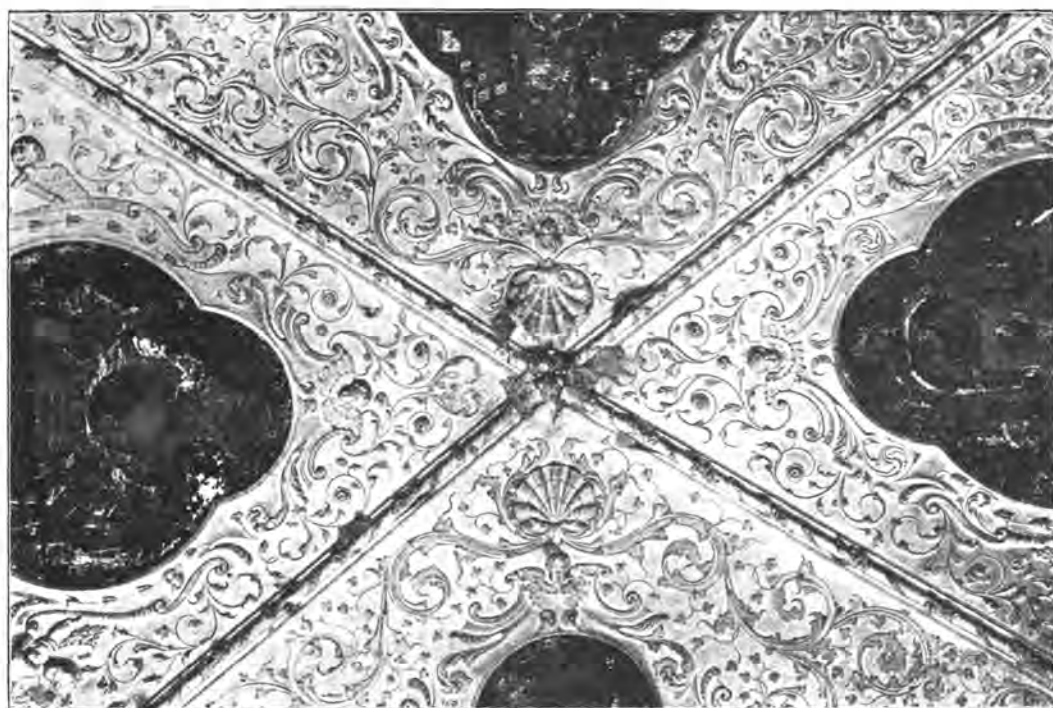
¹ Zapisi na slikama: 1. *Vita brevis ars longa. — Quod est superius est sicut interius. — Hippocrates. — Spirant cuncta salutem. — Hermes. — Horum diligentia et experientia.* 2. *Triformis philosophia, a falso verum, a curvo dis-*

terminal rectum. Hic intellectus — affectus hic etiam scholae prostat. 3. Napis se slabo razaznaje. Jasno se čita samo *Universa theologia.* 4. *A summis norma recti.*

pravim ulazom u crkvu, a odavle se ulazilo danas zazidanim vratima na kor. Biblioteka je gotovo četvorinasta prostorija, 7·7 m duga, 7·89 m široka.

Posjedi samostana, znanstveni i nastavni rad Pavlina, ukinuće reda i daljnje zgrade samostana.

Za ono gotovo četiri stotine godina svoga boravka u Lepoglavi mnogo su toga Pavlini uradili, mnogo stekli, te se pravom njihov samostan dovinuo do znamenovanja kao prvi samostan toga reda.

Sl. 27. Dio štukom urešena stropa u nekadašnjoj knjižnici samostana lepoglavskega.

Posjedi su samostanski bili veoma znatni, a nije ni čudo, kad su se sve plemićke porodice zagorske natjecale, koja će više redu da ostavi, onom redu, u čijoj će crkvi za uvijek pokoj naći. U darivanju prednjačili su silni knezovi Celjski. Već g. 1455. darova Ulrik Celjski na 4. dan prije svetkovine sv. Gala posjede Gregurovci, Krepičenec i Kuzminec, a u zamjenu uze si posjed Gredu kod Marijaševca (Maruševca), koji su Pavlini već otprije posjedovali. Sudeć po slikarijama kapele u Kuzmincu (sada župe Mihovljan), zadržali su Pavlini taj posjed do konca svoga opstanka. Od Korvinove udove dobi Marko de Dombro Veternicu i Kamenicu s crkvom sviju svetih, a Andrija Henningh darova Mirinje. Dakako, da nisu ti posjedi ostali pošteđeni od napadaja: jedva je papa Julije II. zaprijetio izopćenjem svakom, koji bi dirnuo u samostanski posjed (g. 1509.), već dvije godine kasnije otimlje kaštelan markgrofa brandenburškog u Krapini Engelhart Strasser lepoglavski posjed, a čim je Ivan Gjulaž dobio susjedni Trakošćan, već posiže g. 1513.

za pavlinskom Kamenicom. Nu redovnici zadržase taj posjed, a g. 1517. vrati im i markgrof brandenburški otete zemlje i livade u Zareberju.

Uza sve to mira nije bilo kroz gotovo cijeli XVI. vijek. Gjulaj ote ponovno Kamenicu (g. 1518.), pa sad nastade za taj posjed parba, ulažu se protesti, koji ne koriste ni onda, kada su Gjulajevi izumrli, jer njihova dobra preuze biskup Drašković za svoga brata Gašpara (1567.). Tekar g. 1583. uspiju Pavlini s parnicom protiv Draškovića i dobiju Kamenicu, ali Draškovići im toga ne zaboraviše, već navale g. 1593. na samu Lepoglavu. I posjed Merenje nisu fratri mirno uživali, jer im ga g. 1580. ote plemić Gereczi. Kasnije je došlo do izmirenja, pa su Draškovići sazidali lauretsku kapelu uz crkvu lepoglavsku.

Ali nisu samo susjedi bili opasni za samostanske posjede. Kada je g. 1564. Lenković htio da uredi granice, odluči posvojiti i lepoglavska dobra, pa je vikar Mihajlo to jedva zapriječio i isposlovao kod kralja Ferdinanda I., da se na lepoglavska dobra ne sele uskoci. Dvije se godine kasnije opet s uspjehom redovnici oprli tomu, da se njihov samostan i njihovi posjedi upotrebe kod uređenja vojne krajine. A ne može se ustvrditi, da oni ne bi bili marili za tegobe svoje domovine: sami su vikari lepoglavski, remetski i svetički polazili u boj sa svojim četama protiv Turaka (g. 1663. i 1664.).

Dobrotvora našao je samostan i kašnje. Eleonora Mantovanska, treća žena Ferdinanda III. daruje lepoglavskom samostanu svoj vjenčani dar, što joj ga obrekoše staleži prigodom krunisanja (g. 1652.). Gjuro Erdödy pokloni (a kasnije otkupi) samostanu dobro Črešnjovec (g. 1666.), Gabriel Gottal i žena mu Ana Oršić Slave-tička pokloniše g. 1703. posjed Graberje, a Elizabeta Keglević, udova Gjure Erdöda, dobro Sigetec kod Ludbrega. Šikad dobiše Pavlini za 300 for. od udove Jos. grofa Lamberga Terezije Patačić, P. Češković ostavi im pokretnine u Bednji, a osim dviju kuća, koje su u Varaždinu kupili a dijelom na poklon dobili, stekoše darom Tereze Lamberg rod. Patačić i kuću u Krapini i Krapinskim Toplicama. Stj. Druškovec, abbas B. V. M. de Jász, koji je sazidao kapelu u Druškovcu, ostavi im g. 1728. dobro Benkovac, sa pokretnom imovinom i svoju opatsku odoru. A kako su i drugi velikaši lepoglavski samostan darivali, a fratri sami dosta nakupovali, stekli su pomalo veliko imanje, tako da su mogli sate daleko po svojem tlu hodati. Dakako, da ni u kasnije doba nije manjkalo parnicâ o ta dobra, nu u glavnom su fratri svoj posjed očuvali.

Lepoglavski Pavlini nisu zaboravili potražiti milosti ni u vladara i velikaša. Kralj je Matija g. 1458. oprostio Lepoglavi s još drugim sedmerim samostanima plaćanje daća, dozvolio im g. 1664. da smiju sticati dobra, a sin mu Ivaniš Korvin izdao je Lepoglavi „litteras protectionales“. G. 1507. potvrdi kralj Vladislav II., a g. 1554. Ferdinand I. oprost od daća, a g. 1565. potvrdi im Maksimilijan njihove posjede titulo novae donationis. Stekavši tako velik imetak, mogli su Pavlini onako raditi i graditi, kako su to činili, pa im je uspomenu zahvalno sačuvala tradicija, a Šenoa je u svojoj „Fratarskoj oporuci“ s pravom istaknuo njihov prijatan odnošaj prema narodu, iz kojega su potekli. Broj redovnika, koje je valjalo uzdržavati, nije bio malen, te je sve više rasao. G. 1661. bila su 62 redovnika u samostanu.

S lepoglavskim su samostanom usko vezane gotovo sve velikaške i plemićke obitelji Hrvatske, a napose Zagorja. Ali rad Pavlina protezao se je i na daleko šire slojeve pučanstva, napose njihov nastavni i znanstveni rad. Osobito valja istaknuti,

da su se lepoglavski Pavlini osjećali baš narodnim redom, a pokazali su to nastojanjem, da si stvore provinciju, neovisnu od ugarske. Nije se dalo u miru živjeti s ugarskim redovnicima, pa je general reda Gašpar Malečić neumorno radio na tome, da se stvori hrvatska provincija. Prvi put htjede Malečić g. 1691., da postigne odcjepljenje, ali ne uspije. Međutim dade papinski nuncij istražiti, da li doista hrvatski samostani žele odcjepljenje, pa se uvjeri, da ta želja kod svih postoji. Ipak ni sada ne dođe do promjene, pa g. 1696. Rim odredi: „quod nihil sit innovandum“. Tekar četiri godine kasnije uspije sada već general reda Gašpar Malečić, te g. 1701. (12. siječnja) dođe na generala reda dekret o stvaranju provincije ugarske i hrvatsko-austrijske, kojoj se pripoji, unatoč protesta Mađžara i samostan u Čakovcu.

Rad Pavlina za opću prosvjetu bio je veoma znatan, pa ni onda, kada su im se pojavili opasni takmaci Isusovci, nije prestao, već se samo promijenio. S Isusovcima nisu se Pavlini pravo slagali; njihov je način rada bio više primjeren duhu vremena, kako su i sami uvijek s vremenom koracali. Već g. 1503. stvorio je Marko de Dombro seminar u Lepoglavi, a kada je na kapitolu u Lepoglavi g. 1581. učinjen lepoglavski samostan glavnim sijelom nastave, otvori g. 1582. general Stjepan iz Trnave školu i za svjetovnjačku djecu i povjeri upravu o. Martinu de Dombro. G. 1606. preuzeše Isusovci obuku mladeži. Pavlini prestadoše svojom obukom g. 1637., nu mjesto te neke vrsti srednje škole uvedu g. 1656. u Lepoglavi studij filozofije, koji se sasvim ustalio dvije godine kasnije, kada se novicijat prenesao u Remete, te se tako dobilo više prostora. Popis profesora filozofije znade do dokinuća reda za 73 člana. Ali ni to nije Pavlinima dostajalo, već se u Lepoglavu g. 1683., kada je Trnava u Ugarskoj izgorjela, prenese i teološki fakultet. Prvi su profesori bili G. Malečić i M. Kupinić, a iza ovih Ivan Krištolovec i Mirko Esterházy. Kada se g. 1695. nakon požara samostana u Čakovcu moradoše tamošnji redovnici preseliti u Lepoglavu, teološki se je studij na neko vrijeme (od g. 1695. do 1700.) preneo natrag u Trnavu. Tako je u Lepoglavi postojalo i prvo hrvatsko sveučilište, jer je general reda imao povlasticu, da podijeljuje nakon strogih disputacija akademske grade, te se u analima ističe solemnis graduatio nekolicine redovnika g. 1721.

Znanstveni je rad lepoglavskih Pavlina bio doista znatan, a ponajviše se radilo u prvoj polovini XVIII. vijeka, kada se je i umjetnost onako gojila, kako smo vidjeli kod opisa umjetničke opreme crkve i samostana. U XVII. vijeku izade (g. 1663.) prva tiskana historija reda od Andrije Eggerera iz Gradca († 1672.) „Fragmen panis...“, a nešto kasnije napisao Ivan Krištolovec, koji je već g. 1710. preveo djelo Tome Kempenskoga na hrvatski jezik, djelo „Descriptio synoptica monasteriorum ordinis S. Pauli. I. Eremitae in Illyrico olim fundatorum“. Historijska je djela svojih predšasnika upotrebio i upotpunio Križevčanin Nikola Benger, koji je nastavio Eggererov rad u djelu *Annalium eremi-coenobiticorum* Vol. II (Doba od g. 1663.—1727. štampano u Požunu 1742., doba od 1727.—1739. ostalo u rukopisu). U rukopisu se sačuvalo i djelo: *Chronotaxis monasteriorum ordinis S. Pauli i Synopsis historico-chronologica monasteriorum ordinis S. Pauli I. eremitaе, provinciae Croato-Slavonicae*, koja je cjelokupno unešena u „*Liber memorabilium*“ lepoglavske parokije. U djelu *Regina martyrum* izdada g. 1730. povijest crkve majke božje na Koruškoj kod svoga rodnoga mjesta Križevca, a u rukopisu ostadoše neka druga djela većinom teološkoga sadržaja. Znameniti pavlinski general Gašpar Malečić (1646—1702) osnivač knjižnice lepoglavske, bavio se mnogo crkvenim

pravom, pa je napisao *Quadripartitum regularium*, koje je izdano poslije njegove smrti (1708.). Ni filolog Ivan Orlović Belostenec (1595—1675) nije dočekaio izdanja svoga rječnika, već je taj „*Gazophylacium*“ štampan tekar g. 1740. Najpopularniji od svih lepoglavskih Pavlina bio je Hilarion Gašparotti iz Samobora (1714—1762.), koji je hrvatskim jezikom napisao: „*Cvet sveteh*“ u 4 sveske i izdao ih 1752—1761.

* * *

Sva su nastojanja i samoga pape bila uzaludna, da se pavlinski samostani očuvaju. Josip II. odredi g. 1786. dokinuće toga reda i ta se naredba provela, a upravu dobara vodila je od g. 1786. do 1808. *praefectura bonorum cameralium*¹. G. 1804. odredi kralj na zagovor biskupa Maksimilijana Vrhovca, da se čazmanskim kaptolu, koji je izagnan od Turaka ostao bez kuće i kućišta, predade dobro Lepoglavsko, a 1. studenoga g. 1806. preuzme kaptol taj posjed. Nu kaptol (od 7 kanonika) nije stalno boravio u Lepoglavi, već je g. 1811. određeno, da četiri kanonika imaju boraviti u Varaždinu, a kasnije je došao još i peti, pa su samo dva ostala u Lepoglavi. G. 1851. sklopi c. i kr. erar ugovor sa čazmanskim kaptolom i preuzme samostan i njegov posjed (g. 1854.). Dogradivši ondje još jedan dio s kapelom, uredi zemaljsku kaznionu, koju će tek ove godine (g. 1914.) zamijeniti nova kazniona, sagrađena u neposrednoj blizini staroga samostana.

Još nije odlučeno, što će tada biti sa nekadašnjim samostanom. Umrtno je cijeli divni kraj lepoglavski, a od prošlih boljih vremena preostale su samo crkve i kapelice na okolnim bregovima, dok od kasnijega vremena — gotovo poldrug stoljeća — nema ništa, što bi spomena vrijedno bilo.

Ostali spomenici kotara Ivanec.

Spomenici prošlosti i umjetnosti u kotaru Ivanec sasna su srodni sa spomenicima u kotarima Krapina i Zlatar, koji su prikazani u *Vjesniku hrv. arheol. društva sv. XIII.* str. 103 i dalje, te se od njih gotovo ni u čem ne razlikuju. Nu ipak ih se mora ponešto drukčije posmatrati. Ne može ih se onako svrstati u predrimске, rimske, sredovječne i novovjeke spomenike, jer se tu ističe samostan u Lepoglavi kao nešto dominantnoga, kao rezultat svega dotadašnjega razvoja, a podjedno i kao zaključak toga razvitka. Poslije onoga doba, kada se dokida taj samostan, nema ovdje više ništa, što bi označivalo porast; svi su drugi spomenici daleko neznačajniji uporediv ih sa onom veličajnom tvorevinom.

¹ Josipovom se odredbom nisu dakako mogli ukinuti samostani izvan njegove države, pa je papa Pijo VI. učinio brevom *Apostolicae Sedis auctoritas* posebnu pavlinsku provinciju, *Congregatio Polona Fratrum Ord. S. Pauli Eremitae*, sa generalnim vizitatorom na čelu, koji je imao prava nekadašnjega generala reda. Nu kod diobe Poljske pa kod kasnijih promjena nestaje po malo i tih samostana: g. 1810.

budu dokinuti oni u pruskoj Poljskoj a g. 1819. dokida se većina samostana i u ruskom carstvu. U Čenstohovi, gdje je najveće proštenišće cijeloga reda, dokinut je novicijat g. 1892., pa sada postoje samo još pavlinski samostani u Jasnoj Hori i na Skalkah u Krakovu, nu i ti su blizu izumruću. (Josef Pejška: *Řad Pavlinu Poustevnikuv. V Praze 1914.* str. 62.)

Prehistorijski su spomenici iste vrste kao i u prije opisanim kotarima: brojno kameno oruđe, nađeno na vrlo mnogim mjestima, ali se nalaz primitivnijih predmeta od kremenjahe nije nigdje zabilježio. Naročito se mnogo kamenoga oruđa našlo u dolini Bednje, poimence u mjestima: Ivanec, Lepoglava, Cerje, Koškovec, Druškovec, Voća, Bednja, Jazbinec, Jamno, Cvetlin, Višnjica. Mnogi lijepi komadi nalaze se u arheološkom odjelu narodnoga muzeja u Zagrebu, a veliku zbirku takih predmeta posjeduje i dr. N. Pečornik u Varaždinu. Gotovo su i svi ovi komadi iz ovoga kraja.

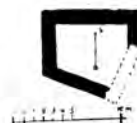

Sl. 28. Kamenica u Zagorju. Na brdu desno od crkve nalaze se ruševine Kamenice grada.

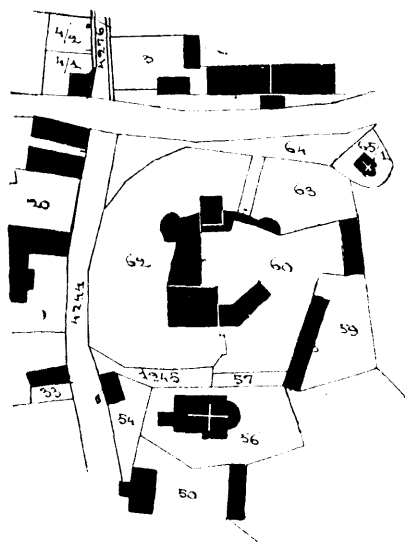
Jedna uska svedena bakrena sjekira nađena je u Očuri te se čuva u narodnom muzeju u Zagrebu. Za kasnije prehistorijske epohe ne spominju se u ovim krajevima nikakva nalazišta. Ni rimsko doba nije ostavilo znatnih spomenika; jedini su spomena vrijedni napisi u Klenovniku, a za te se ne zna, da li su baš nađeni u Klenovniku ili od drugud ovamo prenešeni.

Listine srednjega vijeka poznaju ivanečki kraj vrlo dobro: već se rano spominju i Bednja i Trakošćan i Klenovnik i Maruševac i Lepoglava. Nu od ovih se sredovječnih profanih građevina nije sačuvalo ništa do podora u Kamenici kod istoimenoga mjesta. Lepoglavski su grad razrušili sami knezovi Celjski, od grada (burga) Klenovnika postoje još neznatni tragovi — kasniji dvor nastao je nešto podalje od staroga grada, u Maruševcu sačuvali su se tek dijelovi dvora iz XVII. vijeka, a Trakošćan je u XIX. vijeku sasvim pregrađen. Pa ni dvorovi — ti nasljednici gradova (burga) — nisu u ovom kraju od velikoga značenja: oni imaju više povjesnu vrijednost, dok im je građevna vrijednost neznatna.

Crkveni spomenici nisu doduše brojni, ali su u svakom obziru važni. Istina, župne su crkve gotovo sve kasne građevine bez oveće vrijednosti, ali crkva je lepoglavska jedinstven spomenik rada

Sl. 29. Tlocrt razvalina grada Kamenice.

Sl. 30. Tlocrt dvora u Ivancu i njegova okoliša. Izrezak iz katastr. mape.

od kasnogotskoga vremena pa sve do konca XVIII. vijeka. Celjski je knezovi podižu, Ivaniš je Korvin opravlja, Esterhazi, Erdödi, Patačići, Ratkaji, Draškovići, Pethöovci i bezbrojni drugi rade dalje, priziduju kapele i stvaraju djela, koja su im sačuvala spomen preko groba. Lepoglavski je samostan zrcalo svega rada i nastojanja u Hrvatskoj onoga doba, on nije onako nacionalno demokratski centar, neko navodno svetište i utočište, kao što su primjerice srpski manastiri Žiča, Manasija, Ravanica itd. za cijeli narod, već je i po postanju i po djelovanju više aristokratski, kako je u općem životu onoga doba koncentriran u životu plemstva, a naroda kao da i nema. Pa ipak su se u lepoglavskom samostanu zapodjele i nacionalne borbe, a tko zna, kako bi se taj razvoj nastavio, da nije car Josip II. tome razvitku učinio za uvijek kraj. Radi svoje važnosti Lepoglava je sa svojom

crkvom i samostanom ovdje bila na prvom mjestu prikazana.

Dok je lepoglavska crkva, djelo moćne gospode, i u svojim omjerima znatno djelo gotike, dotle se sva vještina gotskoga graditeljstva u malom pokazuje u kapeli sv. *Vuka (Wolfinga)* kod Klenovnika. Značajno je, da u toj kapelici nema više malih prozora, već je graditelj upotrebio velike, dvokrilne prozore: što se dalje odmičemo od gotike, sve se više pokazuje želja za većim svijetlom i u crkvama. Nu još se u ovoj kapeli, koja je nastala početkom XVI. vijeka, vidi, kako graditelj vještački stvara prostor, kloneć se svega, što bi moglo smanjiti prostornost. Gotska je župna crkva u *Maruševcu* sačuvala glavne dijelove do danas, nu prigradnje i promjene su tako znatne, da se prvobitna njena slika može rekonstruisati samo u predočbi. Osobitosti nema u njoj.

Marljivi graditelji baroknoga doba radili su i u ivanečkom kraju, pregradili i dogradili samostansku crkvu u Lepoglavi, stvorili novo pročelje, ali glavni se rad baroknoga doba pokazao u kapelama. Kapela sv. *Jurja u Purgu* kod Lepoglave remek je djelo baroka: i gradnjom i opremom izvrsno uspjeta tvorevina. Isto je tako značajna kapela sv. *Jelene* (nekad sv. Marije) kod Kamenice. Zanimljivo je, da se u predašnje vrijeme spominju uz crkve često samostalne kapele, jedna uz drugu (na pr. u Kamenici), ili se spominju atriji sa oltarima: na pr. u župnoj crkvi u Bednji, pa kod kapele sv. *Vuka, koja je imala još jedan unikum: prizidani božji grob.* Katkada su se posebne kapele prizidavale uz samu crkvu, ili su u crkvi odredili novu kapelu umjesto odstranjene posebne kapele (Višnjica). Jednom se nalaze i dvije kapele jedna uz drugu: kapela sv. *Triju kralja* i sv. *Duha* na Ravnoj gori, kako to u susjednoj Štajerskoj ne rijetko i sada postoji.

Slikarije ostavilo nam je barokno doba. I opet se ističu one u svetištu i na pjevalištu crkve u Lepoglavi, kojima danas nemamo ništa ravna u cijeloj Hrvatskoj. A odma do ovih stoje obilne slikarije u kapeli sv. *Jurja u Purgu* i u župnoj crkvi u Voći. Na žalost je uništena lijepa slikarija sadašnje župne crkve u Višnjici.

Još jednom valja istaknuti, da je sam župnik Nik. Horvat, početkom XIX. vijeka oslikao kapelu sv. Vuka, nu od te slikarije nije ništa ostalo.

Svetačkih stupova nema u ovom kraju mnogo, a od veće je vrijednosti lijepi stup pred župnom crkvom u Bednji. Na dgrobnispomenici sačuvali su se u Lepoglavi, Ivancu, Maruševcu i Bednji, a sve su to uspomene na članove moćnih porodica u ovom kraju.

Vrlo se često spominju u vizitama krilni oltari, dapače i u kapelama; „more antiquo“ veli redovno vizitator. To su preostaci kasnogot-skih radnja, od kojih se žalibože nije ništa sačuvalo. Najljepši oltari nalaze se u kapelama: ona sv. Vuka ima izvrstan oltar iz g. 1635., kućna kapela u dvoru Klenovniku ima tri majstorska oltara, vrlo su ukusni oltari u kapeli sv. Jurja u Purgu i sv. Jelene kod Kamenice, dok se grandioznošću ističe glavni oltar u crkvi u Lepoglavi.

Sl. 31. Dvor u Ivancu s južne strane.

Posuda imadu crkve dosta znatne vrijednosti. Dakako, danas nema više onoga silnoga crkvenoga posuda i crkvenoga ruha u Lepoglavi: to je sve otputovalo u Budimpeštu, kada se lepoglavski konvent ukinuo. Danas se nalaze najljepši komadi posuda u Ivancu, divot kalež u Voći, lijepe monstrance u Maruševcu i Bednji, a kako su i manje kapele imale lijepo posude, pokazuju sačuvani komadi u kapeli sv. Roka u Druškovcu i sv. Jelene kod Kamenice. Dakako, da su to većinom djela kasnije gotike, iz XVIII. vijeka i baroka; a uzalud tražimo i jedan iole znatniji noviji komad.

Gradovi i dvorovi u kotaru Ivanec.

U prikazu drugih kotara mogli smo odijeljeno prikazati sredovječne gradove i kasnije dvorove. U ovom to kotaru ne možemo, jer se osim Kamenice nije sačuvalo nijedan sredovječni burg. Nad župnom se crkvom u Kamenici vide na brijegu slabi tragovi nekadašnjega burga Kamenice (sl. 28. 29.), a to zapravo i nije ništa drugo nego donji dio peterostranoga tornja, koji je sagrađen na vrhuncu brijega tako, da je šilj tornja okrenut onamo, otkuda je mogao neprijatelj napasti. Osim toga tornja i nije bilo drugih zgrada, već je on bio tu postavljen kao branič prolaza u lepoglavsku ravnicu. Zide je iz kamena lomljenca nešto pomnije izradeno, a svakako sredovječno.

U historiji se taj grad često ne spominje, tek se veli, da je g. 1435. bio još čitav, a g. 1463. već razvaljen. Nu svakako je morao i taj kaštel imati neko znamenovanje, jer je do početka XIV. vijeka spadao pod kraljevsku vlast, a g. 1398. darovao ga je s ostalim zagorskim gradovima kralj Sigismund Hermanu Celjskom, pa je g. 1435. to darovanje potvrdio. Poslije izumrća knezova Celjskih dođe i taj grad u ruke Ivana Korvina, sina kralja Matije, pa on predaje s Vinicom, Trakošćanom i Kamenicu Jakovu Sekelju Kevendskomu, da tako podmiri trošak od 16.000 for., koje je ovaj izdao za obranu Korvinskih gradova.

* * *

Dvor u Ivancu (sl. 30—32).

Jedno se mjesto Ivanec spominje u ispravi od g. 1209., kojom kralj Andrija II. daje gradu Varaždinu povlastice slobodnoga grada. Obično se drži, da je ta listina falzifikat, učinjen po istinskoj listini, koja je navodno izgorjela, nu sve da

Sl. 32. Glavna kula dvora u Ivancu.

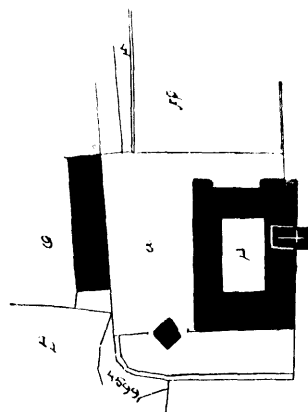
je autentičnost listine dokazana, opet ne može biti tamo spomenuto mjesto Yanc današnji Ivanec, jer se to protivi geografskom položaju mjesta. U ispravi od g. 1238., kojom kralj Bela IV. potvrđuje križarskim redovima dobra, veli se opet: „Item concessimus eidem domui, quandam terram quae est contigua terrae sancti Joannis de Vorosdino“ (Smičiklas: Cod. Dipl. IV. 49), pa opet ne samo da nemamo garancije, da se tu radi o današnjem Ivancu, već je više vjerojatno, da se i ta zemlja sancti Joannis de Vorosdino ima tražiti drugdje. G. 1395. potvrdi Ivan Paližna, prior vranski u Beli povlastice žiteljima Ivanca, određivši im dužnosti i postavivši im na čelo općine suca, pa se čini, da je tu doista prvi put sadašnje mjesto spomenuto. Svakako je od davnine današnji Ivanec bio vlasništvo Ivanovaca, koji su svoje sijelo imali u varaždinskoj Beli.

Podane im povlastice potvrdio je g. 1421. prior Albert de Nagy-Mihal.

Nu svakako se čini više nego vjerojatnim, da u to doba još nije bilo nikakova kaštela u Ivancu, već je to mjesto bilo naskroz vezano s Belom kao dio toga posjeda. Kad je taj posjed zapao kasnije uz ostala bezbrojna dobra Ivaniša Korvina, sina kralja Matije, dade ga on na poklon obitelji Pethő de Gerse. Značajno je, da je Ivaniš Korvin doveo u Hrvatsku plemiće iz Ugarske, te im podijelio znatna dobra. Tako je i u Veliki Tabor dopremio Ratkajevce, a svi su ti plemići, kako se čini, bili slovenskoga podrijetla, premda su se osjećali potpuno kao Ugri, a naročito se

tu ističu Pethöovci. Ta se familija spominje već u XIV. vijeku u Ugarskoj, gdje pojedini članovi njeni obnašaju razne časti. Prvi je poznati član toga roda Ivan Pethö de Gerse, sin Petrov, praunuk Csopon de Nadasda, koji se spominje od g. 1394. do g. 1403. Grb je dakako i kod toga roda isti kao plemena Nadasd: patka pliva na lijevo između dva šaša. G. 1564. potvrdi Pethöovim posjed i kralj Ferdinand, nakon što su tadašnji posjednici izjavili, da su već njihovi predi sav taj posjed od davnine posjedovali, nu isprave da su o tom u burnim vremenima nestale. (Vjesnik zem. arkiva VIII. 135). Još su i danas sačuvana sva imena dijelova toga posjeda, a među tim se posjedima čita i: *Ivancz, simul cum castello in eadem noviter exstructo*. Ovaj se noviter mora odnositi na koji decenij prije, jer je Fraksija Choron, žena Benka Pethöa uvedena već g. 1558. u posjed kaštela Ivanca. G. 1632. spominje se u listini kralja Ferdinanda II., da je kaštel u Ivancu po tradiciji sagrađen iz ruševina stare križarske crkve. Pethöovi ostadoše gospodari Ivanca do svoga izumrća g. 1730., a Karlo VI. pokloni g. 1740. Ivanec grofu Ladislavu Erdödu. Nu potomci ženske loze Pethöovih podigoše radi toga parbu, koju su nakon pune 54 godine i dobili. Po Krčeliću (rukopis u jugoslavenskoj akademiji III. d. 61) opravio je grof Ladislav Erdödy grad i doveo u opkope oko njega vodu potoka Bistrice, ali popravak grada nije još bio dovršen, kad je grof Ladislav umro. Kada je njegova udova htjela, da odnese iz grada čudotvornu sliku djevice Marije, koja se tamo nalazila, zapriječe to seljaci iz okolice. Oko g. 1818. dobiše Ivanec Kukuljevići-Sakcinski, koji ga i danas posjeduju. Ploča, smještena nad ulazom u grad, spominje i danas na opravak, što ga je izveo grof Erdödy. Napis glasi:

EXC. AC. ILL
D. C. LAD ER
DÖDY DE M. M. C.
ET I. C. VAR. PER. C.
S. C. R. MAI. ACT.
INT. CON
C. et CO
F. F.
1744.

Sl. 33. Tlocrt grada Klenovnika.
Izrezak iz katastr. mape.

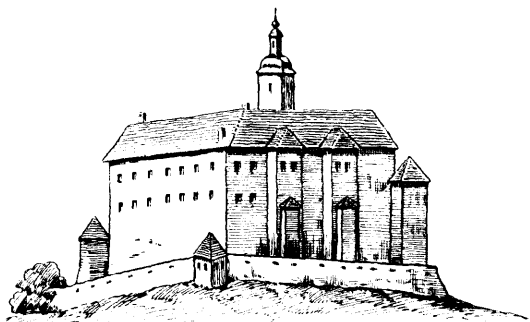
a to znači: *Excellentissimus ac illustrissimus dominus comes Ladislaus Erdödy de Montnyorokerek, Montis Claudii et inclyti comitatus Varasdinensis perpetuus comes, sacrae caesareae regiaeque majestatis actualis intimus consiliarius, camerarius et colonellus fieri fecit 1744.* (Po Kukuljeviću).

Ivanečki je grad građevina, nastala tijekom dugoga vremena, pa se i sada vidi rad raznih generacija. Danas nema više u opkopima vode, nestalo je i samih opkopa, nu još se dolazi puteljkom do glavnoga ulaza, gdje se nekada nalazio most. Nad tim se ulazom na sjevernoj strani nalazi spomenuti već napis. Desno od ulaza stoji četverouglasta kula, koju možemo s pravom smatrati najstarijim dijelom grada, a do ove kule iskače jedan dio grada, zatvoren sa pet stranica nepravilnika, a dalje se k jugu prislanja glavni masivni dio grada. S istočne strane nema nikakvih građevina. U dvorištu se vide uobičajeni lukovi oko dvorišta grada, koji su danas dijelom zazidani.

Grad Klenovnik (sl. 33 i 34).

Od staroga sredovječnoga grada (burga) Klenovnika, koji se nalazio jedno četvrt ure udaljen od sadašnjega dvora, nije ostalo ništa do gradišta, gdje se još vidi nekoliko hrpa ciglje i polomljenoga crijepa. Na Beyschlagovoj se karti varaždinske županije vidi još označeno to mjesto sa oznakom ruševine.

Današnji dvor Klenovnik ogromna je četverostrana građevina na dva sprata, a kako je grad polazio iz jedne ruke u drugu, nije se u njem sačuvalo ništa do par

Sl. 34. Grad Klenovnik.

Po staroj slici u gradu Trakošćanu.

slabijih portreta. U desnom se krilu pokazuje i sada velika dvorana, u kojoj se u ono doba, dok je grad bio u rukama Draškovića, obdržavali sabori. Velik dio grada služio je za boravak vojske i oficira grofa Draškovića — u gradu Trakošćanu nalaze se portreti oficira ove garde —, pa se po istrošenom kamenom stubištu u lijevom gradskom krilu vidi, da je tu mnogo ljudi trajno boravilo. Po starim slikama grada, koje se danas čuvaju u gradu Trakošćanu, vidi se,

da se do danas nije grad znatno promijenio. Bio je nekada opasan visokim zidom a stražnje krilo izgleda danas nešto promijenjeno.

Ulaz u dvor, nad kojim je i sada veliki grb Draškovića, brane dvije ukoso postavljene četverouglaste kule, opremljene ovećim strijelnicama za manje topove. U novije je vrijeme ona na desno spojena drvenim mostom sa gradom, a da li je ona na lijevo postojala već otprije, nije poznato i začudno je, da je nema urisane ni u katastralnoj mapi od g. 1864.

Grad je s dvorišne strane opremljen po običaju onoga vremena na sve strane hodnicima, koji se arkadama otvaraju prema dvorištu. Nad glavnim se ulazom s dvorišne strane nalazi ponosni napis:

STET DOMVS HAEC, DONEC FLVCTVS FORMICA MARINOS
EBIBAT ET TOTVM TESTVDO PERAMBVLAT ORBEM.
ANNO CHRISTI 1·6·1·6.

Nad dvorišnim ulazom u sjeveroistočni dio grada, nad kojim se diže lijep barokni tornjić s baroknom kapom, nalazi se drugi zapis:

1 *Grb* *Draškovičev* 66 *Grb* *Nadasdov* 7
u vijencu *u vijencu*

DVCTVS VESTIGIIS PATRIS ET AVI
HANC PARTEM POSVIT DOMVS IOANNES
DRASKOVITIVS, HOC PATRIS NIMIRVM ET

AVI NOMINE TERTIVS VOCATVR
 CVM CONSORTE MARIA MAGDALENA
 NADASD. STEMMATE PATRIS ORIVNDA
 DVRET PROGENIES VT VSQVE LVSTRA
 INTER DENA FAVORE NEMPE DIVVM
 VOTIS PROTINVS INTEGRIS PRECAMVR,
 HIC ADIVNGE TVAS LECTOR BENIGNE
 PRECES, ATQVE MEIS FAVETO VOTIS.

Po ovim napisima vidi se, da je sadašnji dvor Klenovnik nastao početkom XVII. vijeka a stražnje da mu je krilo prigrađeno u drugoj polovini toga stoljeća.

Sredinom osamnaestoga stoljeća spominju se u gradu Klenovniku i tri rimska spomenika. Prvi govori o njima Bedeković u knjizi de solo natali S. Hieronymi str. 110. Prva dva prepisao je ondje i Katančić, koji ih je kasnije više puta izdao. U trećoj svesci Corpora latinskih napisa uvršteni su pod brojevima 4111—4113.

Ne zna se, odakle su ovi spomenici doneseni. Bedeković misli, da su iz Babinca, gdje da ima znatnih ruševina iz rimskoga vremena. Katančić također veli, da su iz Babinca, a i Mommsen je to mnijenje preuzeo u Corpus. Ljubić naprotiv, koji je g. 1879. putovao ovim krajem, veli, da je u Babincu mnogo propitkivao, ali da mu nitko nije mogao ništa reći o kakvim starim ruševinama.

Spomenici su ovi:

1. Votivni napis. Po Katančiću mramorni stupić 2 $\frac{1}{2}$ stope visok, a dvije stope širok. Bio je uzidan u zidu vrta lijevo od ulaznih vrata. Mommsen ga je iz Katančićevog rukopisa izdao ovako:

I · O · M · DEP
 C · TIBERIN
 FAVENTINVS
 DEC · COL · PO'E
 PREF · FABRVM
 QVESTOR · PREF
 PRO · HVIRIS
 PRO · SALVE SVA
 SVORVMQ · OMN/M

2. Nadgrobna ploča, u dva komada razlupana, visoka 5 $\frac{1}{2}$ a široka 4 stope, koja je bila usadena na sjevernom ulazu grada u zidu uglene kule s desne strane. Mommsen je osim Katančićevoga imao pri ruci još jedan prepis, što mu ga je poslao Kukuljević, koji ga je primio od nekoga prijatelja. Izdao ga je ovako:

Sl. 35. Dvor Maruševac u XVIII. vijeku.
 Iz rukopisnoga djela Status familiae Patačić.

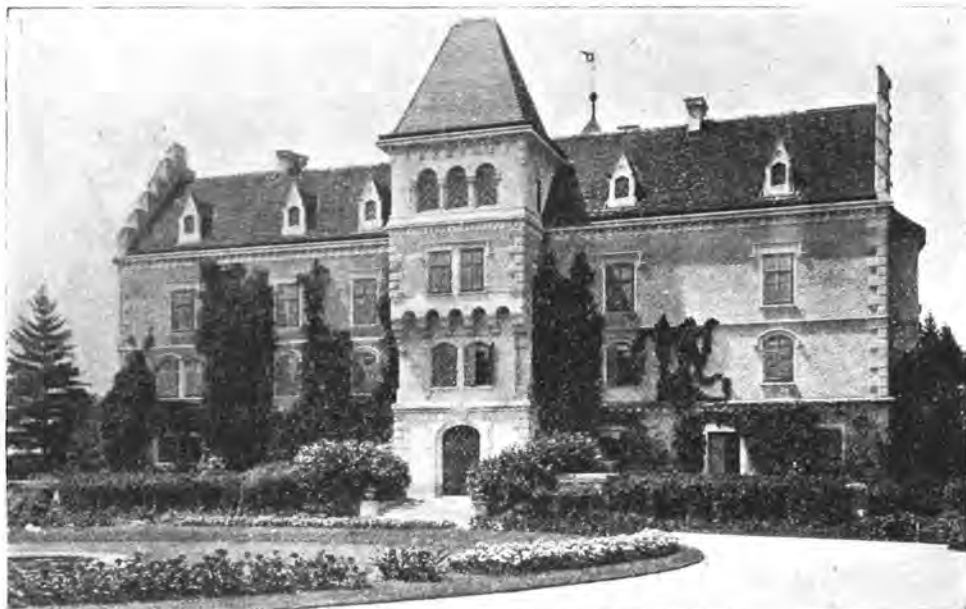
ANN · XXXV
 E T H E L B O N I V S
 M A X I M I N V S · A N · I V
 H · S · S
 H E L B O N I A · F A V E N T I N A · V · f · S I B I · E T
 C O N I V G · E · F I L · R O G A T A · T E S T A M
 M A X I M I · V O L T I O N I S · C O N

HEL BON IVS SP ER AT VS AN IV

pločice
rozeta obješene na rozeta
užetu
seljak ore na dva vola.

3. Treći je spomenik bio gornji dio nadgrobne ploče, te je sadržavao tri poprsja u reljefu i prvi redak napisa D M. Katančić ga više nije vidio. Nije isključeno, da je to bio gornji dio prijašnjega spomenika.

Danas tim spomenicima više nema traga, a nisu ih više vidjeli ni Ljubić, ni Kalinka i Svoboda, koji su ove krajeve posjetili g. 1888.

Sl. 36. Dvor Maruševac u sadašnjosti.

Pred gradom Klenovnikom nalazi se, žalibože dosta oštećeni, barokni kip Ivana Nepomuka sa grbovima Draškovića i Nadažda iz g. 1766. Sasvim nalik kip sa istim grbovima nalazi se na drugom nekadašnjem imanju Draškovića u Zelen-dvoru kod Vinice.

U gradu Klenovniku treba napose istaknuti lijepu kapelu sv. Antuna. Sav je strop te kapele iskićen štukko ornamentima. U sredini je velika grupa, koja pri-

kazuje sv. trojstvo, a uokolo se u pojedinim odsječcima nalaze štukko medaljoni raznih svetaca. Vanredno je lijep glavni oltar sv. Antuna, koji je na žalost kasnije upravo nemilosrdno opravljen. U gornjem je dijelu oltara kip Marijin, dolje je dobra slika sv. Antuna, na lijevo kip sv. Josipa s djetetom a na desno kip Sv. Ivana Krstitelja. Jednako su krasna djela baroka i pobočni oltari. Desni je posvećen Mariji Magdaleni, na kojem je dobra slika te svete, kako prima od Marije krunicu. Lijevo je kip sv. Apolonije, desno kip sv. Barbare. Na oltaru zapis:

REGINA CAELI
SVCCVRRE CHATA
RINAE DRASKOVICH
PROGENITAE A BRANDIS
QVAE TIBI HO C OPVS PRO
PRIO AERE PIE OBTV
LIT. (= 1741.)

Na lijevo je postavljen oltar sv. Križa. Glavna slika prikazuje Isusa na Križu, a kraj njega Ivana i Mariju. Uz sliku su kipovi sv. Franje Ksaverija i Ivana Nepomuka. I na tom je oltaru zapis:

CHRISTO AGONISAN
TI CHATARINA DRAS
KOVICH A BRANDIS HO C
CE OPVS TROPRIIS SVIS
EXPENSIS CONSE
CRAVIT. (= 1741.)

Sl. 37. Desna stražnja kula dvora Maruševca s grbom Vragovića iz g. 1618.

Iz iste godine potječe i lijepa propovjedaonica, na koju se sada ne može doći, jer se je ulaz zazidao, kad su odstranjene neke prigradnje. Uz stijenu su smještena dva kipa sv. Florijana i sv. Ivana Nepomuka, oba bolje barokne radnje. U kapelici je grobnica obitelji Drašković, pa na jednoj drvenoj ploči, urešenoj grbom Draškovića nalazi se ovaj napis:

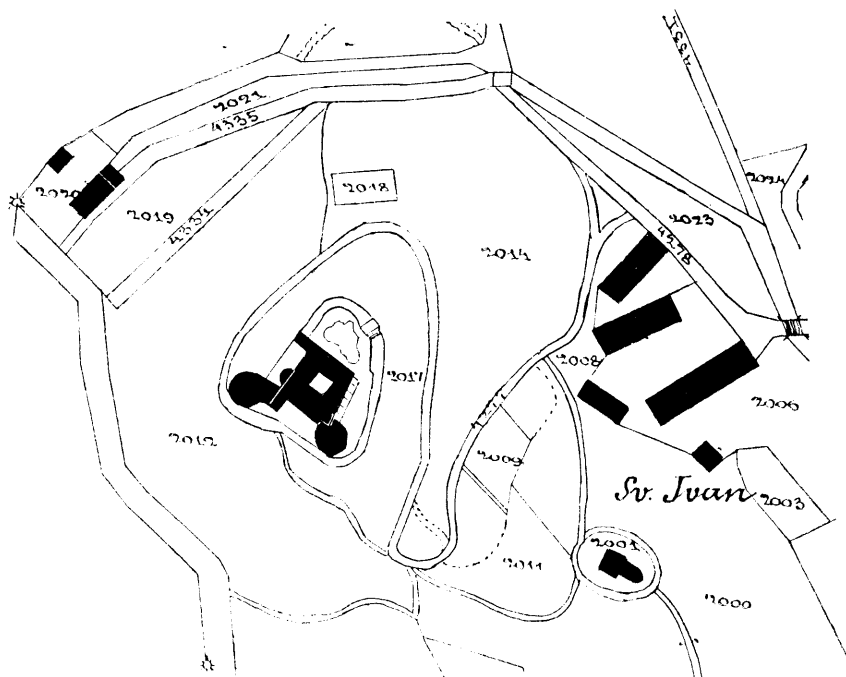
aMICe LeCtor perpenDe.
DeVoto eXlste anImo In plo CVrsV Vltae aC eXlIV
In eXpresss VltVltbVs Catharinae CoMltissae, qVae eX
prosapla pronDals gentla slt

aLtae VlrVtIS IDaea persplCaX aC ConIVnX CeLsl
 Ioannls DraskoVICH Croatlae banl.
 DeCIMâ seXta oCtobrIs In ea hora nona reXIt sVo
 pVrpVreo hIlperlone a nobIs In sVperna abIt.
 CVratrIX IpsIVs eCCLeslae sanCtI antonII paDVanI
 In kLenovnlk, DeposIta Corpore, In Ista IaCVIt.
 pLVrIVM seDVLa benefaCtRIX In patrIa, paVpertate
 qVe pressIs sVbVenIt
 genItrICIs sVae CharVs IosephVs fILIVs, Chara fILia
 Marla anna neC non nVrVs, CorpVs seCVtI Ibant.
 qVoD In fVnerels honorIbVs DeCorarVnt noVo sepVLChro.
 In eCCLesla ConVentVs LepogLaVensIs.
 DetIs sVperl sat aglte VIVI, Ut LVX perpetVa LVceat el
 aMen.

Značajno za osobitu volju baroknoga doba za ovakovo označivanje godina, gdje se pisac napisa morao namučiti, da u 18 redaka napisa složi riječi tako, da deset puta osvane godina 1751.!

* * *

Klenovnik se spominje kao posjed veoma rano, već g. 1244., kad ga kralj Bela IV. oduzimlje Puchuni i daje zajedno s Loborom, Velikom i Zlogonjem Mihajlu, županu varaždinskom (Smičiklas: Cod. dipl. IV. 245.) Nu na glas je došao Klenovnik

Sl. 38. Floris grada Trakošćana i njegova okoliša.
 Izrezak iz katastralne mape.

Sl. 39. Grad Trakošćan iza restauracije.

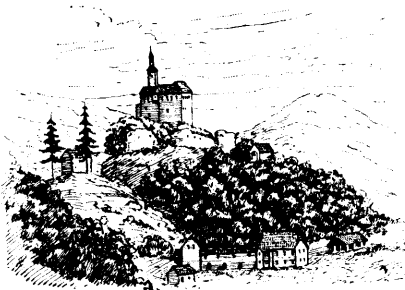
od onoga doba, otkako je došao (zajedno s Trakošćanom) u ruke Draškovića, koji su ostali gospodarima grada i posjeda sve do XIX. vijeka, izuzevši kratko vrijeme, u kojem je gradom gospodovao Nikola Zrinski, koji se g. 1646. oženio s Euzebijom, kćerju Gašpara III. Draškovića. Kad je ova umrla, morade Zrinski povratiti grad Draškovićima, a budući da se je kratko to učiniti, navali Drašković s četama na grad, nu ne uzmogne ga oteti. Konačno se ipak protivnici izmire: Zrinski povratit Trakošćan (koji je u toj borbi postradao) i Klenovnik, koji postaje glavnim sjelom Draškovića, a Drašković povratit Zrinskom 30.000 for. U devetnaestom vijeku prodade Juraj Drašković grad Klenovnik, navodno radi toga, da dobije sredstva za opravak Trakošćana, a Klenovnik dode u ruke austrijskoga ministra Ottona Brucka, koji je dao sagraditi kasni granarij. Odslije se ubrzo redaju gospodari grada. Josipa grofica Marcolini, barun Wittgenstein, knez Lichtenstein i grof Bombelles, koji

preda grad kao miraz svomu zetu grafu Brandisu. Poslije ovoga dođe grad u posjed grofa Batthyanya, ali se doskora proda u svrhu parcelacije L. Maconreku, a ostatak rasparceliranoga dobra s gradom kupi dr. Douba, a sada je to posjed dra. Anningera.

Dvor Maruševac (sl. 35—37).

Među najljepše modernizovane dvorove u Hrvatskoj spada dvor u Maruševcu, nekada svojina Vragovića, a kasnije Patačića. U rukopisu, koji se čuva u sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, te prikazuje sve posjede te znatne porodice, nalazi se i slika ovoga dvorca iz XVIII. vijeka. U glavnom je ostalo dakako zide staroga dvora do danas, nu dvor je pregrađen i dograđen, a u nutarnosti posve modernizovan, te nema ništa iz prošlih dana. Sadašnji je vlasnik Oskar pl. Pongracz pribavio veoma znatnu zbirku starih slika cvijeća (Blumenstücke). Prijašnji je posjednik Schlippenbach dogradio na stražnjoj strani veliku trokatnu kulu sa četiri doksata na uglovima krova, sasvim u duhu onoga vremena, u kojem je navodno ta kula postala (g. 1877.),

sa gotskim šiljatim i četverouglatim prozorima, koje osvjetljaju obične sobe za prebivanje. Grb Schlippenbacha nalazi se na toj kuli dvaput: pod prolaznim lukom i nad prozorima drugoga sprata. Prije je tu još za Patačića bila jednostavna četverostrana građevina sa dvije kuli nalike polukružne izgradnje straga, koje su također još sačuvane, a na toj desnoj polukuli nalazi se grb Vragovića s napisom:

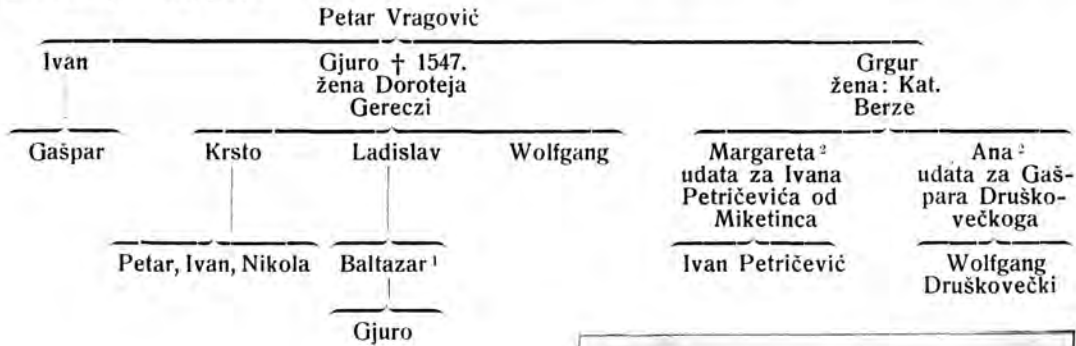
Sl. 40. Grad Trakošćan prije restauracije. Po originalu u gradu Trakošćanu.

Balthasar Wragoych
Anno domini 1618 die 17 may.

Nu na mjestu ovoga dvora stajao je od davnine dvor, dapače se već g. 1547. izričito veli, da je zidan. O najstarijoj je vlasteli podao prikaz Laszowski u Vjesniku hrv. arheol. društva VII. 208, prikazavši rod Vragovića. Ta je familija već u XIV. vijeku bila brojna. G. 1351. dobiše plemstvo od kralja Ljudevita ovi posjednici Maruševca: Grgur, sin Stjepanov, braća mu Ivan i Petar, te bratić Šimun, a g. 1360. dobiše plemstvo Ladislav i Nikola sa sinom Petrom, Egidij i Demetar sa sinom Tiburcijem, Juraj sin Andrijin, Jakov sin Stjepanov. Tada su se u posjedu ove porodice nalazili osim Maruševca i Križovljan i Volinec. Kasnije vidimo članove ove porodice, gdje se prepiru radi otetih posjeda s Ulrikom Celjskim, pa s Katarinom rod. Brankovićevom, udovom Ulrikovom. G. 1504. potvrdi kralj Vladislav II. Marijaševac (Sv. Juraj), Selnicu, Čalinec, Volinec, Brezje, Križovljan, Selce i Virje Ambrozu i Petru, sinovima Grgurovim i Lovri, sinu Jakova Šiberlina od Maruševca. Porodica Vragovića izumire u XVIII. vijeku sa Krstom Vragovićem, koji je g. 1717. poginuo u borbi s Turcima kod Zrinja, a posjede dobivaju Petheöovi, pa kasnije Kanotajevi.

Po Siebmacherovom „Wappenbuchu“ (str. 202. Taf. 147) imadu Vragovichi de Mariassowcz ovakov grb: polugrif drži u desnici granato drvo (jabuku) sa šestorotrakom zvijezdom. Pod tom je prikazom upoprijeko trak s rojtama. Tomu nalik

grb nalazi se i na župnoj kući u Maruševcu. Grbovnicu izdao je 16. IV. 1466. kralj Matija Korvin za magistra Benedikta, sina pokojnoga Stjepana de Tharnowcza, notara kr. kurije, pa za Simona i Jurja, sinove Nikole de Tharnowcza, te za Jurja i Ulrika, sinove Ivana Erdewgha de Mariassocz. Plemići de Tharnowcza imadu dakako isti grb, budući pripadaju jednome rodu. Za kasnije se vrijeme može složiti rodoslovje te porodice prema nacrtu, koji se nalazi u „Genealogiae“ u jugoslavenskoj akademiji u Zagrebu.

Trakošćan³ (sl. 38—40).

Povijest je Trakošćana na tijesno vezana s povješću drugih zagorskih gradova. Tradicija hoće, da je grad dobio

- ¹ Baltazar je sagradio kulu u Maruševcu g. 1618.
- ² U Vjesniku zem. arkiva VIII. 29. nalazi se isprava, kojom kralj potvrđuje adopciju Margarete i Ane, kćeri *Georgii* po njihovom stricu. Svakako tu treba biti Gregorii, jer bi po toj ispravi bio Gjuro i Grgur jedna osoba, dok se jasno vidi, da su to bila dva brata.
- ³ O Trakošćanu se razmjerno mnogo pisalo, jer je Trakošćan nakon restauracije postao neopravdano glasovit. U „Vijencu“ od g. 1871. br. 19. piše o njemu D. Jambrečak. „Vijenac“ od g. 1874. donosi u 10. broju dobru sliku, pa drugu g. 1888. Već je prije Kukuljević pisao o Trakošćanu u „Danici Ilirskoj“ g. 1835., a kasnije je priopćio prikaz Trakošćana u djelu: Neke gradine i gradovi u Hrvatskoj, pa je to preštampano i u veliko zasnovanom djelu Standlovom, gdje je priložena izvrsna fotografija grada iz vremena, dok još nije bio tako obrašten šumom. Nekoliko podataka o Trakošćanu nalazi se u Mittheilungen d. Central Kommission od g. 1856. str. 236., pa u Vijestniku hrv. arheol. društva od g. 1880. str. 115. Mađarska se rasprava o Trakošćanu nalazi u Századoku od g. 1879.

Sl. 41. Župna crkva u Bednji.

svoje ime od njemačkih vitezova, koji da su tu nekada gospodovali. Ime se Tracustian javlja prvi put g. 1334. u popisu župa, a već po ovom se pisanju vidi, da je posve isključena mogućnost, da bi to ime nastalo od njemačkoga Drachenstein. Prije je obratno moguće.

U listinama se spominje grad Trakošćan tek onda, kad kralj Sigismund dariva Trakošćan s drugim gradovima Zagorja svom tastu Hermanu Celjskom i njegovim sinovima (1398—1399), koje darovanje potvrđuje g. 1406., a g. 1435. izdaje novu darovnicu za ove gradove: Krapinu, Lobor, Oštrc, Belec, Lepoglavu, Kostel, Cesargrad, Vrbovec, Vinicu, Varaždin i grad Kamenicu.

Kad je rod Celjskih izumro, nije mogla udova posljednjega kneza Ulrika, Katarina, kći Đorđa Brankovića, da obrani svoj posjed, jer se je protiv nje digao

i sam njen branitelj Ivan Vitovec, vojvoda knezova Celjskih, koji je doskora stekao i sam naslov grofa zagorskoga i većinu zagorskih gradova, a kralj mu je potvrdio posjed ispravom od g. 1464. Kada su sinovi Vitovčevi radi nevjere izgubili svoja dobra, izgubiše i Trakošćan, a kralj ga Matija podari Ivanišu Korvinu, svome sinu miljeniku. Nu grad ostade još neko vrijeme u posjedu Jakova Sekelja Kevendškoga kao zalag za onih 16.000 for., koje je Sekelj potrošio za obranu Korvinova posjeda. Ni poslije nije Korvin zadržao grada za sebe,

Sl. 42. Kaleži župne crkve u Bednji. Prvi iz vremena oko g. 1680., drugi iz početka XVIII. stoljeća, a treći iz g. 1671. sa grbom obitelji Drašković-Nadaždi.

već ga je poklonio g. 1503. svomu podbanu Ivanu Gyulayu, a kad je Ivan Gyulay mladi g. 1567. umro, preuze grad fiskus, odštetiši nekako Gyulayevu udovicu. Slijedeće godine dobije grad Trakošćan od kralja Maksimilijana II. Gašpar Drašković, brat zagrebačkoga biskupa i bana Jurja Draškovića, sin Bartolov. Taj je Bartol bio osiromašjeli potomak staroga hrvatskoga roda Mogorovića, pa je odgoj svoje djece Jurja, Gašpara i Ivana predao bratu svoje žene kardinalu Jurju Utješeniću. Juraj Drašković je postao zagrebački biskup, hrvatski ban, te konačno nadbiskup kaločki i kardinal; on je postavio temelj velikome bogatstvu svoje familije, koja i danas živi u više grana.

Polovicom XVII. vijeka prede grad u vlasništvo Nikole Zrinskoga kao miraz njegove žene Euzebije, kćeri Gašpara Draškovića, nu Nikola je Zrinski morao za taj miraz platiti 30.000 for. Kad je Euzebija umrla, htjede Drašković gradove Klenovnik i Trakošćan, dane u miraz kćeri, opet posvojiti bez otplate spomenute svote, nu Zrinski se oružjem odupre, pa tako dode do opsade Trakošćana, te grad bude zauzet i oštećen. U takovom nešto opravljenom stanju ostade do polovice XIX. vijeka, kad je u pedesetim godinama dao grof Juraj Drašković, c. i kr. podmaršal u Gradcu, učiniti nacrt za obnovu grada, pa je ta obnova i provedena s troškom od 30.000 forinti.

Stari je grad u to doba bio sklop jednostavnih zgrada na kat, pozidanih oko četverostranoga uzanoga dvorišta, pokrivenih običnim krovom od dasaka, sa malenim tornjićem. U jednom se uglu vidi gore t. zv. „Pehnase“, mali doksat sa otvorom u podu. Oko toga sklopa vidi se još trošno zide okolnoga gradskoga platna s ostacima okruglih kula. Danas je grad znatno promijenjen. Na starim supstrukcijama okolnoga zida i na ostacima kula dignute su tri kule, providene s premalnim kruništem, koje vidimo i na spojnom zidu. Kule sada nemaju krova. Nutarnji je dio grada sada tijesno spojen s ovim vanjskim zgradama, pa izvana nema baš ničesa, što bi podsjećalo na stari burg. U dvorištu je moderni zdenac na točak. Grad se podiže nad ljepušnim jezerom na brežuljku (to je jezero izvor Bednje), obraštenom visokom crnogoricom, pa se sve to odsijeva u valovima jezera, te podaje doista lijepu sliku. A grad je Trakošćan baš onakova romantička tvorevina, kako su si gradove zamišljali u XIX. vijeku, tek što nemaju te restauracije ništa zajedničkoga sa pravim prijašnjim stanjem. Ne manjka ni diživi most, ni krunište, ne manjkaju ni tornjići na uglovima glavne zgrade, ne manjkaju ni šiljati gotski prozori, kakove je sredovječni graditelj upotrebljavao većinom samo na sakralnim građevinama. Posvuda su načinjene strijelnice, pa i tamo, gdje ih nije jamačno nikada bilo. Vidi se, da se u ono doba nije mnogo brinulo, da se studijem ispituju stari burgi, vidi se, da je grad nastao u isto vrijeme, kad se gradio dvorac Miramar, a onda bi takova šta zvali „normanskim štilom“. Vidi se, da su baš po toj šabloni obnovljeni i gradovi na Rajni, zato i nema ova restauracija od g. 1853. ništa zajedničkoga sa starim gradom, kako ga prikazuju slike u gradu iz g. 1688., 1755., i pred samu restauraciju. Ovu sliku donosimo ovdje.

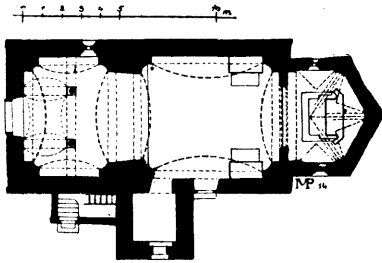

Sl. 43. Marijin stup iz g. 1672. pred župnom crkvom u Bednji.

A kakova je vanjšina takova je i nutarnjost. Tu ima sijaset lijepih modernih soba, punih lijepoga pokućstva i drugih predmeta veće umjetničke vrijednosti. Ali ne manjka ni „Rittersaal“, viteška dvorana, kakovu si je maštanje stvorilo u svakom sredovječnom gradu. U toj dvorani ima mnogo slika članova porodice Drašković, tek ne možemo ustvrditi, da su to savremeni portreti. Ima i drugih predmeta, neolitičkih komada iz okolice, pa sredovječnoga oružja itd., ali ma da su ti komadi

oružja većinom pravi, opet nemamo nikakva jamstva, da su bili doista od vjkada posjed članova porodice Drašković. Još je najzanimljivija zbirka portreta oficira Draškovićeve vojske.

Na zapadnoj se strani s dvorišta nalazi na jednoj ploči uklesana godina 1564. s nejasnim daljim datumom. Nad vratima u prolazu kraj zapadnoga bastijona otkrio je sadašnji vlasnik grof Ivan Drašković zabilježenu godinu 1592., a nad šiljato svodenim vratima, koja u taj bastijon (sadašnju kulu) vode, ima ploča s grbom Draškovića i s napisom:

Sl. 44. Tloris kapele Sv. triju kralja na Ravnoj Gori župe Bednja.

IOANNES ET PETRVS DRASKOWI
LIBERI DNI ARCIS TRAKOSTI
AN ETC. ANNO DNI MDLXXXII
CONSTRVI FECERVNT
TRAXERVNT VETERES NOBIS
NOS POSTERITATI.

Nad ulazom, kojim valja proći, kad se mine diživi most, smještena je ploča s napisom, koji se odnosi na posljednju restauraciju grada. Napis na ploči glasi:

VT AVI GLORIFICENTVR, NEPOTESQVE GAVDERENT
ECCe ITA IVBENTE GRORGLO DRASKOVICH
ET SOPHIA NATA LATOVr eIVS CONSORTE
ELEGANTIOR VT PRIVS EXSTITIT
NVNC E RVINA SVREXI. (= 1855.)

Iz napisa se vidi, kakovim su velikim marom i žarom ljudi onoga doba radili, pa im moramo rad poštovati, ako i ne odgovara više današnjem našem shvaćanju. Još je spomena vrijedna kapelica, odijeljeno od grada na jednom humku sazidana polovicom XVIII. vijeka. Tu je kvadratična lađa s niskom kupulom i polukružnom apsidom, u kojoj je postavljen vrlo lijep oltar.

Crkveni spomenici.

Župna crkva u Bednji (sl. 41—43).

U popisu župa od g. 1334. ne nalazimo spomena ovoj župnoj crkvi, dok se u onom od g. 1501. tu spominje župnik Stjepan. To dakako ne dokazuje nipošto, kao da u četrnaestom vijeku ove crkve još nije bilo. Vizitacija iz g. 1666. ostavila nam je jasnu sliku župne crkve u Bednji iz onoga doba. Crkva je bila zidana, zidovi već trošni. Po običaju bilo je svetište presvođeno, a u ostalim dijelovima crkve bio je tabulat. Crkva je imala tri zvona u tornju i tri oltara: bl. djevice Marije, sv. Petra i novi oltar sv. Križa. Kapelan je Gašpar Urmenič bio glagolaš. Iz kasnijih vizitacija saznajemo za neke promjene. G. 1676. bio je u crkvi i oltar sv. Mihajla, a g. 1708. bilo je u crkvi pet oltara. Usred crkve bila je grobnica obitelji Drašković. G. 1721. spominje se kraj crkve mali oratorij sv. Roka, g. 1723. opravljao se toranj, g. 1746. nabavljen je novi oltar sv. Izidora, kada se cijela lađa svodila, a kapela

sv. Roka opravljala. U to su se vrijeme u cijeloj zemlji bezbrojne crkvene lade, koje su još iz srednjega vijeka bile pokrivene drvenim tabulatom, svodile baroknim svodom, nikada, beziznimno nikada, se nije oponašao kakvi gotski svod. Zato je vrlo brzo nestalo tabulata gotovo sasvim, tako da se do danas nije u cijeloj Hrvatskoj i Slavoniji sačuvalo ni pet njih, izuzevši dakako kapelice, koje su naskroz građene od drveta. Ta kapela sv. Roka imala je drvenu ladu, a zidano svetište. Sama je crkva imala g. 1777. trošni atrij sa dva oltara, a g. 1786. sagrađeno je šire i duže svetište i dograđena je nova sakristija. Pod ovu župu spadale su još g. 1639.¹ ove kapele: in montibus Cvetlin ss. trium regum, s. Spiritus ibidem, s. Georgii ad Lepoglavam, s. Urbani super curiam Sas, a kasnije se spominje i kapela sv. Josipa na Humur

Ove netom opisane stare crkve nema sada više. Vizitacije nam o porušenju te crkve ne govore, ali zato nam to veli spisi u jabuci zvonika sadašnje crkve, pohranjen tamo g. 1862. Po tom je spisu stajala stara crkva nasuprot današnjoj, na onom mjestu, gdje je danas općinski ured, a postradala je navodno uslijed odrona zemlje. Od g. 1726.—1758. župnikovao je tu Franjo Gluščić, bogoslov bolonjski, prije župnik u Vidovcu, koji je sagrađio svod u ladi i podigao oltare sv. Roka, Valentina i Izidora. Kasnije je tu kroz četrdeset godina župnikovao nekadašnji pavlin Salesija Sakač, te je nabavio orgulje, a čini se, da su svi ti predmeti još i sada u danas postojećoj crkvi sačuvani.

Sadašnja je crkva kasnobarokna građevina iz početka XIX. vijeka. Lada je jednako široka kao i svetište, pa nema tu više izrazitoga triumfalnoga luka, kako je to bilo kroz cijeli srednji vijek, gdje se svećenstvo od puka odijelilo i u crkvi što je većma moglo. Lada je svodena na četiri križna barokna polja, svetište na dva. Svodovlje se upire u polustupove. Uz desnu je stranu svetišta prizidana sakristija, a u prednjem je dijelu lade ugrađeno pjevalište. Nad ulazom u crkvu zabilježena je na tabli g. 1802., a u gvozdenoj rešetci nad ulaznim vratima nalazi se zapis:

VU NEBO VZETIE BDM
1802.

U ladi je na lijevo oltar sv. Izidora, slaba barokna radnja, a do njega je isto tako slabo izveden oltar sv. Valentina. Uz sliku se svečevu nalaze dvije figure: kip sv. Barbare i

Sl. 45. Kapela Sv. triju kralja na Ravnoj Gori župe Bednja.

¹ Vizitator opisuje te g. župnu crkvu u Bednji ovako: Ecclesia ultra fornicem sanctuarii tabulato bene ornata et quidem colorato, tecta

de novo, pavementum habet bonum, turrim ex muro cum campanis tribus, altaria tria Cathedram ligneam, chorum antiquum.

Sl. 46. Nekadašnja župna crkva u Cvetlinu.

sv. Katarine, a u gornjem dijelu opet prikaz sv. Barbare. Na desnoj se strani u ladi nalazi oltar srca Isusova i oltar sv. Roka.

Glavni je oltar opravljen g. 1803. Usred oltara nalazi se nad tabernakulom uokvirena slika b. djevice Marije a postrance stoje kipovi sv. Petra i Pavla. Tik do okvira oltarne slike stoji uz svećtačke kipove po jedna golema vaza. Sve je to urešeno pletenicama na način, koji Nijemci zovu Zopfstil. Vjerojatno je u isto vrijeme nastala i propovjedaonica a nastale su i orgulje.

U svetištu je crkve pod prozorom (neda se stoga nikako dobro fotografirati) uzidana nadgrobna ploča, na kojoj je dosta surovo nu opet vrlo istaknuto prikazan vojnik u ratničkom odijelu sa oklopom. U desnici drži barjak sa grbom Draškovića, a ljevicom prislonio se uz balčak sablje. Na okviru zabilježen je (po Kukuljeviću str. 4 br. 12) zapis:

(Gore:) MAGCO. DNO. CASPARI DRASCOVICH DE TRAKOSTY.
 (Desno:) RVD. II. IMP. CONS. ET DNE CATHARINE ZEKEL DE KEVEND. EI. Q. CONIVG. PARENTIB.
 (Dolje:) CARMIS: IOAN ET PETRI. DRAS. FRĚS. HOC MONV.
 (Lijevo:) MTVM. POSVERE. ILLE VLTIMA 10bris HAEC 18. AVGVSTI 1587. MIGRAVERE AD DNVM.

Familija Drašković, (koja potječe vjerojatno od prastaroga hrvatskoga plemena Mogorovića, a ima u grbu krunjenoga grifa, koji se diže iz trostrukoga brijega i drži u ruci jabuku), imala je svoju grobnicu, kako je prije spomenuto, u staroj crkvi. Danas se pokapaju članovi te odlične familije uz župnu crkvu. Ovaj je Gašpar Drašković dobio od kralja Maksimilijana Trakošćan, a bio je brat bana i biskupa zagrebačkoga Gjure Draškovića, koji je kasnije postao i kardinal i kancelar.

Sadašnji je župni stan podigla g. 1779. Regina Draškovićeva, kako veli napis na kuriji:

Vna Reglna fVIt DraškoVICH sola patrona
 Vt noVa qVoD sVRgat CVrla De Vetere.
 1799.

Crkva u Bednji ima obilje dobrog crkvenoga posuda. Obična je barokna monstranca župne crkve, ali je lijepa kasnobarokna monstranca iz kapele sv. Triju Kralja sa figurama tih svetaca. Jedan je kalež urešen prikovanim ornamentima, a

potječe iz doba oko g. 1680., drugi kalež ima krepke ornamente baroka (oko g. 1720.); na jednom jednostavnom kaležu nalazimo grb Draškovića i Nadažda (između dvije trske stoji patka na vodi) i napis:

C. I. D. P. D. T.
C. M. M. N.
1671.

Osim ovih nalazimo još dva lijepa barokna kaleža i jednostavan ciborij sa oznakom g. 1. 6. 6. 7.

Nu najljepši i najznatniji je kalež odnio biskup Strossmayer u Đakovo. Po Kukuljeviću bio je na njem napis:

S. O. O. P. 1893

oko slike Korvinove sa žezlom i gavranom u lijevoj ruci, a pod tim:

S. E. - I. B. - V. Z. M.
IHESVS.

Na zvonovima u crkvi bili su ovi zapisi: Sl. 47. Divot kalež župne crkve u Ivancu.

1. MICH GOSS ANTON FIEL IN WARASDI (!) 1824. (gore). PAROCHO BEDNYENSI FRANC: SALES SZAKACH PLEBS PAROCHIANA CAMPANAM MVNIFICA MANV VETERI FRACT.E HANC NOVAM SVBSTITVIT. (dolje). Zvono je rekvirirano.
2. SVM FVSA ZAGRABIAE SVB IOSEPHO DELIMANICH VICEARCHIDIACONO CRAPINENSIS (!) ET PAROGO (!) BEDNENSIS (!).
3. ORA PRO NOBIS SANCTA MARIA MATER DEI (gore). CONRADVS SCHNEIDER CILLEAE ME FVDIT ANNO 1718. (dolje).
4. GEORG FINDENKLE IN GRAZ HAT MICH GOSSEN ANNO 1658.
5. Zvono nema nikakvog zapisa (rekvirirano).

* * *

Pred župnom se crkvom u Bednji nalazi kip bl. djevice Marije sa Isusom u ruci, postavljen na stupu, urešenom ornamentima i likovima u reljefu. Bogorodičin je kip natkrit limenim krovicom, te stoji na omanjem stupiću, sa četiri svetačka lika urešenom, a ovaj je postavljen na veći stup, tako da visina cijeloga stupa sa figurom iznosi preko četiri metra. Ukusna selska radnja XVII. vijeka. Na prednjoj i stražnjoj strani stupa samo su ornamenti i figura u reljefu, a na druge su dvije strane smješteni napisi:

1672
R. N. D.
NICOLAVS ZIDI
CH
(kip anđela)
PAROC
HVS
BED
NENSIS

IN
HONOREM
B. V. M.
et S. M.
(kip sv. Martina)
FIERI
FECIT.

Kapela sv. triju kralja na Ravnoj gori župe Bednja (sl. 44. 45).

G. 1666: bila je ta kapela zidana te providena sva tabulatom. Imala je drven porticus, a sakristija je manjkala. U drvenom tornjiću bilo je jedno zvono. U crkvi stajala su tri oltara, a jedan je bio u atriju. Glavni je oltar bio posvećen sv. trim kraljevima, a učinjen „na stari način sa ključem“. Taj oltar opisuje vizitator g. 1729. ovako: in cuius medio est imago eorundem sanctorum in tabella picta, infra duas tabellas pictas, quae ara iisdem tabellis claudi solet“. Bio je dakle krilni oltar. Nad sakristijom, podignutom g. 1708., sazidao se i toranj, u koji su dva zvona smještena.

Sl. 48. Monstranca župne crkve u Ivancu.

G. 1716. postradala je ta kapela od požara, pa je obnovljena. G. 1768. bila je sva svođena, nu krov i toranj oštetio je grom. Oltari su bili vrlo stari. G. 1777. iza interdikta uspostavljena je kapela i obnovljena, a g. 1786. dobila je novu propovjedaonicu.

Ta kapela postoji i danas. Svetište joj završuje u šilj (kako se to učinilo na pr. i u župnoj crkvi u Kamenici), lada je produžena za cijeli prostor, u kojem je sada pjevalište. Na tornju pod vijencem nalazi se zapis:

ANNO 1619.
IANVS C. DRASKO
VICH. CHEMESTER
ETAR STEFANECZH.

Kapela je imala dva zvona, lijevana g. 1874. pri Papstu u Varaždinu, nu oba su rekvirirana.

Kapela sv. Duha na Ravnoj gori kod Bednje.

Dvjesto koračaja od kapele, posvećene sv. trojici kraljevima na Ravnoj gori, bila je druga kapela posvećena sv. Duhu. Vizitacija g. 1666. spominje, da je bila zidana, da joj je sanktuar bio svođen, i da je imala tri oltara u kapelici samoj, a jedan u atriju. U drvenom je tornju bilo jedno zvono. G. 1729. sazidan je nov toranj i nov atrij sa oltarom sv. Vida. Već g. 1768. nije bilo ništa od te kapele do zidova, nu poslije interdikta (g. 1779.) bude ona uspostavljena, ali se dalje više ne spominje.

Danas nema više te kapele, već se pokazuju na označenom mjestu podori nekakve zgrade, koja bi navodno imala da bude ostatak te kapele. To je posvema vjerojatno, tek su se morali kasnije pregraditi u druge svrhe (možda je imala da služi za konak proštenjarima), jer se danas ne vidi više razdioba, uobičajena kod kapela.

Kapela sv. Urbana u Sasima kod Bednje.

Na zidanim temeljima postojala je ta nekad drvena kapela, pokriva tabulatom. Imala je u tornju jedno zvono, a g. 1729. spominje se i krilni oltar u toj kapeli. G. 1758. sagrađen je nov toranj, a kasnije se više i ne spominje. Danas je te kapele sasvim nestalo.

Kapela sv. Josipa u Humu župe Bednja.

Ta je kapela bila g. 1666. zidana, a imala je i zidani atrij. U crkvi bila su dva oltara, u atriju jedan. G. 1676. imala je svoden sanktuar, pa tri oltara: sv. Josipa, b. dj. Marije (tada nov) i oltar sv. Križa. Toranj je g. 1708. još bio drven i u njemu su bila dva zvona. G. 1716. sazidana je nova, svodena sakristija i nabavljen je nov oltar sv. Ane, a g. 1726. sagrađen je nov toranj, pa u njem smještena tri zvona. Nov je kor učinjen g. 1746., a vizitator zabilježio je g. 1786., da je kapela trošna.

Ta kapela postoji i danas. Tlocrt pokazuje kapelu, kojoj je svetište jednako široko kao i lađa. Svetište je svodeno unakrsnim svodom, lađa barokno na tri polja. Iz svetišta polazi se na lijevo u sakristiju. Toranj je sazidan pred glavnim ulazom, a nad tim je ulazom ubilježena g. 1723., dok na samom zvoniku čitamo g. 1809., a na pobočnom ulazu g. 1689.

Crkvice ima tri oltara slabije vrsti iz XVIII. vijeka. Na jednom je zapis:

PIVS AFFECTVS DIRE
XIT MVNIFICENTIA
IOSEPHI TRANTNE
RI EREXIT.

Kapelica je imala dva zvona, koja su nabavljena g. 1885. pobudom župnika Leopolda Vojske i saljevna kod Ferde Petrocija u Varaždinu, a oba su rekvirirana.

Sl. 49. Posudica za vino i vodu u župnoj crkvi u Ivancu.

* * *

Prije je spadala pod župu Bednju i kapela sv. Petra u „Czerinu“, kako veli vizitator, a ta je postala kasnije župna crkva u Cvetlinu. Pod ovu župu spada i kapela, što su je do svoga grada Trakošćana podigli grofovi Draškovići na čast sv. Križa g. 1752.

Zupna crkva sv. Petra i Pavla u Cvetlinu (sl. 46).

Vizitacije zovu to mjesto Czerin, a kasnije i Bezlin. U okolici toga mjesta nalaze se često zanimljivi komadi kamenoga oruđa. Nekada je tu stajala drvena kapela župe Bednja, posvećena sv. Petru, koja je g. 1726. imala u drvenom tornju jedno zvono. G. 1729. bila je, prema izvještaju vizitatora, ožbukana i imala je jedan oltar, a g. 1742. ističe se njena trošnost. G. 1747. sazidana je nova kamena kapela, kojoj je svetište (sa oltarom sv. Petra) bilo svodeno. Nov je kor dobila crkvice g. 1777. Kada je tu nastala g. 1792. župa, postade ova kapela župnom crkvom, a g. 1907. bude srušena, da učini mjesto sadašnjoj novoj crkvi, sagrađenoj „in stilo Romano“.

Sl. 50. Grobní spomenik Ivana Pethö de Gerse u župnoj crkvi u Ivancu.

Župna crkva sv. Magdalene u Ivancu (sl. 47–50).

Vizitator iz g. 1646. spominje, da je crkva u Ivancu dobro uzdržana, samo da je krov nad svetištem slab, nu da su već i daske za opravak krova priredene. Crkva je bila posvema svodena, imala je pod od opeka, a u zidanom zvoniku dva zvona. Na sjevernoj je strani crkve bilo predvorje, u kojem se ljeti služilo. Crkva je imala tri oltara, a posvetio ju je biskup Domitrović (1611–1628). Ta se crkva označuje „*ecclesia parochialis in bonis dominorum Petheö*“. U gradu Ivancu našao je vizitator veoma zapuštenu kapelu sv. Ivana Krstitelja: sav je tabulat u ladi bio strunuo. U svetištu bio je zidan svod. Dapače, već se bio i dio vanjskoga zida odvalio.

Sadašnja je župna crkva u Ivancu novija građevina iz početka XIX. vijeka, koju je 25. srpnja 1803. posvetio biskup Maksimilijan Vrhovac, a koncem je toga stoljeća još proširena i opravljena. Od stare se crkve sačuvao portal sa napisom iz g. 1681., a taj služi sada kao ulaz u župni stan.

Glavni je oltar posvećen Mariji Magdaleni, štitnici crkve, ali ni taj oltar nema veće vrijednosti kao ni sporedni oltari. Iz prijašnje se crkve sačuvalo ipak dosta vrijednih spomenika, a naročito treba upozoriti na krstionicu. Drveni ormar počiva na kamenoj ploči, urešenoj sa dvije andeoske glavice a dvije lavovima nalike životinje služe toj ploči kao stalak. Izradba tih dvaju dijelova nije ista, a ni materijal nije isti, već se pokazuje jasno, da su one dvije nemani očito starije djelo, dok je ploča s andeoskim glavicama djelo renesanse.

Na jednostavnoj kamenoj škropionici je napis:

† PER VIRTVTEM · HVIVS · AQVAE LVSTRALIS DEFENDAT
NOS DNVS AB OMNIBVS MALIS MDC I 卅 S LXXIII.

Crkva imade mnogo vrlo lijepoga posuda. Jedan je divot kalež djelo XVIII. vijeka (visok 25·4 cm), urešen sa sedam slika iz sv. pisma na emajlu i sa brojnim dragim kamenjem. Drugi kalež potječe iz g. 1687. i nosi napis: EX ELEMOSYNA PAROCHIAE S. MAGDALENAE IN IVANECZ ANNO DOMINI 1687. Iz starijega vremena potječu još dva jednostavna kaleža, a jedan posve jednostavan načinjen je g. 1703., pa ima zapis: G. D. P. A. GORANSZKY. F. F. 1706. — Monstranca je vrlo ukusna radnja XVII. vijeka, srodna onoj u franjevačkoj crkvi u Krapini, a iz ranijega XVII. vijeka potječe finije izvedeni pacifikal. S velikom su pomnjom izrađeni 43 cm visoki svijećnjaci, prekrasne barokne radnje, a posudice za vodu i vino sa srebrnim pladnjem djelo su renesanse, srodno onom u župnoj crkvi u Vinici.

U crkvi je sačuvan spomenik sa groba Ivana Pethő de Gerse, člana ove znamenite porodice od plemena Nadasd, koja je došla s Ivanom Korvinom u Hrvatsku. Članovi su te familije i tu obnašali znatne časti, a izumrla je g. 1766. sa Sigismundom Pethőom. — Ovdje je na nadgrobnoj ploči prikazan u vojničko odijelo odjeven stariji čovjek sa oklopom; u desnici drži buzdovan, ljevicom balčak sablje. Na lijevo na stupiću kaciga, a gore kod glave porodični i plemenski grb: patka između dva rogoza na vodi. Cijela je prikaza markantna, tek ponešto surovo izvedena, a spomenik pokazuje mnogo srodnosti sa spomenikom nekoga Vragovića u župnoj crkvi u Maruševcu. Samo fali ovdje pod nogama Pethőovim lav i barjak. Nad spomenikom nalazi se napis pod andeoskom glavicom, srodnoj onima na krstionici. Napis (sada se pojedina pismena ne mogu više pročitati) glasi po Kukuljeviću:

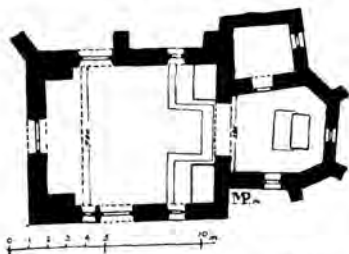
Hic jacet Generosus ac Nobilis Dominus
Ioannes Petheő de Gerse, occubuit anno aetatis suae
quadragesimo die X Decembris Anno 1616.

Crkva je imala četiri zvona, od kojih su dva, ljevena g. 1882. u Varaždinu kod Papsta, rekvirirana.

Kao dovratnik ulaza u župni stan služi dovratnik, koji je nekad služio kod pokrajnoga ulaza u crkvu. Napis su priopćili Krčelić u rukopisu jugosl. akademije III. d. 61 i Kukuljević: Natpisi str. 65., a glasi ovako: Na luku dovratnika:

G. D. GRE T E ADAM PETHEŐ $\frac{\text{†}}{\text{†}}$ CVM. S. ac. M. D. IVDIT. BALAGO
C. S. C. A/ PAICH BAR GÖTHA. $\frac{\text{†}}{\text{†}}$ VICH S - M - IOA - PE'EO"RVFF

Na stranama dovratnika uklesana je godina 1631, pa još neke kratice. Na lijevom dijelu dovratnika:

Sl. 51. Tloris kapele Sv. Duha u Prigorčima župe Ivanec.

Na desnom: E A
G Z
D P.
V
H IT
T. B.
I R

Kapela sv. Duha u Prigorčima župe Ivanec (sl. 51).

Vizitator veli g. 1646. za ovu kapelu, da je „in monte Dubowcz sita“, da je bila u lijepom redu, samo oltari nisu imali čitavih menza. U svetištu bio je svod, u ladi tabulat. S južne strane bilo je predvorje za obavljanje službe božje u ljetno doba. Zvono je visilo na četiri stupa pred kapelom.

Sl. 52. Monstranca župne crkve u Kamenici.

Sl. 53. Kalež i ciborij župne crkve u Kamenici.

Sl. 54. Pogled na svetište kapele sv. Jelene kod Kamenice.

Kapela sv. Duha postoji i danas na vanredno istaknutom brežuljku pa se vidi sa sviju strana i iz velike daljine. Sama je građevina stara, ali je očito često pregrađivana: otpornjaci svetišta pokazuju, da je sadašnji svod u svetištu zamijenio prijašnji gotski svod. Upada u oči znatna nepravilnost svetišta, koje je suženo na desno, tamo gdje se prislonila sakristija. Oltari u kapeli jednostavne su radnje: glavni sa slikom sv. Duha, što silazi nad apoštola, djelo je selškoga meštra. Lijevi oltar u lađi čisla majke božje ima u gornjem dijelu lik sv. Mihajla. Desni, bolje komponovani oltar posvećen je sv. Vidu, pa ima dolje sliku, koja prikazuje mučeništvo toga sveca, a gore sliku naviještenja Marijina.

Kapelica ima dva zvana. Na većem je napis: NICOLAVS VRBANVS BOSET CILLIAE ME FVDIT ANNO 1686, a u drugom retku: MIHAEL FRANZIZ DER ZEIT KIERCHEN PROBST. Na manjem se zvonu čita: S. M. o. P. IOANNES FOREST ZAGRABIAE ANNO 1726.

Župna crkva u Kamenici u Zagorju (sl. 52. 53).

Župna crkva sv. Bartola u Kamenici imala je g. 1666., kad je bila pod patronatom Ivana Draškovića, svoden sanktuarij, a nad lađom zeleni tabulat. Uz tu župnu crkvu postojala je zidana kapela svih svetih, sva svodena, navodno nekada župna crkva. U tadašnjoj su crkvi bila 3 oltara: sv. Bartola, sv. Donata i b. djevice Marije, a u kapeli bio je samo jedan oltar sviju svetih u dobrom stanju, dok su druga dva bila već zapuštena. U zidanom tornju visila su tri zvana. G. 1726. bio je svod sanktuara župne crkve slikarijama ukrašen, a na desnoj je strani sazidana sakristija, gdje je prije stajala kapela svih svetih. Novi je toranj sagrađen g. 1734.; dva nova zvana smještena su ovamo g. 1734. Kao spomen na nestalu kapelu smješten je u sakristiji oltar sviju svetih. Župna je crkva bila g. 1766. trošna, a kako se nije opravljala, postajala je sve trošnija, tako da g. 1771. nije osim pokrajnih zidova ništa valjalo; krov je bio posvema istrošen, a sakristija ruševna. Pa ipak nije ni sada došlo do opravka, već je g. 1777. postojala opravdana bojazan, da će se cijela crkva

srušiti. Tekar je g. 1786. crkva temeljito obnovljena (još se i tada zove: *ecclesia parochialis sub castro Kamenica*), providena u svim dijelovima svodovima, pa u nju stavljena nova propovjedaonica. Toranj je bio tek do polovice gotov. God. 1805. sazidana je i nova sakristija.

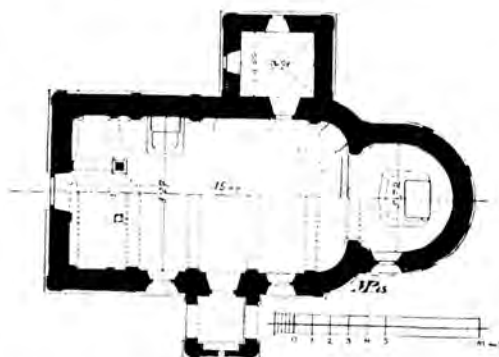
Sadašnja je župna crkva barokna građevina sa ladom, svodenom na četiri polja sa niskim kubetima i sa svetištem, svodenim na jedno polje, a dokončanim u šilj izvana. Sakristija je sazidana na desnoj strani svetišta. Pjevalište je ugrađeno na dva stupa u prednjem dijelu lađe, a toranj, pokriven baroknom kapom, smješten je pred glavnim ulazom. Glavni oltar potječe iz god. 1822., a posvećen je sv. Bartolu, čija se slika nalazi u gornjem dijelu oltara, dok je pod ovom slika sviju svetih, a postrance su smješteni kipovi sv. Stjepana i Ladislava kralja. Ovaj je oltar dobro komponovan. U lađi su smještena tri oltara. Dva potječu iz istoga vremena, iz kojega i glavni oltar. Na lijevo je oltar b. dj. Marije sa kipovima Joakima i Ane, a na desno uz propovjedaonicu oltar sv. Križa s kipovima Marije Magdalene i Ivana. Treći oltar (na lijevo u lađi) posvećen je sv. Donatu, a učinjen je u isto doba, kad i propovjedaonica, koja je smještena na zidu desno u lađi do svetišta. Prilično je dobra barokna radnja s napisom:

DOMINVS
DABIT VERBUM
EVANGELIZANTIBVS
VIRTUTE MVLTA
1788.

U isto je vrijeme mogla nastati i krstionica, smještena na suprotnoj strani uz svetište.

Sl. 55. Pročelje kapele sv. Jelene kod Kamenice.

Sl. 56. Tloris kapele sv. Jelene kod Kamenice.

Crkveno je posude zanimljivo. Monstrancija je kasnogotska radnja, posve srodna onoj u Maču, Loboru i Maruševcu iz polovine XVII. vijeka. Nešto kasnije je doba stvorilo lijep kalež sa prikovanim ornamentima, a isto je takove vrsti i ciborij. U ovim stranama nalazimo ovakove kaleže počešće. Pacifikal je iz kasnijega vremena, a tom vremenu pripada još jedan jednostani kalež.

Sl. 57. Turibulum i kalež (iz g. 1672.) kapele sv. Jelene kod Kamenice.

O posveti ove crkve (župa se kamenička spominje već g. 1334.) govori napis na ploči u crkvi:

HIC CERNIS LECTOR! SACRI MONVMENTA LABORIS
VERHOVACZ O QVONDAM PRAESVL AMATE TVI
SCILICET HOC FANVM, QVI CONSECRAVERAT OLI
SANCTE NEC HAVD ARAM BARTHOLOMEE TVA.
AT RELIQVAS VERO TRES SVFFRAGANEVS EIVS
ANTISTES SALECZ FECERAT ESSE SACRAS.
ANNVS ERAT DOMINI MVNV: PERAGENTIBVS ISTHOC
QVEM NOTAT HIC INFRA LITERA SCRIPTA SEQVENS.
MDCCCXXII 12 JVLII.

* * *

Kapela sv. Jelene župe Kamenica (sl. 54—57).

Iz povjesti ove kapele, koja je prije bila posvećena bl. djevici Mariji, saznajemo, da je g. 1666. tu bila drvena kapela, pokrivena sva tabulatom, koja je u drvenom zvoniku imala jedno zvono. Nije se znalo, da li je kapela posvećena. Temelji su joj bili zidani.

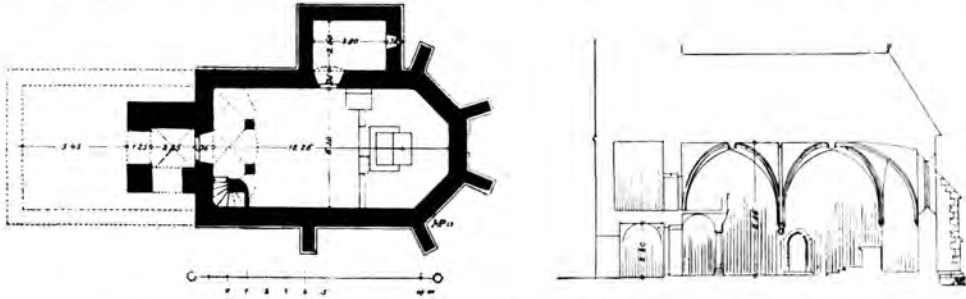

Sl. 58. Kaleži i ciborij župne crkve u Klenovniku.

G. 1729. spominje se pokrajni oltar, koji se mogao zatvarati, sa tri slike na drvu. G. 1732. prenešen je toranj na zapadnu stranu, g. 1734. opravljena je cijela kapela, a do g. 1749. izvedena je novogradnja, koja je tek g. 1777. bila posvema dovršena, osim svoda u ladi, koji nije bio još ni g. 1805. izveden. U svetištu su slikarije izvedene još g. 1751.: gore četiri crkvena učitelja, dolje za oltarom na lijevo sv. Stjepan i Emerik, a desno Ladislav i Kazimir. Na pobočnim su oltarima slike sv. Vida, sv. Jelene i Barbare, izvedene g. 1843. a izveo ih je slikar Fr. Pucher iz Gradca.

Sadašnja, vanredno skladna kapela, nalazi se na brdu pol sata daleko od župne crkve u Kamenici. Već se vanjšinom ističe ova lijepa barokna građevina. Tlocrt joj je već uobičajen: uz ladu polukružno svetište, na desno nalazi se pobočni ulaz, pred njim trijem, a na lijevo je smještena sakristija. Upravo je neobično na-

padno pročelje, gdje se nalazi glavni ulaz: posve ravnu stijenu ne probija nikaki prozor, cijela ploha nije ničim rasčlanjena, tek postranim lizenama uokvirena. Pod krovom se nalazi sa svake strane po jedan troluk (Dreipass), kao da je tim htio

Sl. 59. Tlocrt i uzdužni prorez kapele sv. Vuka u Vukovju kod Klenovnika.

graditelj manifestirati vezu s gotikom. Sve su druge stijene rasčlanjene i širokim lizenama i poprečnim prugama, naročito obilno sakristija. Oko cijele crkvice ide širok podnožni vijenac.

Dodemo li u unutrašnjost kapele iznenaduje upravo neobičan sklad prostora i namještaja. Pjevalište počiva na dva stupa sa vrlo jako, možda malo i prejako istaknutim ornamentima, u kojima se ističe motiv školjke. Ornamenti su živo obojeni. Stupovi podsjećaju živo na stup pred župnom crkvom u Bednji. Na sasvim je

Sl. 60. Kapela sv. Vuka u Vukovju kod Klenovnika.

drukčiji način opremljen ulaz u sakristiju. Nad renesanskim linijama istaknutim do-
vratnikom upotrebljen je vrlo fini štukko ornamenat, nad ovim prozor, a sa svake

Sl. 61. Oltar u kapeli sv. Vuka u Vukovju kod
Klenovnika.

je jednostavan, ali ukusan, pa ima zapis: 1672 M. F: M: S, dok je nešto zdepnasti
turibulum djelo XVIII. vijeka.

strane niša, u kojoj su očito ka-
nili postaviti figure, jer su već
smještene konzole, nu svetačkih
likova nije na njima nikada bilo.

U svetištu nalazi se gla-
vni oltar, za pravo samo ta-
bernakul, bogatije opremljen, dok
u zaleđu na stijeni izvedene sli-
karije ostalo nadomještaju. Tu je
slikar upotrebio bogatu arhitek-
turnu slikariju: dva put po pet
stupova nose baldakin, pod ko-
jim lebdi bog otac, a među stu-
povima stoje po dvije figure sa
svake strane u nadnaravnoj ve-
ličini. To su prikazi sv. Stjepana
i Emerika, sv. Ladislava i Kazi-
mira, izvedeni g. 1751., kako je
gore spomenuto. Iz te godine
potječe i lijep ormar u sakristiji.
U lađi je u lijevom kutu do sve-
tišta oltar sv. Jelene, u desnom
kutu sv. Barbara, dok je glavni
oltar posvećen i sad bl. djevici
Mariji. Na oltaru sv. Jelene ima
zapis:

ECCE
LIGNVM CRVCIS
IN QVO SALVS
MVNDI PEPENDIT
XXX

I na oltaru sv. Barbare nalazi se
napis, nu taj je nečitljiv. Cijela
je kapela potaracana vrlo lijepim
sitnozrnim vapnencem, pa je u
svakom i najmanjem dijelu iz-
vedba i za barokno doba ne-
obično eksaktna.

Kapelica ima i nekoliko
komada lijepoga posuda. Kalež

Župna crkva sv. Trojice u Klenovniku (sl. 58).

Ova je župa osnovana tek g. 1789.; prije je ova župna crkva bila filijal župe u Kamenici. G. 1738. posjetio je vizitator tu kapelu „infra arcem Klenovnik“ i našao ju zidanu sa svođenim svetištem i sakristijom na lijevo dozidanom. Glavni je oltar bio posvećen sv. Trojstvu, a u svođenoj su ladi bila dva oltara: na desno oltar sv. Ane, a na lijevo oltar sv. Križa, prenesen onamo iz kapele sv. Antuna u gradu Klenovniku. Toranj nije bio još dovršen, premda su ga već g. 1726. počeli graditi. G. 1805. imala je ova kapela — tad već župna crkva — pet oltara, a grof Fr. Drašković dao je sagraditi novu sakristiju i nad njom oratorij.

Sadašnja je crkva — obnovljena g. 1914. na ne posve uspjeti način — jednostavna barokna građevina, barokno presvođena i sa naknadno uzidanim pjevalištem providena. Ulaz je smješten pod zvonikom.

Glavni je oltar sv. Trojstva smješten u svetištu. To je bolje barokno djelo. U gornjem je dijelu sv. Barbara, pod njom slika sv. Trojstva. Na dvjema je pločicama zapis sa grbom Draškovića:

VT	SERVET
DEVs	DRASKOVI
TRl	CHIANOS
VNVs	HÆR]DS (= 1733.)
CON	

Sl. 62. Zvono iz g. 1832. skinuto s tornja kapele sv. Vuka u Vukovju kod Klenovnika.

U ladi je na desno oltar sv. Ane, čija se slika nalazi u središtu oltara, s desna je proročica Ana, s lijeva Aron. Na suprotnoj je strani sada oltar sv. Franje Ksaverskoga. Usred toga oltara slika je sveca, prikazana u času smrti. Na lijevo stoji kip Leona V. (sa srcem u ljevici), na desno kip Grgura Velikoga. Na lijevom zidu svetišta nalazi se ploča s ovim napisom:

SVB GLORIOSIS AVSPICIIS ILLMAE. D. ANTONIE
VIDVAE COM. DRASKOVICH. SOLEMNEM CONSECRATIONEM
ECCLESIAE HVIVS PER EXCELL. D. EPISCO PVM ZAG. MAX. VERHOVACZ ANNO XTI. 1822
14. JVL. SPLENDIDE PERACTAM, PERPETVISQVE TEM
PORIBVS DOMINICĀ POST FESTVM S. MATHAEI
EVANGELISTAE CELEBRANDAM, CHARAE POSTERITATI
PIE COMENDAT NICOLAVS HORVATH TERTIVS IN
ARCE KLENOVNIK PAROCHVS.

Crkva ima dva vrlo lijepa kasnobarokna kaleža i ciborij, nešto kasnije načinjen od srodnoga mu ciborija u Druškovcu i Kamenici.

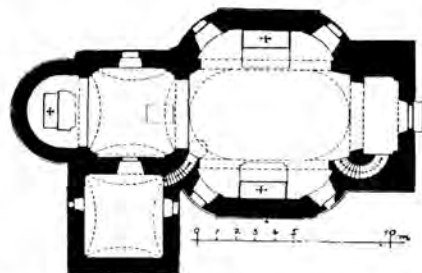
Kapela sv. Vuka (Wolfiga) župe Klenovnik (sl. 59—62).

Bez sumnje je kapela sv. Vuka nad Klenovnikom u selu Pintarići ne samo jedna od najljepših već i najzanimljivijih gotskih kapela u cijeloj našoj domovini Hrvatskoj, a opet se ne zna, tko ju je dao sagraditi, a i godinu njenoga postanja pokazuje jedino godina 1508., uklesana na desnoj konzoli u lađi, te se doista i iz same građevine može zaključivati, da je to doista godina njenoga postanja. Ne znamo, da li je prije na tom brdu već kakova druga kapelica postojala, ali to se čini vjerojatnim. Svakako je mjesto, gdje je ona smještena, bilo strateški važno: i danas je oko kapelice trošan zid, koji je nekada uokolo morao imati strijelnice: desno od ulaza sačuvala se i danas jedna strijelnica.

Crkvice je sazidana na prilično prostranom zaravanku brijega, do kojega se dosta mučno dolazi gorskim puteljkom iz Višnjice, dok se prema Klenovniku silazi

Sl. 64. Kapela sv. Jurja u Purgi lepoglavskoj. Pogled na svetište.

Sl. 63. Tloris kapele sv. Jurja u Purgi lepoglavskoj župe Lepoglava.

prilično dobrom cestom bez velike poteškoće. Pred ulazom u okolni zid kapelice smješten je barokni kip na oniskom postamentu i zapravo reljefna grupa, koja prikazuje sv. trojstvo, gdje kruni bl. djevicu Mariju. Od crkvice do župne crkve u Klenovniku ima u stanovitim razmacima daljnjih pet kipova, koji su u isto vrijeme načinjeni, a čini se, da svaki prikazuje koji momenat iz života bl. dj. Marije. Do najbližega sela Pintarićeva brijega nalaze se dva daljnja stupa. Na prvom je smještena neka grupa molećih osoba na ovisokom jednostavnom postamentu, na drugom je nestalo figure, pa se samo fragment takove nalazi još uz podnožje stupa, koji ima oko 2.50 m visine. Na ova oba stupa uklesan je prilično lijepo nerazumljiv zapis:

AV 12018

Kako stupovi iste vrsti vode do župne crkve u Klenovniku, to je vjerojatno, da je pred nama proštenište, do kojega imaju ovi stupovi biti putokazi.

Vrata, koja su smještena u okolnom zidu, te se njima dolazi pred samu crkvu, imadu kameni okvir, na kojem su dosta surovo izrađeni emblemi Kristove muke. Prošavši tim vratima, stojimo u prostoru, okruženom zidom, a usred toga prostora stoji crkva. Nekada je pred ulazom u samu crkvu bio trijem, kog je nekadašnji klenovnički, a sadašnji krapinski župnik S. Vukovinski u novije vrijeme dao radi trošnosti porušiti, a da je to bila bolja građevina svjedoči ljepušan prozorčić, koji je sada uzidan u župnoj crkvi u Klenovniku, a očito je renesanska radnja. Veličina se toga predvorja može sasvim jasno po fundamentima razabrati.

Pod zvonikom nalazi se ulaz u crkvu, a taj je iz kasnijega vremena. Nad ulazom smješten je dvogubi križ i klesarski grb: između zvijezde i polumjeseca nekaka liri nalika stvar. U tom su zvoniku bila tri zvona: jedno iz XVIII., dva iz XIX. vijeka, dok nije bilo više onoga zvona, što ga spominje vizitacija od g. 1666. Na tim su zvonima bili ovi napisi:

Sl. 65. Kapela sv. Jurja u Purgji Iepoglavskoj. Pjevalište.

1. MARTIN FELTL HAT MICH GEGOSSEN IN GRAZ 1750.
2. ANTON FIEL HAT MICH GEGOSSEN IN WARASDIN ANNO 1832. FIDELIVM PAROCHIANORVM IMPENSIS CVRIS PAROCHI DRABICH. (Zvono je rekvirirano).
3. ZAGRABIAE 1811.

Stupimo li u nutarnjost kapelice iznenaduje taj jedinstveni prostor svojim vrlo lijepim dimenzijama. Cijela je kapela gotski svodena na dva polja. Rebra tog svodovlja počivaju u ladi na dvije konzole izrazito kasnogotskoga karaktera, koje svršavaju na desno dolje grbom sa ljudskom glavom u štitu (kraj nje na vrpci uklesana je godina 1508.), a na lijevo je konzola završena štitom, na kojem su prikazana tri neodređena predmeta.

U svetištu stoji jedan od najljepših oltara u nas, djelo kasnorenesansko iz g. 1650., koje se odlikuje vrlo lijepim proporcijama i veoma finom izradbom orna-

menata. U sredini je oltara slika patrona, a sa svake strane stoji figura biskupa: lijeva drži biskupski štap i model crkve, a desna samo štap. Kraj ulaza u sakristiju

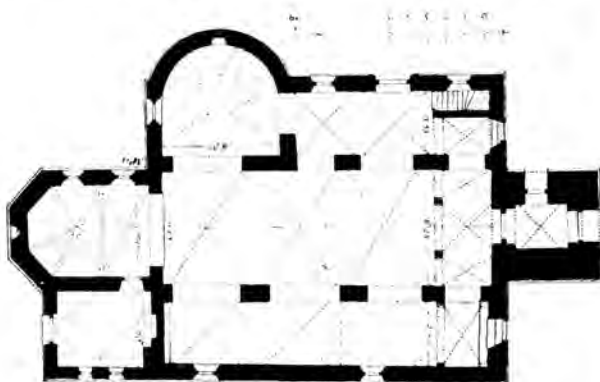
Sl. 66. Kapela sv. Jurja u Purgu lepo-glavskoj. Slikarija na svodu.

stoji još oltar, posvećen bl. djevici Mariji; to je oltar kongregacije sv. Wolfganga, na kojem se nalazi sad već dijelom posve nečitljivi napis, koga je priopćio Kukuljević ovako: Hanc imaginem et congregationem Wolfgangii in honorem B. V. M. nimirum, qui sunt inscripti: Joannes Jurinecz, Georg Chelig, Michael Pintarich, Augustinus Pintarich, Casparus Pintarich, Nicolaus Pintarich, Michael Jurinecz, Jacobus Jurinecz, Gregorius Chelig, Marcus - - - -

Ulaz je u sakristiju gotskim dovratnikom zaokviren. Pjevalište je naknadno — tekar g. 1749. — ugrađeno i počiva na dva stupa. Nutarnjost je kapelice vrlo lijepo osvijetljena, a svijetlo dovode tri dvodijelna gotška prozora sa kružištem kasnogotskoga doba. Značajno je, da se graditelj više nije zadovoljavao s malim prozorčićima, kako su bili u srednjem vijeku uobičajeni, već je u nutrinu crkve pustio obilnije svijetlo, upotrebivši velike a ipak vanredno skladne prozore. Što se više odmičemo od srednjega vijeka, sve veća biva čežnja za svijetlom dana i u crkvama, pa opet nije ni tu stari majstor uni-

štio prostornost crkvene ponutrice, pustivši u nju suviše svijetla.

Oko cijele se crkve vidi izvana podnožni gotski vijenac, samo ga nema sprijeda, zatim straga između dva otpornjaka svetišta. Tu je naime sve do novijega vremena bio prizidan grob božji, koji se spominje već u viziti g. 1676. Žalibože nestalo je za uvijek toga jedinoga primjerka ovakove tvorevine. Crkva imade izvana pet otpornjaka.

Sl. 67. Tlocrt župne crkve sv. Jurja u Maruševcu,

Na desno od ulaza u crkvu nalazi se vapnena ploča (118 cm šir., 82 cm vis.), na kojoj je velikim, lijepim pismenima ubilježen dalje slijedeći napis. Ona je dakako postojala već prije sadašnjega pjevališta, pa je dio njezin smješten u stubištu na pjevalištu. Napis glasi:

NICOLAVS · DRASKOVITH Δ DE Δ TRAKO
 STIAN Δ IOANNIS Δ SCLAVONIE BANI
 F. SACELLVM Δ HOC Δ DIVO Δ WOLFGANG
 O Δ SACRVM Δ CVM Δ IAM Δ PROPE Δ RVINAM
 MINARETVR Δ RESTAVRANDVM ET
 RENOVANDUM Δ CVRAVIT Δ ANNO A
 PARTV Δ VIRGINIS Δ M Δ D Δ C Δ XVI
 REGNANTE · MATTHIA II Δ PANNONIE
 REGAE Δ (sic !)

Na suprotnoj je strani uzidana manja ploča (62 cm šir., 45 cm vis.) s ovim napisom :

1826.

DIVO VOLFGANGO SVRREXIT SACRA CAPELLA
 PER CONDAM COMITVM DRASKOWICH PROGENIEM
 DEPINXIT PAROČVS NICLAVS PROPRIIS MANIBVS QVAM
 HORVATH, QVEM GENVIT KRAPINA MATER EIVS.
 ILLIVS EX ZELO VENITQVE SPLENDIDA TVRRIS
 PERFECTVSQVE LABOR CVRA FVIT PAROCHI
 DVM ANNI NONGENI ET TERNI DENI GEMINATI
 SVNT CHRISTI FVIT MNEMOSYNV M POSITVM.

Prema tomu oslikao je tu kapelu g. 1826. sam njen župnik Nikola Horvat, rodom iz Krapine. Žalibože nestalo je te slikarije, crkva je sasvim izbijeljena. To je valjda opet jedan unikum u historiji naših crkvi.

Osim ovih napisa nalazi se na konzoli već spomenuta godina 1508. isklešana, a na glavnom je oltaru ubilježena g. 1650. K tomu dodajem nekoliko notice iz vizitacija. Vizitator g. 1666. spominje, da je ta kapela sva svodena, da imade atrij i dva oltara, od kojih je jedan posvećen sv. Wolfgangu i jedno zvono. G. 1676. spominje se zidani toranj i za glavnim oltarom božji grob. G. 1729. imala je kapela četiri oltara, od kojih se jedan zatvarao i imao tri slike „na stari način“. Tada je ta kapela pripadala župi kameničkoj, jer u Klenovniku nije postojala župa. G. 1805. dozidana je toj kapeli „operis gothici“ nova sakristija.

Kapela sv. Jurja u Purgu lepoglavskoj župe Lepoglava (sl. 63--66).

Kapela u Purgu opremljena je i oslikana sva u jedan mah, pa je potpuno „jedinstvena u stilu“, kako se to obično nazivlje. Prema posve vjerodostojnoj je tradiciji postojala već davno prije ovdje kapelica sv. Jurja, dapače daleko prije osnutka samoga samostana u Lepoglavi. Po vijestima iz spomenice lepoglavskoga samostana sagrađena je sadašnja kapela na novo iz fundamenta g. 1749., a dao ju je sagrađiti lepoglavski superior Karlo Lorier. G. 1750. oslikao je cijelu crkvu Ivan Ranger, isti onaj tirolski pavlinac, koji je svojom vještom rukom oslikao crkvu u Belcu i nekadašnju samostansku u Lepoglavi. Dne 18. oktobra te godine 1750. crkva je blagoslovljena.

Tlocrt pokazuje zanimljivu baroknu kapelicu. Sprijeda zvonik, pod njim ulaz u lađu, koja je conchama proširena. Do lađe je svetište završeno polukružno, a do svetišta na lijevo sakristija. Vanjština je crkvice više nego jednostavna, upravo napađni kontrast bujnoj nutarnjosti. I to je često, gotovo redovno bivalo kod baroknih

crkvice. Istu pojavu vidimo na pr. kod župne crkve u Belcu i crkve sv. Katarine u Zagrebu.

Prošavši pod lukom u prednjem dijelu crkve, — na tom luku počiva pjevalište — dolazimo u ladu, presvođenu kubetom. U pokrajnim je conchama smješten po jedan oltar. I svetište je svodeno niskim kubetom (Flachkuppel). Crkva je za-

Sl. 68. Nadgrobni spomenik (Baltazara?) Vragovića u župnoj crkvi u Maruševcu.

sv. Jurja, smještena nad tabernakulom glavnoga oltara, sakriva dijelove ovog prikaza, koji se odlikuje ne samo izvrsnim načinom risanja, već i neobičnom plastičnošću. U prednjem je dijelu svetišta naslikao Ranger apoteozu Jurja mučenika: vojnik sa palmom u ruci lebdi u oblacima na slikovito zavitom plaštu među anđelima i vazama s cvijećem. Pokraj ove slikarije prikazana su u četiri jednobojna medaljona četiri

nimljiva lijepim razmjerima prostora, a napose je svake pažnje vrijedna slikarija crkve, kojom je umjetnik još povećao prostor. Slikarije su tu izvedene, kako je već spomenuto, od jedne ruke u jedan mah i to u duhu onoga vremena, koje je donijelo doskora propast ovomu odličnomu pavlinskom redu, redu, koji je gojio i znanost i otmjenu umjetnost. Tako nam ova slikarija pokazuje zadnji odsjek pavlinskoga slikarstva, pa nam se otkriva, kako su pavlini smjelo koralcali duhom vremena, ne mareć za postulate ukočene tradicije. Oni su se posve podali svomu baroknom vremenu, oni su upotrebljavali obilno žarke boje baroka, njegove bujne i za naš osjećaj i prebujne kompozicije, sa još bujnijim ornamentima, nu uvijek je otmenost prave umjetnosti uklonila svaku nametljivost i pozlatila sav taj rad nekim osobitim čarom. A ipak su barokni slikari uvijek pazili, da im slikarija ne bude na štetu prostornosti, jer je barok pazio osobito na prostor, koji je drukčije pojmio no što ga mi pojmimo. Njima, koji su u svojim bezbrojnim upravo nevjerovatno gigantskim građevinama stvarali silu prostora, njima je bila uvijek briga, da se slikarstvom prostornost poveća, a ne smanji. Zato i slika u duhu svoga vremena Ivan Ranger u nešto oniskoj kupuli nad ladom arhitekturu: pilastre i balustrade; nad ulazom iz svetišta u sakristiju slika opet arhitekturu, a da ukloni dojam samo prividne arhitekture slika on tu seljaka, gdje se ispovijeda pavlinu.

Na svodu apsida svetišta slika Ranger sv. trojstvo s anđelima, a na stijeni pod ovim naslikao je u velikim figurama sv. Jurja, viteza na konju, gdje ubija zmaja. Šteta, da druga slika

prizora: mučeništvo nekoga sveca na kolu, glavosjek dvojice mučenika, mučenik u užarenoj peći i nekaki sud pred kraljem. Na lijevo nad ulazom u sakristiju naslikana je spomenuta već balustrada sa seljakom i njegovim ispovjednikom. Dakako, da su i pilovi s otmjenim baroknim ornamentima urešeni. Dok tu vidimo bogate figuralne prizore, u ladi je glavna arhitekturna slikarija, tek se u kutovima nalaze četiri oštećena medaljona, a pod laternom naslikan je anđeo s trubljom, sa koje visi zastavica s napisom FAMA VIRTUTIS PIVS VBIQVE.

Glavni je oltar u svetištu za pravo samo tabernakul, a sa svake je strane po jedan bogato barokno uokvireni sklop voštanih medaljona svetaca i svetica. Na taj su način naliko izrađeni i oltari u ladi. Lijevi je posvećen bl. djevici Mariji. U sredini slika žalosne majke božje, a uz nju u nešto manjim okvirima po strani voštani medaljoni. Na stijeni iza oltara naslikana je arhitektura oltara sa dva oveća svetačka lika. Na sličan je način načinjen i desni oltar. Na stijeni u pozadini naslikan je prizor, kako se Isus javlja Antunu, a u okvirima su papirnate slike sv. Dominika i Tome Akvinskoga. Uz prizor na stijeni naslikan je sv. Sebastijan i sv. Rok. Nad pjevalištem prikazana je sv. Cecilija.

Na podu svetišta nalazi se grobna ploča s napisom:

1	BEATI MORTVI QVI IN DOMI	7
	NO MORIVNTVR	
	APOC C. 14	
	D H S F F	
5		9.

U sakristiji se nalazi ormar sa 6 odjelaka na vratima. Na 1., 2., 3. i 6. odjelku naslikana su četiri crkvena učitelja, a na 4. i 5. cvijeće.

Vanredno je lijepo vezena kazula XVII. vijeka, nu na žalost je sva od vlage i miševa izjedena.

Kapela ima dva zvona. Veće je iz g. 1880., a manje (32 cm vis., 41 cm šir.) ima zapis JOANNES GEORGIUS ANGERER ME FVDIT ANNO 1737.

Uokolo kapele nalaze se siromašne seljačke kućice, pa je upravo vanredna šteta, da se ovaj vrlo lijepi spomenik prave pravcate crkvene i graditeljske i slikarske umjetnosti, koji se u tom bijednom selcu još ljepšim prikazuje, zapustio, jer ma da se ne može ustvrditi, da je crkva trošna, mora se reći, da je neopravdano veoma zapuštena. A teško da će se u svojoj našoj zemlji naići na skladnije izvedenu baroknu kapelu kao što je ova.

Sl. 69. Kalež župne crkve u Maruševcu.

Župna crkva sv. Jurja u Maruševcu.¹ (Sl. 67–70).

Župa je maruševačka veoma stara, jer se već g. 1334. spominje ecclesia sancti Georgii de Mareasseuch, a g. 1501. bila su ondje dva svećenika, župnik Juraj i Valentin. G. 1574. bio je ondje župnikom neki glagolaš, a g. 1689. bila su tu tri svećenika: Andrija Katulić, Tomo Jagatić i Ivan Mužinić. Prije ovih župnikovao je tu i glagoljaš Tomo Dujmović.

Vizitator našao je g. 1649. dobro sačuvanu crkvu, koja je u tornju imala dva zvona, pa opet naposeb toranj sa jednim zvonom. Svetište je bilo nadsvodeno, a u lađi bio je tabulatum pictum. Osim glavnoga žrtvenika imala je crkva još tri druga. Uz veliki je žrtvenik bio malen kor, na koji se ulazilo iz sakristije. Još je jedan kor bio na južnoj strani, a kod ulaza dva, jedan nad drugim. Pred ulazom bilo je predvorje sa jednim žrtvenikom. Spomenutih tornjeva nema već odavno; sadašnji je toranj počeo zidati g. 1745. župnik Mijo Pajić, posao je nastavio njegov nasljednik Stjepan Šubarić, a napokon ga dovrši župnik Nikola Terihaj. To je onaj isti, koji je dao načiniti divot monstrancu nove župne crkve u Belcu, a vizitator je o njemu pripisao jednom zgodom: čovjek vrstan, nu rado troši na vrijedne stvari.

G. 1913. obnovljena je crkva posvema, naročito je dotada neravan pod tako izravan, da su stupovi u lađi zašli duboko pod razinu poda. Žalibože su dotadašnji oltari svi odstranjeni, kad se crkva pregledavala, a novi su oltari svi bezvrijedni fabrikati tirolske provenijencije.

Župna je crkva maruševačka gotska građevina, koja je sačuvala gotski nadsvodeni sanktuarij, gdje su uska rebra načinjena iz veoma tvrdoga kamena. Na zaglavnom je kamenu urezan zapis 2·8·8·1, to jest obrnuto zapisana godina 1482. Lađa je bila isprva pokrivena drvenim tabulatom; sada je presvođena baroknim svodom. Kasnije su je proširili tako, da je lijeva

stijena lađe nepravilno probijena, pa je crkva dobila tamo pobočnu lađu, koja imade i drukčiji svod. A kad to proširenje više nije dostajalo, prizidana je desna lađa, gdje se već otprije nalazila polukružna kapela. Svetište završava sa tri stranice osmerokuta, te nema izvana otpornjaka. U sakristiji nalaze se vrata, kojima se na stražnjoj strani izlazi na dvorište, a nad njima je s nutarnje strane zapis:

NON DOMO DOMINVS SED DOMINVS DOMO O.

Sl. 70. Grb porodice Vragović na župnom domu u Maruševcu.

¹ Vidi „Kat. List.“ 1912. str. 378. i 1913. str. 556.

U svetištu nalazi se na lijevo od ulaza u sakristiju nadgrobna ploča s likom jednoga člana porodice Vragović, nekadašnje vlasnice ovoga posjeda. Na toj je ploči prikazan stariji bradati čovjek sa buzdovanom u desnici i barjakom sa grbom Vragovića u lijevi. Na postamentu s desne nalazi se perjem ukrašeni šljem (glavu vojnikovu pokriva kalpak), a za vitezovim nogama leži lav. Taj je spomenik sasvim srodan onomu Petheđovom u župnoj crkvi u Ivancu i Turoczijevom u župnoj crkvi u Vinici, pa ne ćemo pogriješiti, ako uzmemo, da je to nadgrobna ploča Baltazara Vragovića, koji je g. 1618. sagradio polukulu grada Maruševca.

Sl. 71. Posuđe u kapeli sv. Roka u Druškovcu župe Maruševac. Čiborij iz druge polovine XVII. vijeka. Srednji kalež iz g. 1664., a desni iz g. 1706.

Osim ovoga spomenika, kojem manjka napis, ima u crkvi više ploča s napisima. U lađi crkve na lijevoj strani nalazi se ploča, koja označuje grob jednoga člana obitelji Patačić, koja je nekada posjedovala dvor u obližnjem Čalincu, koji i danas, dakako ponešto pregrađen, postoji. Napis glasi:

ANNO 1723. DIE 18. AVG: IN ARCE
CHALINECZ OBIIT PERILLUSTRIS D: PAV-
LVS PATAČIČ DE ZAIEZDA S: C: R: M: CO
LONELLVS, ANOR 67: SACRAMENTIS PRO
VISVS, OB ALTARIAM PERPETVAM VNA
CVM A: R: THOMA DVINOVICH, OLIM
LOCİ HVIVS PAROCHO, PIIS SEMPER EN
COMIIS CELEBRANDVS.

Na desnoj strani crkvene lađe nalazi se nadgrobna ploča jednoga člana porodice Pasztory, koja je također bila nekad vlasnicom ovoga posjeda, te su njeni članovi bili kolatori ove crkve. Napis glasi:

VIRO EXIMIO SPECTABILI D. CAROLO EDVAR: PASZTORY
DE EADEM ECCLESIAE HVIVS PATRONO BONORVM
MARVSEVECZ ET KRISOVLIAN PROPRIETARIO, COMPLVRIVM
1: COTVVM T: I: ASSESORI DIE 28 MAY 1824 AETATIS
39 ANNO VARASDINI PIE DENATO, AC PER ID
A FIDELISSIMA CONIVGE MAGNIFICA D.
AMALIA NATA MARICH, DVLCISSIMIS QVOQ
8 PIGNORIBUS ET AMANTISSIMA SORORE

ILLMA D. IVLIANA SZÖGENYI DOLOROSE SEPARATO,
IN CONTESTATIONEM SINGVLARIS AESTIMATIONIS
SVE HOC MEMORIALE FECIT PETRVS ZANICH PAR. L
ET I: C: VAR. T: I: ASSESOR, PREMATVRVM
AMICI SVI OBITVM MOERORE FRATERNO LVGENS,
DEVMQVE ORANS, VT LVX PERPETVA LVCEAT EI..

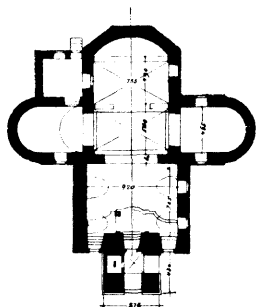
Jedna je ploča s napisom bila nekada uzidana na lijevom zidu u lađi crkve, a sada je nema više tamo. Napis joj glasio:

*Reverendissimus D: Ign: Jelachich
de Buzin olim Cath: Eccl: Zag: Cano-
nicus et Cantor Excelsae Tabulae Ba-
nalis Praelatus ac Bonelli Czerje Ne-
boisze Propietarius medio suorum Exe-
cutorum R: D: Petri Tuskan et Stepha-
ni Vullama Archinorum Zag: in memori-
am suorum Parentum Ladislai et Fran-
ciscae hic quiescentium filiali devotione mo-
numentum hoc erigi fecit prid: Id: Febr. 1821.*

U svetištu se na lijevoj strani evandela nalazi u zidu ploča, koja spominje posvetu te crkve, a napis glasi:

SALVS HVIC AEDI FACTA
SACRANTE VIGILI PRAESVLE
VERHOVATZ AD PRECES PETRI
ZANICH PAROCHI III NONIS
AVGVSTI (= 1803.)

A druga ploča u sanktuariju na strani epistole čuva spomen na brata župnika Zanića, te glasi:

Sl. 72. Tloris župne crkve
sv. Martina u Voći.

*Germanus Frater Parochi Lo-
calis A: R: Antonius Zanich
Cath: Zagr. chori Praebendarius
civili genere Varasdini 1774.
natus, ab eruditione zelo Apo-
stolico et quibus vis charitatis
officiis egregie comendatus ano
1806. X. Kal: Feb: ad aeterni-
tatem evocatus. Tamquam sin-
gularis Ecclesiae: hujus Benefactor
pro exemplo omnigenarum virtu-
tum hoc epitaphio posteris trans-
mittitur.*

Omni Momento Mori Memento.

Crkva ima nekoliko komada lijepoga posuda. Osobito je lijepa vrlo velika monstranca, srodna onoj u Maču, a još više onoj u Loboru i Kamenici, očito kasnogotska radnja XVII. vijeka. Kaleži su obični, tek se jedan barokni kalež odlikuje vanredno lijepom izradbom, a ukusno je izrađen i pacifikal s napisom:

IAKOBVS KOVACHICH 1669.

Sve je to posude vanredno brižno čuvano. Crkva je prije rekvizicije 1916. imala pet zvona. Jedno potječe iz g. 1709., a posvećeno je sv. Jurju, zaštitniku crkve te ima napis: SANCTE GEORGI ORA PRO NOBIS ANNO 1709. AUSDEM FEIER FLOS ICH CONRADVS SCHNEIDER GOS MICH; drugo ima zapis: FVDIT ME ZAGRABIAE JOHANNES FRIDMAN 1762; na trećem čitamo: MICH GOSS ANTON FIEL IN WARASDIN 1814 — CVRA A. R. D. PETRI ZANICH PAROCHI LOCI ME RESTAVRAVIT, dok je četvrto nabavljeno g. 1894., a peto potječe iz g. 1876.

Još u najnovije je doba stajao pred crkvom kip Marije Magdalene, djelo XVIII. vijeka, srodno onim kipovima, što ih nalazimo uzduž ceste Varaždin—Vinica. Kako je stajao na vrlo nezgodnom mjestu, odstranjen je, a nije poznato, da li je sačuvan.

Na starome groblju podno crkve, koje je g. 1856. napušteno, bila je kapela sv. Marije, koja je oko g. 1883. porušena, a materijal je njen upotrebljen inače. Za

ovu kapelu veli vizitator g. 1646., da ima dobar krov, da je u svetištu svodena, a u lađi da ima tabulat, da su bila tri oltara u crkvici, a dva u predvorju. Spomenuti treba još jednostavan nu lijepi župni dvor. Na lijevom je uglu pročelja smješten grb Vragovića — lav na desno okrenut drži u ruci drvo s korjenom (jabuku) — a pod njim je napis:

Sl. 73. Župna crkva sv. Martina u Voči.

INSIGNE HOC PRIMI FVN
DATORIS VRAGOVICH PRO MEMO
RIA HUC COLLOCAVIT COLLA
TOR SAEC: XIX. CAR. PASZTORY
P. Z P. N

Na uglu lijevoga pokrajnoga zida nalazi se ovaj napis:

MAGNIFICVS D. PAV
LVS BAKICH DE LAK
S: C: R: A: M: CONSI
LIARIVS AC SAECV
LO XVIII HVIVS PA
ROCHIAE COLLATOR
PROPRIO AERE HANC
CVRIAM EREXIT AN
NO SALVTIS 1790.

Kapela sv. Roka u Druškovcu župe Maruševac. (Sl. 71).

U Druškovcu stajala je kurija Druškovečkih (Druskoczi). Članovi te familije obnašali su naročito u XVIII. vijeku često znatnije službe u Hrvatskoj. Kad je g. 1646. polazio vizitator ovim krajevima, našao je tu kapelu baš u gradnji, pa još nije bio ni krov postavljen.

Sada je ta kapela posvema zanemarena. Svetište joj je zatvoreno sa četiri stranice nepravilnika u šilj. Izvana ima drvenu propovjedaonicu s limenim pokrovom. Oltari su bez vrijednosti. Nad glavnim ulazom nalazi se krečom omazana ploča, na kojoj se teško čita ovaj napis:

CAPELLA REPARATA ET
CAMPANAE HVC ÍLLOCATAE
SVB GVBERNÍO A. R. D. PETRI
ZANÍCH AB ANNIS 18 PARO
CHI HVJAVS (!) INC. COTTV
VARASD: TAB: IVD: ASSE
SORIS: ANNO XTI 1821

Nad pobočnim se ulazom nalazi drugi napis:

COMES STEPHANVS DRVSKOCZY DE DRVS
KOWCZ ABBAS B. M. V. de Jászt, S: C:
R: M: CONSILIARIVS ACTVALÍS DE ANNO
1722 BONI DRVSKOVECZ POSSESOR ET
CAROLVS EDVARDVS PASTHORY DE EA
DEM AB ANNO 1803 PAROCHIAE MA
RVSHEVECZ COLLATOR, QVA BENEFACTO
RES HVJVS CAPELLAE HOC IN LAPÍDE
DIGNÂ PERENIVE LAVDE CONDECORANTVR.

Ova bijedna, otrcana kapela ima vrlo lijepo posude. Jednostavni kalež ima napis: S. Rochi. Druskowcz. 1706., a bogatiji: A. D. 1664 EC. E. E. S. ROCHÍ ~,

pa lijep ciborij, posve srodan onomu u župnoj crkvi u Kamenici. Monstranca je slab moderni mašinski fabrikat.

Crkvice je imala dva zvona. Na jednom (rekviriranom) bio je zapis:
 † * SANCTA * MARIA * ORA * PRO * NOBIS * SANCTE ROCHVS * ORA *
 PRO * NOBIS * SANCTE * IOHAN * NIS * PAPISTA * ORA * PRO * NOBIS
 * GEORG FINDENKLE * IN * GRAZ * HAT * MICH * GOSEN * ANNO * 1654.
 Zvono je bilo 71 cm vis., a 73 cm. široko. Drugo, manje zvono (42 cm vis., 40 cm šir.) ima napis: MEDARDVS REIG IN GRATZ GOSS MICH 1689.

Župna crkva u Višnjici.

Iz vizitacija saznajemo, da je kapela b. djevice Marije u Višnjici bila g. 1666. zidana i sva svodena, da je imala zidan trijem i u zidanom zvoniku jedno zvono. Glavni je oltar imao lijepu sliku bl. djevice Marije, a osim toga bila su još dva oltara: sv. Barbare i sv. Ane. G. 1705. utemeljena je župa, pa je do g. 1708. sazidan nov zvonik, a g. 1726. produžen je sanktuarij i crkva prema ulazu, gdje je bila kapela sv. Lovre. G. 1734. našao je vizitator crkvu svu uređenu. Uz crkvu spominje se i kapela sv. Josipa u spoju sa crkvom, koja se g. 1754. na novo pokrivala, a te se je godine i toranj povisio. G. 1757. dodana je crkvi nova kapela sv. Valentina, pa je crkva posvećena. Ujedno je crkva te godine bila i oslikana, a svetište je dobilo g. 1768. novu slikariju. Žalibože nema više te slikarije, koja je nastala u vrijeme, kad su pavlinski slikari najrevnije radili, pa je zamijenjen sadašnjom neukusnom maljarijom.

Lada je pokriva bačvastim svodom s kapama, a isto tako i svetište, dok lijeva i desna kapela imaju nisku kupulu.

Glavni je oltar novo, vanredno slabo djelo, a od staroga se sačuvala u župnom dvoru fotografija, koja pokazuje izvrstan posao. U ladi se nalazi na lijevo oltar srca Isusova, na desno oltar Marijin. U desnoj je kapeli oltar sv. Valentina sa kipovima sv. Ivana, Stjepana, Valentina i Ladislava. U gornjem je dijelu mati božja, lijevo sv. Katarina, desno sv. Dominik. Osobito se ističu figure sv. Ladislava i Stjepana.

U lijevoj starijoj kapeli oltar je s kipovima sv. Barbare, Josipa Arimatejca, Ivana Krstitelja, sv. Josipa, Ivana Evandeliste i sv. Budimira, kralja hrvatskoga.

Na lijevom pilovu kraj ulaza u desnu kapelu nalazi se ploča (58 cm. široka, 90 cm visoka) sa grbom i napisom:

Sl. 74. Propovjedaonica župne crkve u Voči.

D. O. M.

I & R. D. STEPHANVS PVCZ EPPVS Bel
 Gradiensis seu SAMANDRIEN : CATHEDR : ECCL
 ZAGRAB. PRAEPOSITUS Maior. EXCĒlmi, ac RMi D.
 EPII ZAGRAB. IN PONTIFICALIBq SVFFRAGANEVS & C,
 HANC B. V. M. visitantis Ecclesiam, SOLEMNI ritu
 Consecravit, pro EISDEM futura DeDicatione DNI
 cam II. Post FestuM Visitationis B. V. M. ASSIGNAN-
 DO IX. CalenD. Augu. ANO DNI MDCC·LVII ~
 STEPHANUS AH VIVAT Christi Dans GAUDIA
 Causis PVTZ PRAESVL zelus rubeis Hvnc
 INFERAT Ausis. ~

Župna crkva u Višnjici imala je tri zvona. Najveće je saliveno g. 1875., drugo je preliveno pred nekoliko godina, a najmanje ima zapis u gornjem rubu: MEDARDUS REIG IN GRAZ HAT MICH GOSSEN ANNO 1679. To je zvono rekvirirano.

Crkva ima dva jednostavna kaleža, od kojih jedan ima grb Draškovića i plemena Nadasd s napisom:

C. I. D. P. D. T.
 C. M. M. N.
 1671.

Taj je dakle kalež posvema jednak onomu u Bednji. Treći je kalež kasna barokna radnja.

Na štajerskoj granici u selu Zlogonje, na mjestu zvanu Oštarije stoji kapela sv. Florijana župe Višnjica, koju nije izaslanik ovoga zem. povjerenstva još pregledao, pa će opis te kapele biti kasnije priopćen. Iz prošlosti te kapele saznajemo, da je g. 1729. našao vizitator „capellam s. Floriani in monte Ostarija ad metales Styriae“ novo zidanu sa tabulatom, drvenim tornjem i drvenim atrijem, koji je g. 1742. zamijenjen zidanim. Kapelica je g. 1768. opravljena, a g. 1777. sasvim obnovljena. G. 1805. veli vizitator, da je u kapeli fornix sub tabulato, t. j. pod tabulatom svod ili valjda to ima da znači, da je svod zamijenio tabulatum.

Župna crkva sv. Martina u Voći. (Sl. 72—76.)

Šematizam nadbiskupije zagrebačke veli ispravno, da je ova župa parochia antiqua, jer se već g. 1334. spominje u popisu župa ecclesia s. Martini de Voycha. Nu u XVII. je vijeku ovdje bila tek filijalna kapela župe Vinica, koja je imala istoga patrona

Sl. 75. Slikarija na luku u župnoj crkvi u Voći.

sv. Martina, a ima ga još i danas. Uspomena na tu župu nije u narodu izginula, pa je on želio, da se župa obnovi. Tadašnja je kapela imala dobar krov, ali zidovi su joj bili već popucani. U samoj su kapeli bila dva oltara a i u predvorju dva. Svetište je bilo presvođeno, a lađa je bila pokrivena tabulatom. U drvenom je zvoniku bilo jedno zvono.

Tlocrt nam sadašnje župne crkve pokazuje, da je ona građena u dva maha. Srednji dio lađe čini sa svetištem jednu cjelinu, pa se privida, kao da je tu bilo zasnovano jedno oduže svetište, a prednji se dio pokazuje kao dio oveće zasnovane lađe, koja nije nikada izvedena do naumljene veličine. Svaki od ovih dijelova ima i drukčiji svod, pa je očito, da je XVIII. vijek crkvu ovako dovršio, kako je mi pred sobom vidimo. G. 1753. izvedena je i slikarija u crkvi, a g. 1756. obavio je Stjepan Pucz blagoslov crkve, kako to veli zapis na ploči u lijevoj pobočnoj kapeli do ulaza u svetište:

ILLMUS ET RMUS D. D. STEPHANUS
PUCZ EPPUS BELGRAD, CAN" ET
PR.EPOS" MAIOR ZAGRAB "& "&
IN PONTIFICALI SOLENNITATE CONSE-
CRABAT HANC" ECCLESIAM
„DIE IV. IVLŸ. (= 1756)

Crkva je u Voći okružena zidom, a na uglovima postavljeni su tornjići, kako se to rado činilo u zagorskim navlastito u proštenjarskim crkvama na pr. u Vinogori, Trškom Vrhu, Belcu itd. U tom je zidu ukusan portal, kojim se prolazi do u crkveno predvorje, pa onda se ispod tornja silazi sa tri stepenice u crkvu, koja je niža od razine tla uokolo. Sa svake strane svetišta nalazi se po jedna, bačvastim svodom pokrivena pobočna kapela. U sakristiju može se ući i iz svetišta i iz pobočne kapele. Prilično visok toranj pokrit je vrlo lijepom baroknom kapom. Kao osobitost treba spomenuti lijepo izrezbarene drvene okvire, koji rese ulaze u pobočne kapele, pa pomno izrađenu propovjedaonicu, smještenu uz lijevu pobočnu kapelu.

Nu najznatnija je u crkvi slikarija, kojom je cijela crkva ukrašena. U prednjem je dijelu crkve sasvim drukčija, u svetištu opet drukčija slikarija i od druge ruke i u drugo doba izvedena. Na sredini stropa u prednjem je dijelu naslikao umjetnik uskrsloga Isusa, okružena anđelima, a u četiri lunete naslikao je četiri crkvena oca, od kojih je lik sv. Ambrozija gotovo sasvim iščeznuo. Na spojnom je luku smjestio prikaz žrtve Abrahamove, nu sve je to skupa slabašna radnja, slabo risana i još slabije slikana.

Sl. 76. Kalež župne crkve u Voći.

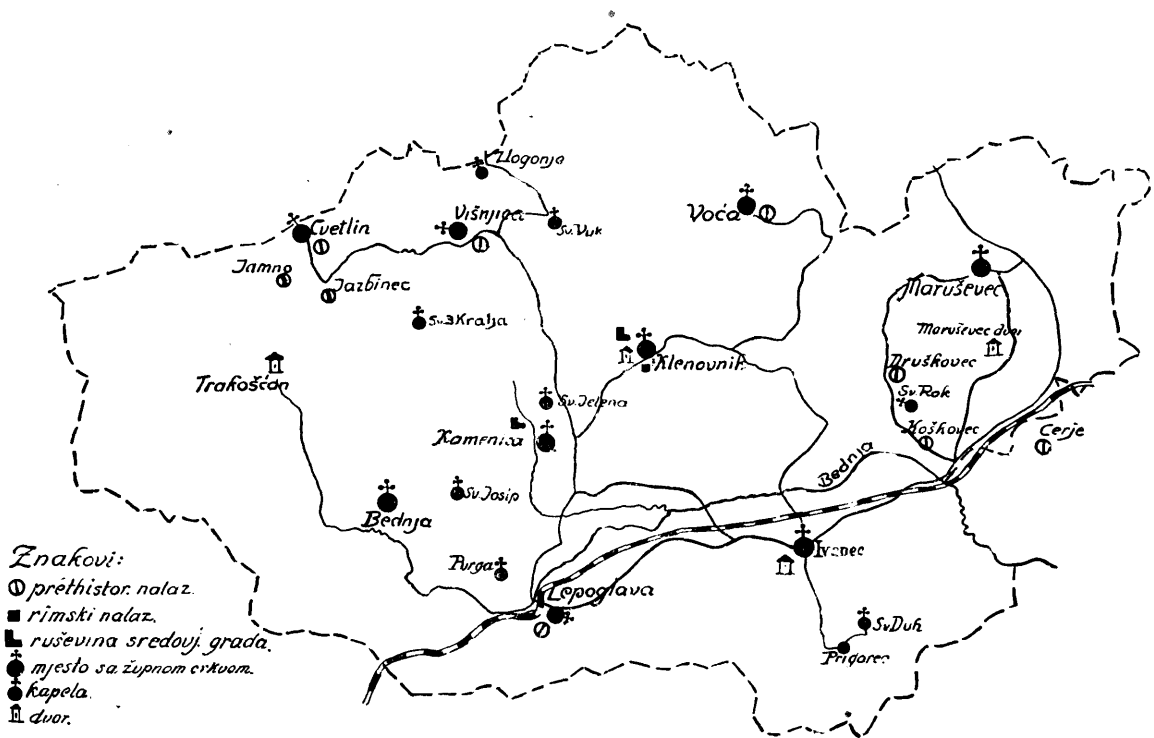
U drugom je dijelu crkve prikazao slikar na stropu Krista, koji uskrisuje mrtve, da im sudi, pa pod njim lebdi anđeo s mačem i vagonom, dok drugi tjera osuđenike u pakao. To je sve skomponovano u ovcem medaljonu, koji drže četiri anđela s trubljama, a na zastavicama trubalja čitaju se napisi: SVRGITE MORTVI, VENITE PIJ, ECCE VENIT IVSTVS IVDEX, što označuje godinu 1753. kao godinu slikanja crkve. Na četiri su strane četiri citata iz svetoga pisma, nu danas se može pročitati samo: „Canite . . . in Sion“, „Conturbentur omnes habitatores terrae“, „Quia venit dies Domini“, a jedan je citat sasvim nečitljiv. U četiri je usječka slikar smjestio vrlo lijepo izradene likove evanđelista, obavutih oblacima. Nu tu je moderni restaurator mnogo dometnuo. Na luku između svetišta i desne lade naslikane su dvije bogato odjevene ženske figure, koje si pružaju ruke. Grbovi ih odaju, da je tu prikazana Hrvatska i Štajerska. Napis je jedva čitljiv, bolje se tek razabiru riječi: „Blandis se pace salutant . . .“

Na stropu desne kapele prikazani su đavoli i anđeli, a usred njih prilika starca, kojemu je na žalost lica gotovo sasvim nestalo. Na luku između svetišta i lijeve pokrajne kapele prstenuju se dvije žene; pod crveno odjevenom desnom gori grad, nad gradom je mač, nad ovim voga, a pod lijevom nalazi se Noemova lada. Na stropu lijeve kapele stradala je slikarija najviše, tek se razabire agnus dei na knjizi sa sedam pečata i naokolo napis: „Solvit septem signacula . . .“ S desna je naslikan Mojsija, a u kutu kleče šestorica moleći, a do njih je napis: „Utinam disrumpere coelos et descenderes“; sprijeda je kostur s kosom, a s lijeva je umjetnik naslikao četiri figure u paklu i do njih na zemaljskoj kruglji smrt, a od napisa vidi se samo „Rorate . . .“ jasno. Sve u svemu prave barokne slikarije XVIII. vijeka, koje si često nalaze za svoje alegorije pobude u najmanje poznatim dijelovima svetoga pisma.

Crkva ima dosta jednostavno posude. Na jednom je pacifikalu ubilježeno: Eccl. Vohens. 1728. Nu svakako treba istaknuti divot kalež, nastao početkom XIX. vijeka u lijepim oblicima onoga vremena, ukrašen dragim kamenjem i emajlom. Župna crkva ima zvono iz g. 1857., dok je drugo iz g. 1886. rekvirirano, a isto tako i treće s napisom: Florentin Streckfuss in Graz goss mich 1707.

U blizini se župne crkve nalazi na brijegu velika kapela sv. Tome, u mnogom nalika župnoj crkvi. Žalibože su zidovi svetišta raspucali. I ova je kapela imala tri zvona, jedno iz g. 1886., drugo iz g. 1693. s napisom: FLORENTIN STRECKFVS ZV GRAZ GOSS MICH 1693, a treće je rekvirirano. Salio ga je Antun Fiel u Varaždinu g. 1836.

Đ. Szabo.

Pregledna karta kotara Ivanec.